

T.C.
EGE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK TARİHİ ANABİLİM DALI

TÜRK TARİHİNİN KAYNAKLARI OLARAK

İSKANDİNAV SAGALARI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Emre AYGÜN

DANIŞMAN

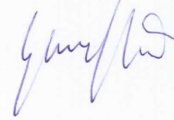
Doç. Dr. Ali Osman Demiral

ŞUBAT-2012

Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne sunduğum "Türk Tarihinin Kaynakları Olarak İskandinav Sagaları" adlı yüksek lisans tezinin tarafımdan bilimsel ahlak ve normlara uygun bir şekilde hazırlandığını, tezimde yararlandığım kaynakları kaynakçada ve dipnotlarda gösterdiğimi onurumla doğrularım.

17.02.2012

Emre AYGÜN

TUTANAK

Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun 15/09/2011 tarih ve 27/54 sayılı kararı ile oluşturulan jüri T.D.A.E. Türk Tarihi anabilim dalı yüksek lisans öğrencisi Emre Aygün'in aşağıda (Türkçe) belirtilen tezini incelemiş ve adayı 17/02/2012 günü saat 10.30'da 45 dakika süren tez savunmasına almıştır.

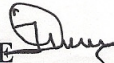
Sınav sonunda adayın tez savunmasını ve jüri üyeleri tarafından tezi ile ilgili kendisine yöneltilen sorulara verdiği cevapları değerlendirerek tezin başarılı olduğuna oybirliğiyle / oyçokluğuyla karar vermiştir.

BAŞKAN
Doç. Dr. A. Osman Demiral

Başarılı

Başarısız

Düzeltilme (Üç ay süreli)

ÜYE
Prof. Dr. İlhami Durmuş

Başarılı

Başarısız

Düzeltilme (Üç ay süreli)

ÜYE
Prof. Dr. Turan Gökçe

Başarılı

Başarısız

Düzeltilme (Üç ay süreli)

Tezin Türkçe Başlığı: "Türk Tarihinin Kaynakları Olarak İskandinav Sagaları"

Tezin İngilizce Başlığı: "Scandinavian Sagas as Sources of Turkic History"

-
- * 1. Yüksek Lisans Tezi savunma süresi asgari 45 azami 90 dakikadır.
2. Tutanak (jürinin karar ve imzaları haricinde) bilgisayarda doldurulmalıdır.
3. Tez başlığı (İngilizce ve Türkçe) mutlaka belirtilmelidir.
4. Yüksek Lisans Tez savunmasında üyelerden en az birinin E.Ü.Lisansüstü eğitim öğretim yönetmeliğinin 17(2) maddesi gereğince anabilim dışından olması zorunludur.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	6
ŞEKİLLER LİSTESİ	9
GİRİŞ	10

BİRİNCİ BÖLÜM

I. VİKİNG ÇAĞI'NA KISA BİR BAKIŞ	14
I. 1. Yayılma dönemi	17
I. 2. Batıda Vikingler	20
I. 2. 1.. Batıda Geri Çekilme Dönemi	23
I. 3. Doğuda Vikingler	24
I. 3. 1. Norman ve Anti Norman Tezlerine Bir Bakış	27
I. 4. Sonuç	29
II. VİKİNG TARİHİ VE KÜLTÜRÜ	31
II. 1. Bölgeler ve Topluluklar	31
II. 2. Ekonomik ve Fiziki Kısıtlar	33
II. 3. Din	34
II. 4. Mitler ve Dünyayı Kavrayış	36
II. 5. Ahlak	36
II. 6. Runlar	37
II. 7. Tarihçilik	43
II. 8. Şiir	47
II. 8. 1. Edda Şiiri	49
II. 8. 1. Skaldik Şiir	52
II. 8. 2. İzlanda Saga Türleri	54

İKİNCİ BÖLÜM

I. TÜRKLÜKLE İLGİLİ DEĞİNMELELER

I. 1. Efsanelerin Sagaları (Fornaldarsögur)

I. 1. 1. Hervarar Sagası	66
I. 1. 2. Norveç Nasıl Kuruldu	70
I. 1. 3. Bosi ve Herraud'un Sagası	71
I. 1. 4. Çolak Egil ile Berserkrkıyıcı Asmund'un Sagası	71
I. 1. 5. Yürüyen Hrolf Sagası	72
I. 1. 6. Çalışkan Sturlaug's'un Sagası	73

I. 2. İzlandalıların Sagaları (Íslendingasögur)

I. 2. 1. Kormaks Saga	73
-----------------------	----

I. 3. Kral Sagaları (Konungasögur)

I. 3. 1. Fagrskinna	75
I. 3. 2. Norveç Tarihi	75
I. 3. 3. Eski Norveç Krallarının Tarihi	76
I. 3. 4. Heimskringla	77
I. 3. 5. Sörlí'nin Hikayesi	81

I. 4. İzlandalıların Kitabı (Íslendingabók)	82
---	----

I. 5. Prose Edda	83
------------------	----

SONUÇ	88
-------	----

KAYNAKLAR	93
-----------	----

ŞEKİLLER	100
----------	-----

ÖZGEÇMİŞ	110
----------	-----

ÖZET	111
------	-----

ABSTRACT	112
----------	-----

ÖNSÖZ

Tarihçiliğimizin gelişmesine bağlı olarak günümüz Türk tarih araştırmalarında da çeşitlilik ve farklı bakışlar artmaktadır. Türklük kavramını tarihsel, dilsel ve coğrafi olarak temsil kabiliyetine sahip topluluklar, hem farklı disiplinler kapsamında hem de farklı bakış açılarıyla değerlendirmeye alınıyor. Türklüğün engin tarihine özgün yaklaşımları olan, tez danışmanın ve Hocam Doç. Dr. Ali Osman Demiral'ın önerileri ve yönlendirmeleri doğrultusunda ele aldığımız İskandinav ortaçağında yazıya geçirilmiş metinlerinin incelenmesi, Türk tarihçiliğine kazandırılmış yepyeni bir katkı olarak değerlendirilmelidir.

Bu çalışma, alanı tanımak için üniversiter olarak bir ilk adımdır. 71 adet metin, Türklükle ilişkili değinmeleri saptamak üzere taranmıştır. Bu metinler, Batı dünyasında ve Rusya'da yüz yıldan fazla zamandır didik didik edildi. Tarih, arkeoloji, dilbilim, antropoloji, tıp, edebiyat merceğinden sonsuz sayıda materyalin biriktirildiği, ucu bucağı olmayan bir bilim ummanıdır bu. Biz, heyecan verici genişlikteki birikimi, ilk elde özgün metinleri elden geçirmeye başlayarak kavrama yolunu seçtik. Önümüzdeki on yıllar ve sonraki kuşaklar boyunca derinleşilecekse, önceliklerin ayrıca belirlenmesi gerekir.

Bunun yanında amacımız, İskandinavya bölgesine özgü, kapalı devre bir entelektüel faaliyet yapmak da değildir. Modern tarihsel perspektifin kapsayıcı metodolojisi rehberliğinde, halkların kültürel ve kitlesel geçişmeleri hakkında yepyeni sonuçlara ulaşmak istiyoruz ileride.

Çalışmamızı iki bölüm halinde düzenledik. İlk bölümde ortaçağ İskandinav dünyasının genel hatlarıyla tanıtılması amaçlanmıştır. İkinci bölümde ise otantik literatürün bütünüyle taranmasıyla ulaşılan saga metinlerindeki Türklerle ilgili bölümler alıntılanıp tanıtılacaktır. Çalışmada izlenen yöntem çözümlenme-değerlendirmeden ziyade kaynakların serimlenmesidir. İngilizce edisyonu olmayan İzlanda dilindeki kaynaklar, çeviri programı aracılığıyla İngilizceye

dönüştürüldükten sonra incelemeye alınmıştır. Edebi bir çeviriden ziyade anlatılanı anlamak amacı güdüldüğü için, program aracılığıyla dönüştürülen bu İngilizce metinler yeterlilik sağlamıştır. Gereken durumlarda ise karşılaştırma ihmal edilmemiştir.

Bu çalışmanın ana konusunu oluşturan İskandinav kültürüne ait malzemenin büyük çoğunluğu, sanal ortamdaki konuyla ilgili sitelerden toplanmıştır. İnternetin olumlu kullanıldığında sağladığı yararlar ve kazandırdığı zaman en büyük takdirin ötesindedir. Bu olanak olmasaydı, Türkiye’de kaynak bulmanın neredeyse imkansız olduğu böyle bir konuda, yabancı üniversite kütüphanelerinde çalışabilmek ve kaynaklara ulaşmak için yurtdışı bursları bulmak gerekecekti.

Yol göstericiliği ile ufuk açan Doç. Dr. A. Osman Demiral sayesinde İskandinav kültür evrenine girdim. Sadece bunun için değil, aynı zamanda heyecanımla beni de daima heveslendirdiği, büyük resimleri görme konusunda tam bir önyargı kırıcılığı yaptığı, ayrıca esnekliğiyle her türlü derdime çözüm yaratabildiği için ustam olmasını şansım olarak kabul ediyorum.

Çok değerli Hocam Prof. Dr. Turan Gökçe, sadece akademisyenliğiyle değil, cesaretlendirici ve güven verici kişiliğiyle de önümü açmıştır.

Önceden gıyabında tanıdığım Gazi Üniversitesi Tarih Bölümü hocası Prof. Dr. İlhami Durmuş ile tezimin jüri aşamasında birebir görüşme ve tanışma fırsatı buldum. Bundan dolayı büyük mutluluk duyuyorum.

Kaynak taramak üzere Stockholm’de bulunduğum sırada bana büyük yardımları dokunan ve olmasalardı elimin kolumun bağlanacağı insanlara; evlerinde kaldığım değerli büyüklerim Kertsin Grevby-Nihat Aygün’e, Uppsala Üniversitesi Kütüphanesi’nde çalışmamın koşullarını yaratan Cecilia Grevby’ye, eski kitapçıları tanıtip şehrin ara sokaklarını keşfetmemi sağlayan değerli ağabeyim Abdullah Gürgün’e, Stockholm Üniversitesi Kütüphanesi’nin iyi yürekli memurlarına,

sanılanın aksine son derece sıcakkanlı ve nazik olan ve yolunu şaşırılmış yabancılara yardım etmeyi görev sayan İsveç halkına teşekkürü borç bilirim. Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü'nün ve anabilimdalımızın sıcak ortamı, kimsenin geri çeviremeyeceği kadar güdüleyiciydi. İzlanda dilini öğrenmeyi tasarlamamla birlikte, Gísli Hvanndal aracılığıyla ilgili eğitim malzemelerini ve saga metinlerinin bazılarını dünyanın öbür ucundan bana gönderen Pekin Yabancı Diller Okulu Türkçe Öğretmeni ağabeyim Cem Aygün'e bundan başka pek çok şey için de müteşekkirim.

Son olarak, bana vatanımı sevmeyi öğreten annem ve babamın destekleri olmasaydı bu satırları yazamazdım. Bütün bu çalışmaların ve yapılan her şeyin merkezî gücü ailemdir.

GÜZELYALI, 2012

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Hervarar sagasının yaklaşık 1450 yılından kalma bir elyazmasından Gestumblindi'nin hikayesinin anlatıldığı sayfası	100
Şekil 2. Snorri Sturluson (1178 – 1241)	101
Şekil 3. Kızıl Erik Thorvaldsson	102
Şekil 4. İskandinavya Haritası	103
Şekil 5. <i>Ardre Odin Sleipnir</i> , Sekiz ayaklı atı Sleipnir'le Odin'e atfedilen 8. yy.dan bir bezeme	104
Şekil 6. Hillersjö run yazıtı	105
Şekil 7. Egil Skallagrimson'un bir 17. yy. elyazmasındaki tasviri	106
Şekil 8. Viking Çağı'nda Baltık bölgesi	107
Şekil 9. Viking Çağı'nda Doğu Avrupa	108
Şekil 10. 9. ve 10. yüzyıllarda halifelik'in kuzeybatı bölgesi	109

GİRİŞ

Önümüzde büyük, dokunulmamış bir alan var: Ortaçağ İskandinavı evreni. Ülkemizde, Yüzüklerin Efendisi gibi popüler kültür ürünlerinin ya da bilgisayar oyunlarının yarattığı İskandinavlı imgesi bir yana, nedense sistemli olarak bir kürsüde bilimsel anlamda yoğunlaşılmamış bir alan bu. Cumhuriyet'in ilk yıllarındaki bilimsel atılım döneminde bile bu böyledir. Günümüzde Yüksek Öğretim Kurulu'nun tez arşivi tarandığında karşımıza çıkan araştırma alanları, İskandinavya'nın modern dönemlerine ilişkindir.

Yine de son yıllarda İskandinav metinlerini doğrudan konu edinen yol açıcı çalışmalar yok değildir. Bu noktada öncelikle Osman Karatay'ın salt bu konuya hasredilmemişse de Türkiye'deki ilklerden birisi olmakla değer taşıyan İskandinav metinlerine yönelik ilgisi dikkat çekici ve önemli. Kendisinin, iki tanesi makale olarak, dört eserinde Türk tarihinin tamamlayıcı bir kaynağı olarak İskandinav metinlerine olan ilgisi, bu tezin işaret ettiği uzun yola çıkmamı öcelelemektedir.¹

Diğer bir değerli kaynak, Necmi Ergün çevirisi Yanık Njall'ın Sagası'dır. Bu kitabın çevirmen tarafından yazılan önsözü, sagalarla ilgili çalışmaların neredeyse hiç olmadığı ülkemizde konuya giriş niteliğinde son derece yararlı bilgiler sunmaktadır. Çevirinin sonuna eklenen sözlükçe de bu önsözün yüklendiği misyonu tamamlar nitelikte temel bilgileri içermektedir. Ayrıca ortaçağ İzlanda saga edebiyatının en seçkin örneklerinden olarak kabul edilen ve Batı edebiyatını

¹ Osman Karatay, *İran ile Turan: Hayali Milletler Çağında Avrasya ve Ortadoğu*, Karam Yay., Ankara, 2003; *Türklerin Kökeni*, Kripto Yay., Ankara, 2011; "Karadeniz'de İlk Ruslar ve Şarkel'in İnşası", *Belleten* (Ayrıbasım), Cilt: LXXIV, Sayı: 269, Nisan 2010; "Kral Odin'in Turkland'dan İskandinavya'ya Göçü", *Halk Kültüründe Göç Uluslararası Sempozyumu*, 28-30 Mayıs 2010, Balıkesir.

etkileyen kaynaklardan biri olarak anılan bu metnin doğrudan İzlanda dilinden aktarılmış olması, değerini arttırmaktadır.²

Diğer iki kitap, meslekî formasyonu tarihçilik değil gazetecilik olan, İsveç'te yaşayan Abdullah Gürgün'ün çalışmalarıdır. Gürgün'ün, İsveç diline hakimiyeti sayesinde özgün metinlerin dil evreninden doğrudan çeviriler yapmasıyla öncüleştiren iki kitabı, tarihçiliğin çıkış noktasının saf merak olduğunu bir kez daha kanıtlıyor.³ Bu iki kitaptan daha yeni olanın içeriği, bu tezin araştırma kapsamındaki alanla daha doğrudan bir çakışma göstermektedir.

Bunun yanı sıra benim İngilizceden çevirdiğim Skallagrim Oğlu Egil'in Sagası da son düzeltmeler aşamasındadır.

Çalışmanın başlığını okur okumaz, İskandinav sagalarının ve İskandinavya'nın, kuzeyin bu erişilmez ve karanlık imgelerle örülmüş dünyasının Türk kültürü ve tarihiyle ilişkisini soruşturmanın ilk anda muhteris ve dizginsiz bir düş gücünün ürünü olduğu düşünülebilir. Tarihsel yöntemin omurgası sayabileceğimiz “gibi olmak”, bu noktada çok işimize yarayacaktır. Eski ve Orta Çağların dünyasında yaşadığımızı hayal etmeliyiz. Uppsala'dan yaya olarak yola çıkıp günde 10 km. yol alan bir insan, herhangi bir sorunla karşılaşmazsa, yaklaşık bir yıl içinde İdil'in ağzına ya da Azak Denizi kıyılarına ulaşabilir. Bu yolun atla ya da tekneyle alındığını düşünürsek zamanın daha da kısılacığı ortada. Günümüzün pasaportlar, gümrük kapıları, göçmenlik yasaları, vize sorunları gibi binbir engeliyle iyiden iyiye uzaklaşan mesafeler aslında burnumuzun dibindedir. Kaldı ki, eski çağın insanların doymak bilmez keşif merakını da es geçmemeliyiz. İnsanlar denizaşırı toprakları keşfederken, muhtemelen nereye varacaklarını bilmiyorlardı. Bu bağlamda, denizlerden şüphesiz daha az korkutucu olan kesintisiz bir Avrasya kara parçasının kat edilmemesi mantıksız olurdu. Nitekim 8.-11. yüzyıllarda, Eski

² Ergün, N. , *Yanık Njall'ın Sagası*, 1996

³ Lagerbring, *İsveççenin Türkçe İle Benzerlikleri, İsveçlilerin Türk Ataları*, 2008; Gürgün, *İsveçlilerin Türk Kökenleri Üzerine*, 2011

Dünya'ya damgasını vuran Viking Çağı'nda bu insanlar Kiev'e, Novgorod'a, Ortadoğu'dan Bizans'a, Kudüs'ten Roma'ya, İspanya'dan Hazar ülkesine, metinlere bakılırsa Hindistan'a, hatta -gerçekliği halen sis perdesi altında olsa da- Amerika Kıtası'nın kuzeyine kadar ulaşmışlardır.

Bizim bu çalışmada inceleyeceğimiz husus, sadece Türk ve İskandinav topluluklarının Avrasya coğrafyasındaki karşılaşmalarına ilişkin ipuçları değil, aynı zamanda yukarıda ifade ettiğimiz Viking Çağı rotasının tersi olan efsanevi göç yoludur: kuzeyden güneye değil, güneyden kuzeye. İncelediğimiz İskandinav metinlerinde yer alan bu yöndeki kayıtları, herhangi bir yorumda bulunmadan aktaracağız. Açık ifadelerle belirtilmiş olduğunu göreceğiz ki, İskandinav kaynakları -efsanevi de olsa- kökenlerini *Turkland* ve *Asia*'ya indirmekte; Baş Tanrı Odin'i, Don Nehri'nin denize döküldüğü bölgeden İskandinavya'ya yapılan göçün önder kralı olarak takdim etmektedir.

Özen gösterilerek anlaşılması gerekir; bu serimleme ve sonraki yıllarda geliştirilecek olan çalışmalar, eldeki bilgileri ve ipuçlarını ne süzgeçten geçirmeden kabullenir, ne de onları görmezden gelir. Elimizdeki her malzemeyi değerlendirmemizin önünde, Batıcı ya da Doğucu olsun, herhangi bir önyargı bariyeri tanımıyoruz, çünkü şaşırtıcı sonuçlar her zaman bir adım ötemizdeki karanlığın içindedir. İzlanda halkının kızılderili genetik kökenleri hakkındaki bir araştırmanın sonuçları, bu hususta yeterince iyi bir örnek teşkil edecektir.⁴

Nitekim, önyargı duvarını yıkan yılmaktadır. Sözgelimi Anthony Mellor'ın Sasonlu Davud hikayesi ile Volsunga sagasını, üçüncü kişilerin gülünç bulabileceği çekincesi yaşamadan, karşılaştırmalı İskandinav çalışmaları kapsamında ele aldığını görebiliyoruz.⁵

⁴ "American Indian Sailed to Europe With Vikings?", *National Geographic News*, 2010

⁵ Mellor, "Multiform and Life Cycle: An Armenian and a Scandinavian Narrative", s.417-436

Yahut David K. Faux'un tarihî, dilbilimsel ve arkeolojik verilerce desteklendiğini ifade ettiği Asya'dan İskandinavya'ya yapılan göçün, gen araştırmalarıyla da pekiştirilmesine yönelik çalışmaları son derece dikkat çekicidir.⁶

Yaşanmışlıklar bazen unutulmaktadır. Sözgelimi, Osmanlı denizcisi Küçük Murat Reis'in ortak hafızamızda izi kalmamış bir coğrafyaya yaptığı 1627 İzlanda Akını, tezde konu edindiğimiz devrin fersahla uzağında olsa da çarpıcılığı ve ufuk açıcılığıyla kayda değerdir.⁷

Nizamüddin Şami'nin Zafernâme eserindeki şu kısacık, bir cümlelik, ama son derece çarpıcı bilgiyi okuyup da zihin haritasını önyargılara göre tasarlamak ne derece doğru olurdu, tartışılır: “(ودن اتسا) yı ziyarette Emir Musa, Zinde Haşm ve Hızır'ın oğlu toplam meşverette bulundular.”

Burada Arap abecesiyle yazılan ifade ne şekilde okunursa okunsun (Oden Ata, Odin Ata, Avdan Ata vs.) ziyaretgâhın ulu kişinin ismi, Odin ismiyle benzerlik göstermektedir. Coğrafyalar arası geçişkenliğin günümüze göre daha değişik olduğunu ifade etmiştik. Bu çok değerli bilginin de araştırılması gerekmez mi?⁸

Olması gereken ve işte bizim de yapacağımız budur: Avrasya coğrafyasında efsanelerle gerçeklerin birbirine karıştığı noktada gerçeği aramak, çözümlmek. İlerleyen dönemlerde, bu yöndeki çalışmalar derinleştikçe ilgi çekici ve daha açık bir görüş elde edeceğimiz muhakkaktır.

⁶ Faux, “The Genetic Link of the Viking – Era Norse to Central Asia: An Assessment of the Y Chromosome DNA, Archaeological, Historical and Linguistic Evidence”

⁷ Altier, *Osmanlı Bahriyesi'nin Yelken Devri ve Türk Korsanları*, 1995

⁸ Nizamüddin Şâmi, *Zafernâme*, s.77.

BİRİNCİ BÖLÜM

I. VİKİNG ÇAĞI'NA KISA BİR BAKIŞ

Viking Çağı, İskandinavya'nın bugünkü üç ülkesinden, İsveç, Danimarka ve Norveç'ten çıkıp, Avrupa ve İngiltere'de akınlar yoluyla yağma, ticaret ve kolonileştirme faaliyetlerinde bulunan Vikinglerin etkisini hissettirdiği bir dönemdir. İklim, yerleşim ve besin açısından Finlandiya ve Sami bölgesi hariç İskandinavya bir bütünlük arz eder. Yoğun olarak yaptıkları ticaret ve seyahat faaliyetleri sayesinde yeniliklere ulaşabilmiş ve bunları kendilerine uyarlayabilmişlerdir. Vikinglerin tarihiyle ilgili veriler arkeolojik buluntulardan ve yazılı kaynaklardan elde edilmektedir.⁹

Vikingler, Hıristiyan Batı'da putperest, İslam dünyasında ise, mesela İspanya'da, *majus* olarak adlandırılırlardı. Viking kelimesine 10. yüzyılın sonlarına dek Eski Kuzey kaynaklarında rastlanmaz. Kelimenin ilk geçtiği kaynak 8. yüzyıl Eski İngiliz metinleridir. Bu kaynaklarda, işgalci ve tüccar İskandinavyalılar anlatılır. Yine de Viking kelimesinin kökenbilimsel açıklaması hala yapılamamaktadır. İki farklı varsayıma göre ya fiyort anlamına gelen *vík* ya da kamp, istihkam anlamına gelen Eski İngilizce *wic* kelimelerinden türemiştir. Nitekim şu biliniyor ki İskandinavyalılar İngiltere'deki işgal, akın, yağma hareketleri sırasında geçici askeri bölgeler kurmaktaydılar. Eski Kuzey dilinde *-ing* soneki bir yere ya da gruba ait olmak anlamını kazandırır. Bu durumda Viking, bir fiyorttan gelen kişi anlamında olabilir. Aynı kökle ilgili bir başka varsayıma göreyse Oslo fiyorduna verilen isim olan *Viken*'den gelir. *Wic* kelimesi Eski İngilizcede kasaba ya da pazar anlamında da kullanılırdı. Böylece Vikinglerin hem tüccar hem de yağmacı kimlikleri tanımlanmış oluyordu.¹⁰

⁹ Pal, "Vikings: Norway, Sweden and Denmark", s.416.

¹⁰ Holman, "Viking", s.277-278.

Üç yüz yıl boyunca, 8. yüzyılın sonundan itibaren, İskandinavlar önceleri korsan, daha sonraki dönemlerde fatih ve kolonizatör olarak Batı Avrupa tarihinde önemli bir rol oynadılar. Bu yüzyıllarda *Svear* olarak bilinen Doğu İsveçli diğer İskandinavyalılar aynı süreçlerden geçerek Doğu Avrupa'da etkinlik gösterdiler. Bu topluluklar Batı Avrupa'da, Danlar ya da Kuzeyliler (*northmen*), bazen de –yukarıda ifade edildiği gibi- *dinsizler* ya da *putperestler* olarak anılmışlardır. Doğu Avrupa'da ise Slavlar, yeni gelen işgalcileri *Rus* olarak adlandırdı. Bu ad, özgün haliyle Finlerin *Svearlar* için kullandığı bir kelimedir ve çeşitlemeler halinde Arap ve Bizans-Grek kaynaklarında da kullanılmış, Rusya'ya ismini vermiştir.¹¹

Göçler Çağı, İskandinavya'nın ekonomik, siyasi ve toplumsal değişmeler yaşadığı bir dönemdir. Stockholm'un doğusunda, Mälaren gölü içindeki Helgö adasında ele geçen bu döneme tarihlenen buluntular son derece çarpıcıdır. Doğu Roma altın sikkeleri, Kuzey Hindistan'dan Buddha heykelciği bunlardan sadece birkaç örnektir. Demir Çağı'nın son evresinde, 7.-8. yüzyıllara tarihlenen Vendel döneminde, Viking kültürü gelişmeye ve kendini göstermeye başlamıştır. Bölgesel iktidarlar güçlenmeye başlamıştır. Danimarka'daki Ribe ile İsveç'teki Åhus ticaret ve zanaat bölgeleri bu dönemde ortaya çıkar.

Kıta Avrupası'na 8. yüzyılda Viking istilaları başladı. İleri denizcilik teknikleri Viking akınlarının ve ticari faaliyetlerinin temelini teşkil eder. Bu teknelere Viking dünyasında verilen önem şiiirde, sanatta, hatta gömü usullerinde gözlenebilir. 8. yüzyıla dek denizaşırı akınlara uygun dayanıklılıkta ve büyüklükte tekneler yapılamamıştır. Yük taşıma tekneleri savaşta kullanılanlara oranla daha kısa, daha geniş ve gövdesi daha ağırdır. Açık denize elverişli ticaret teknesi *knarr* yelkenle idare edilir ve tayfası fazla değildir. Denizaşırı olmayan yerel ticarete daha küçük tekneler kullanılmıştır.

¹¹ Rusya'nın kuruluşunda İskandinavyalıların oynadığı role ilişkin tartışmalarda iki taraf vardır: Normancılar ve Anti-Normancılar. Bu konuya I.3.1.'de değinilmiştir.

Viking Çağı'nda İskandinav insanı çoğunlukla kırsal bölgelerde yaşardı. Ana uğraşlar keçi, koyun, domuz, davar yetiştiriciliğiydi. Danimarka ve Güney İsveç'teki işlenebilir topraklarda arpa, çavdar, yulaf, bezelye, fasulye ve lahana yetiştirilirdi. Norveç'te coğrafi koşullar yüzünden çiftlikler birbirinden kopuk kurulmuştur. Uppland ve Västergötland verimli bölgelerdi ve yukarıda anılan ürünler yetiştirilirdi. Danimarka'da ise tersine yerleşimin baskın modeli küçük köylerdi. Tipik Viking evi uzundur ve insanlarla hayvanlar aynı çatı altında yaşar. İskandinavya'da Viking Çağı'ndan önce gerçek anlamda şehirleşme yoktu. Buna karşılık ticaretin ve refahın artmasıyla birlikte yoğun nüfuslanmış, büyük ve kalıcı yerleşimler 10. yüzyılda kurulmaya başladı. Bu yerleşimler pazar, din, hükümet, para basma gibi toplumsal örgütlenme işlevlerinde merkezileşmenin başını çekti. Hedeby, İskandinavya'nın en güneyindeki Jutland'ın doğusunda yer alan ve Viking yerleşimleri hakkında en çok bilgiyi veren arkeolojik alanlardan biridir. Bu yerleşimin ağaç kaplı sokakları ve çitle çevrili parselleri ince ayrıntılarıyla ortaya çıkarılmıştır. Bunun yanı sıra yüz binlerce buluntu elde edilmiştir. Yerleşimde kralî bir idare olup olmadığı kesin değildir, fakat mezar yapılarından anlaşıldığı kadarıyla farklı sınıflar vardır. 11. yüzyılın ortalarında tahrip edilmiştir. İsveç'teki Birka ve Norveç'teki Kaupang da Hedeby'yle benzer özellikler gösterir. Birka'daki zengin sınıfa mensup kişilerin mezarlarında doğu kumaşları, İngiliz kapları ve Doğu'dan gelen birçok başka buluntu ele geçmiştir. Kaupang ise nüfus ve ticaret yoğunluğuyla Danimarka ve Batı Avrupa'yla ilişki halindeydi.

İskandinav kadınları Viking toplumunda önemli roller oynamıştır. Bu resime kabaca bakıldığında, günümüzdeki cinsiyet eşitliğine yönelik kazanımların bir öncelenmesi var gibidir. Yazılı kaynaklar ve arkeolojik verilerden kadınların İzlanda, Grönland ve Kuzey Amerika'ya yapılan seferlerde erkeklere eşlik ettiği bilinmektedir. Kıta'daki akınlara da katılmaktaydılar. Buna karşılık erkeklerle sırt sırta savaştıklarına ilişkin bir kanıt yoktur. Eşlikçi kadınların orduya geri hizmette

yemek yapma, yaraları sağaltma gibi katkıları olmuş olmalıdır. Kadınlar, kocaları uzakta olduğu zamanlarda çiftliğin yönetimini üstlenirdi.¹²

Saga edebiyatının tarihsel merkezi İzlanda'nın yerleşime açılması, Norveç'ten geç 9. yüzyılda yapılan göçler sonucudur. Britanya'dan getirilmiş Kelt kökenli hizmetçiler de bu ailelere eşlik etmişlerdi. İzlanda'ya yerleşimin izlerini iki metinden sürebiliriz: Íslendingabók (İzlandalıların Kitabı) ve Landnámabók (Yerleşim Kitabı).

İzlandalıların dünya yazılı eserler mirasına en büyük kültürel yaratımları sagalardır. Bunlar Eski Kuzey (*Old Norse*) dilinde yazılmış olan ve İzlanda'ya göçler, kan davaları, antik İskandinav ve Germen tarihi gibi konuları işleyen metinlerdir. Birçoğu 12.-14. yüzyıllar arasında yazılmış olup, 9.-11. yüzyılların olaylarını konu edinir. Metinlerin çoğu düzyazı şeklinde olup araya şiirler gömülmüştür. Olayların kahramanları kahramanca işler yapan Viking erkek ve kadınlarıdır. Birçok saga gerçek olayları anlatıyor olmakla birlikte içeriklerinde efsanevi-doğüstü, kurmaca olaylar da vardır. Dolayısıyla tarihçiler için güvenilir kaynaklar değildir.¹³

I. 1. Yayılma Dönemi

İskandinavların gerçekleştirdiği, kaydedilmiş ilk akınlar ve yağmalar, 793 yılından başlayarak Britanya ve çevre adalarındaki manastırlara karşı olmuştur. Anakaraya yapılan bu erken akınların birinde, Batı Sakson kralı Brihtric'in bölgesinde, Norveç'teki Hordaland bölgesinden gelen akıncıların tüccar olduğu yanılığısına düşülmüştü.

Aynı sıralarda Güneybatı Britanya'ya da akınların başlamış olması gerekir. 835'ten öncesi için açık bir kayıta rastlanmaz, ama 792'de Kent kiliselerinin denizden gelen paganlara karşı, savunmaya yönelik bazı kamusal mükellefiyetler getirildiği bilinmektedir.¹⁴

¹² Pal, "Vikings: Norway, Sweden and Denmark", s.417.

¹³ Fitzsimmons, "Vikings: Iceland, Icelandic Sagas", s.415.

¹⁴ Sawyer, "The Viking Expansion", s.105.

Karl Magnus, korsanlara karşı, 800'de Manş Denizi ve Seine halicinin kuzey kıyıları boyunca uzanan bölgede bir savunma hattı örgütledi. 810'dan önce bu kıyılarda bir akın kaydedilmemiştir; fakat bu, İskandinav korsanların buralarda sıkıntı yaratmadığı anlamına gelmez.

Sonuçta, 8. yüzyılın son on yılından başlayarak akınlar ciddileşmeye ve kanalın her iki yanındaki egemenler buna karşı önlemler almaya başlamıştı. Sözgelimi Frisia'daki Dan işgaline karşı, Frank savunma hatları 811'de güçlendirilmiştir.

Norveçliler muhtemelen 8. yüzyıl sonlarına doğru Orkney ve Shetland'da yerleşmeye başlamışlardı, fakat 9. yüzyıl ortalarına kadar birçoğu evlerine döndü. Daha sonra bazıları Britanya, Kuzey Frankia, Faroe adaları, İzlanda, ya da 10. yüzyılın sonlarına doğru Grönland gibi bölgelerde kalıcı yerleşimler kurdu. Bazıları sürgün olduğu için evlerine dönemiyorlardı; bazılarıysa kendi önderleri tarafından çekip çevrilen yerleşime uygun yeni keşfedilmiş bölgelerde yaşamayı tercih ediyordu.

Viking hareketlenmesinin nedeni olarak, İskandinavya'daki artan nüfus yoğunluğu ile toprakların yetersizliği arasındaki ilişki gösterilir. Bu, kullanmaya elverişli çok az toprağı olan Batı Norveç için geçerli olabilir ki zaten ilk İskandinav kolonicileri, yukarıda da belirtildiği gibi, 8. yüzyıl sonlarında Orkney, Shetland ve Hebride adalarında yerleşmeye başlayan Norveçlilerdi. Daha sonraki İzlanda kolonizasyonu da Norveçlilerce yapılmıştı. Buna karşılık İskandinavya'nın diğer bölgelerinde Viking Çağı'ndan önce ya da o çağda bir nüfus baskısına ilişkin belirtiler yoktur. İlk kuşak Vikingler topraktan ziyade zenginlik peşindeydi. Tüm Viking çağı boyunca başlıca amaçları altın, gümüş ve diğer değerli eşyanın doğrudan ya da köle satışı gibi dolaylı yollarla elde edilmesiydi. Doğu Avrupa'da bunu kürk ve köle satışıyla sağlamaktaydılar. Başarılı Vikingler, bunun yanında cesaretlerinden ötürü şöret ve ayrıca savaşçı ve denizci olarak yetenek kazanırlardı.

Bunların politik sürgün niteliği taşıyanları, savaşçı maiyetlerini arttırıp İskandinavya'da veya fatih olarak dış diyarlarda güç kazanma peşindeydi.¹⁵

Korsanlık (ya da akın) faaliyetlerinin artmasının nedenini anlamak için temel kavrama noktası, Kuzeybatı Avrupa'da, İngiltere ile Kıta arasında 7. yüzyılın sonlarında dikkat çekici ölçüde genişleyen ticaret hacmiydi. Bu sayede birçok ticaret kenti ortaya çıktı ya da gelişti. Bu ticaret, Frisyalıların 700 yılı civarında belirsiz bir kaynaktan, muhtemelen Harz dağlarından elde ettikleri bol gümüşten ürettikleri sikkelerin, Kıta'da ve İngiltere'de yayılmasıyla daha da hacim kazandı.

İskandinavya ve Baltık bölgesi bu gelişmeden etkilendi ve bu bölgelerde üretilen kürkler Batı Avrupa'da yüksek fiyatlara alıcı bulmaya başladı. En iyi kürkler soğuk bölgelerden geliyordu ve sözü geçen iki bölge, İskandinavya ve Doğu Baltık, B. Avrupalıların ideal alım noktalarıydı. Tüccarlar 8. yüzyıl boyunca, yaz mevsimlerinde Baltık bölgesindeki ticaret merkezlerinde bu kürklerin ticaretini yapıyorlardı. Kürklerin en iyi yetiştiği bölgelerdeki Fin, Sami ve Balt kavimlerinden alınan vergi/haraçlar da bu ticaret döngüsüne dâhildir. Ortaçağ Avrupası için yüksek nitelikli kürk temin edilen başlıca alanlardan biri olan Kuzey Rusya, 8. yüzyıl boyunca Svear'lar kadar Fin, Slav ve Balt kavimleri tarafından da sömürülmüştür. Bu yüzyılın ortalarında Fin, Slav ve bazı İskandinav topluluklarının ortaklaşa yaşadıkları, Volkhov nehri ağzından 20 kilometre ötedeki Ladoga gölü dolayındaki- aşağıda yeniden değineceğimiz- Staraya Ladoga (Eski Ladoga) şehri, bu faaliyetlerin odak noktası halinde idi.

Batı ve Kuzey Avrupa arasındaki bu ticari ilişkiler, daha sonraki Viking akınlarına rota çizdi. Batı Avrupa tekneçiliği İskandinavlarca tanındı ve uyarlandı. Avrupa'nın zenginlikleri ve dengeleri hakkında bilgileri arttı ve bu suretle Avrupa krallıkları arasındaki çatışmalardan çıkar elde etmede ustalaştılar. Baltık bölgesindeki denizcilik faaliyetlerini Kuzey Denizi'ne kadar genişlettiler. Viking

¹⁵ Sawyer, "The Viking Expansion", s.106.

şefleri, ticaret merkezlerini ve yollarını kontrol altında tutmakla zenginlik ve güç kazandılar. Jylland ve bağlı adalarında konuşlanan Dan kralları, Baltık'ın girişini tuttukları için en karlı çıkanlardı. Danlar, Oslo Fiyordu'nun bulunduğu Viken üzerinde egemenlik kurmaya çalışıyorlardı; çünkü burayı ele geçirmeleri, Norveç'te üretilen demire ulaşmalarını sağlayacaktı. Viken bölgesinde oturanların Viking olarak anılması ve bunlara sadece İngilizlerin Viking demesi böylece açığa kavuşur gibidir. Ne de olsa, Norveç'ten sürülenlerin gidip Danlara boyun eğmektense İngiltere'yi hedef seçmeleri anlaşılabilir bir durumdu. Nitekim önceleri İngiltere'nin kuzeyinde ve batısında faaliyette bulunan Vikinglerin birçoğunun Norveç kökenli olduğuna değinmiştik.¹⁶

I. 2. Batıda Vikingler

834 senesinde Frank savunmasının direnci iç politik kargaşalar dolayısıyla kırıldı. İmparator Louis, oğulları tarafından tahttan indirilmiş, fakat tacını yeniden ele geçirmişti. Buna karşılık en büyük oğlu Lothar babasına karşı mücadelesini sürdürdü ve ihtiyaç duyduğu askeri güç için sürgündeki Dan Kralı Harald'ın Viking filosunu memnuniyetle kabul etti.

838'de Batı Saksonya'ya karşı Britonların desteklenmesi, 844'de Northumbria kralının tekrar tahta geçmesine yardım edilmesi, 842'den itibaren İrlanda krallarıyla ittifaka gidilmesi bu tür olaylardandır.

Frank ülkesinde, Louis'nin oğulları arasındaki iç savaş 843'te sona erdiğinde Vikingler, ulaşımaya uygun nehirler üzerinde kurulan ve hassas noktalar halindeki manastırlar ve şehirler için, Frankların barışın korunması adına yeri geldiğinde büyük paralar ödemeye hazır olduklarını keşfettiler. 845'teki Paris kuşatması böylesi bir fidyeye kaldırıldı. 9. yüzyılın ikinci yarısında artık Batı Frank Krallığı'nın tüm ana nehirlerinde Viking filoları cirit atar hale gelmişti ve krallık büyük sıkıntı içindeydi. 9. yüzyıl ortalarında Viking akınlarının esas ilgi gösterdiği bölge, her şey

¹⁶ Sawyer, "The Viking Expansion", s.107-108.

karşın esas olarak Frankia ise de, İngiltere de akınlardan payını almaya devam ediyordu. Thames nehrinin ağzına yakın bir yerdeki Thanet'te yıllar yılı konuşlanan Viking filoları Londra, Canterbury, Kent şehirlerini, barışı korumak adına haraç verdikleri halde, yağmadan yana rahat bırakmıyordu.¹⁷

İberya bölgesi de oldukça vaatkârdı. Buna karşılık, 9. yüzyılda bu bölgeye yalnızca iki Viking seferi düzenlenmiştir. 9. yüzyıl sonundaki ikinci akınlarına karşılık olarak Kurtuba halifesi, yeni bir filo inşa ederek savunmasını güçlendirdi. Bu tarihten sonraki 100 yıl içinde başkaca Viking akını kaydedilmiş değildir.

İrlanda'da, İngiltere'ye göre daha erken (840) faaliyet gösteren Vikingler, bu bölgede Frankia ya da İngiltere'de olduğu kadar değerli maden ürünü elde edememişlerdi. O yüzden İspanya ve Kuzey Afrika'daki Müslümanlara satılmak üzere çok para getiren köle ticaretine girişmişlerdi.

Frankia ve İngiltere'de 870'de önemli değişimler yaşandı. Batı Frankia kralı Charles, akıncıların insafına terk edilmiş bulunan bölgelerde tahkimatları güçlendirip savunmayı sağlamlaştırdı. Seine ve Loire'a, teknelerin geçişini engelleyecek köprüler inşa edildi, kentler ve manastırlar güçlendirildi. Bu önlemler, Viking akınlarının o saatten sonra İngiltere'ye yoğunlaşmasına yol açtı. 866'da, çağdaş yıllıkların "Muhteşem Ordu" (*Great Army*) olarak tanımladığı bir filo Doğu Anglia'ya çıkarma yaptı. Anglo-Sakson Yıllığı'nda dalga dalga gelen ve bu sefer iyiden iyiye kalıcı olan askeri hareketlilik anlatılır.¹⁸ Beş yıl sonra aynı ordu, Northumbria ve Doğu Anglia'yı tamamen, Mercia'yı da kısmen işgal ederek İngiltere'nin doğusunu York'tan Londra'ya kadar büyük ölçüde kontrol altına aldılar. Sadece bir krallık, Wessex ayakta kalmıştı.¹⁹ Yeri gelmişken şunu da söylemek gerekir; bu kolonizatörlerin yerleştikleri bölgelerdeki diyalekt üzerinde derin etkileri vardır. Tarıma ilişkin kelimelere ve bölge isimlerine bakıldığında,

¹⁷ Sawyer, "The Viking Expansion", s.109-110.

¹⁸ Ingram, *Anglo-Saxon Chronicle*, s.57.

¹⁹ Sawyer, "The Viking Expansion", s.111.

bunların birçoğunun vur kaç yapan yağmacılar değil, gerçek birer çiftçi olduğu anlaşılır.

Muhteşem Ordu'nun etkinlikleri ile eş zamanlı olarak, Norveçliler de İzlanda'nın kolonizasyonuna girişmişlerdi. Adanın varlığı bilinmiyor değildi, ama 9. yüzyıldan önce iskan edilmiş değildi. Bunun olası istisnası, diğer Atlantik adalarında olduğu üzere burada da İrlandalı keşişlerin dini topluluklar halinde yaşamalarıdır. İzlandalılar daha sonraları atalarının, tüm Norveç'i egemenliği altında birleştiren ilk kral olan Güzelsaçlı Harald'ın (*Harald hárfargi*) tiranlığından kaçanların kurduklarını iddia etmişlerdir. Göç, Harald devrinden önce başlamış, ancak onun 9. yüzyıl sonunda Hafrs Fiyordu'nda (*Hafrsfjord*) kazandığı kesin zaferden sonra hız kazanmıştı. İzlanda'nın iskanı İngiltere ya da Norveç'ten başlamış olabilir, bu o kadar da önemli değildir belki. Esas olan şuydu ki, bu bakir topraklara yoğun bir ilgi yaşanıyordu ve yerleşimler pıtrak gibi çoğalmaya başlamıştı. Altmış yıllık bir sürenin sonunda insanların yaşamasına uygun olan tüm topraklar paylaşılmıştı.

İrlanda vakayinamelerine göre İskandinavlılar, 9. yüzyılın ikinci yarısında artık kalıcı yerleşimler kurmaya başlamışlardı. Bu durum yavaş yavaş, esnekliklerini yitirmelerine ve aralarında çeşitli ihtilaflar doğmasına yol açtı. Böylece daha önceki gelişmelerle kanıtlanan birleşik güçlerin etkili siyaseti tarihe karıştı. Bozgunlar başladı. İrlanda'yı terk eden bazı Viking grupları İzlanda'ya yerleşti.

Bu aşamadan sonra artık, yaşamaya daha az uygun olan Kuzeybatı İzlanda'daki dik yalıyarlarla çevrili fiyort bölgelerine yönelindi. 10. yüzyılda Güneybatı Grönland'a yönelip yerleşime uygun bölgelere yerleşenlerin, yüzyıl sonuna gelindiğinde yoğunlukları üç yüz çiftliğe kadar çıkmıştı.

Sonraki dönemlerde yazıya geçirilen İzlanda sagalarına göre, Grönland'a yerleşen bu göçmenler Amerika kıtasının kuzeyine de ulaşmışlar ve verimli Vinland, Meadowland, Wineland bölgelerini keşfetmişlerdi. Buralara pek çok sefer düzenlendiyse de yerli halkın direnci, kalıcı yerleşimler kurulmasını engellemiştir.

Bu geçici yerleşim devrine ilişkin yapı izleri mevcuttur. Newfoundland'ın kuzey ucundaki arkeolojik kalıntılar değerlendirildiğinde burada kaşiflerin ana kampı olduğu sonucuna ulaşılmıştır.²⁰

I. 2. 1. Batıda Geri Çekilme Dönemi

Vikingler 879–891 arasındaki dönemde kıtadaki iç çatışmaları kendi lehlerine kullanmayı bildiler. Seine vadisine konuşlananları, yukarıda değinildiği gibi, 885 yılında Paris'i kuşattı. Sonraki iki kış boyunca, Frankların aldığı savunma önlemlerine karşın, kıtanın içlerindeki hareketlilikleri devam etti. Bu sırada da büyük yağmalar yapıldı, çok sayıda insan köle olarak satılmak üzere esir edildi. 891 yılında Viking kuvvetleri Louvain²¹ yakınlarında yenilgiye uğradılar ve Batı Saksonya'ya karşı yeni bir sefere giriştiler. Bu girişimleri de başarısızlıkla sonuçlandı. Alfred, Vikinglerin Frankia seferlerinden çıkardığı sonuçlarla, istihkamlar arası haberleşme sistemi kurdu ve bir filo inşa etti.

896 yılından sonra İskandinav topluluklarının İngiltere'deki etkinlikleri dramatik bir düşüşe geçti. Adadaki bu geri çekiliş sırasında Vikinglerin Kıta'daki etkinliklerine ilişkin çok az bilgimiz var. 10. yüzyılın ilk yarısında Wessex ve İngiliz Mercia'sı hakimi Alfred, İskandinavların kontrolündeki bölgelerin fethine girişti. İskandinavları York'un egemenleri olarak tanıyan Northumbrialılar buna direniş gösterdiler. Bu kralların en sonuncusu olan ve Norveç kralı iken ülkesinden sürülen Kanlıbalta Erik'in de öldürölüp saf dışı bırakılmasıyla Ada nihayet bütünüyle İngilizlerin egemenliğine girdi.

İngiltere'ye 980'de yapıldığı kaydedilen akınlar muhtemelen İrlanda'dan gelen Vikinglerin etkinliğiydi. On yıl sonra ise doğrudan İskandinavya'dan gelen filolar Batı Avrupa'yı yeniden tehdit etmeye başladı. Kıtanın kıyı bölgelerindeki Elbe'den Kuzey İspanya'ya kadar birçok yerleşim saldırıya uğradı; fakat asıl hedef, büyük ve gittikçe genişleyen kentleriyle, dolaşımdaki yüksek kalitede gümüşten yapılan

²⁰ Sawyer, "The Viking Expansion", s.112-113.

²¹ Bugünkü Brüksel'in 30 kilometre doğusunda.

parasıyla İngiltere idi. Vikingler, Aethelred egemenliğindeki İngilizlerin barışı korumak adına yüksek fidyeleri gözden çıkarabileceklerini keşfetmişlerdi, ancak bu geçici bir durumdu. İngiltere'ye ilk büyük çaplı saldırınının 991'de yapıldığı hemen hemen kesindir. Çatalsakal Sven'in önderlik ettiği bu ilk seferi, 994, 1003 ve 1004 yıllarındaki yine kendi önderliğinde gerçekleşen üç sefer izledi. Bu seferlerde Viking kuvvetleri büyük fidyeler kazandı. Sven, aynı sıralar kendi başına akınlar yapan Thorkell'le de rekabet halindeydi.

Sonuç olarak, 10. yüzyılda Batı Avrupa'da Vikingler için fırsatlar son derece kısıtlı kaldı. Akınlar için göz kamaştırıcı hedefler sağlam tahkimatlarla korunuyordu ya da bununla bağlantılı olarak iyi örgütlenmiş ordularla savunuluyordu. 10. yüzyılın son yirmi yılındaki kayıtlara bakılırsa Vikingler, yağma akınlarıyla zenginliklerine göz diktiği hedeflerin çok azında başarılı olmuştur. Büyük ordular gerektiren bu akınlar için bu tür örgütlenmeler çoğunlukla başarısız olmuştur. Bunun bir nedeni İskandinavya'dan kalan çatışmalarını kıtaya taşıyan liderlerin varlığıdır.²²

I. 3. Doğuda Vikingler

Doğu Avrupa Slavları –Avrupa'nın diğer bölgelerinden farklı olarak- Viking, Kuzey İnsanı (*Norseman* ya da *Northman*) yerine genelde *Vareng* kelimesini kullanır. Bu kelime Eski Kuzey dilindeki *várar* (yemin, sadakat) kökünden türemiştir. Bu durumda *Væringi* üst düzey sadakate dayalı bir arkadaşlığı karşılamaktadır.²³

Rusya'daki Viking faaliyetlerine dair ana otantik kaynak *Povest Vremennih Let'*tir.²⁴ Buna göre Viking önderi Rurik ve hısımları 862'de Slav ve Fin

²² Sawyer, "The Viking Expansion", s.113-115

²³ Lane, "Vikings in the East", s.3.

²⁴ "Povest vremennih let 'Geçmiş Yılların Hikâyesi' (X-XI, yüzyıl) Rusya devletinin ve Rus halkının teşekkül devrinden, onun genel sorunlarından bahseden bir eserdir. Bu eseri düzenleyen, KiyevPeçor kilisesinin pederi olan Nestor'un esas amacı Rusya devletini diğer dünya devletleri sırasında görmek ve onun kesin bir tarihe sahip olduğunu göstermektir. Makalenin giriş bölümünde, Rusya'nın farklı hükümdarlarının "Geçmiş Yılların Hikâyesi" adlı eseri yazdırma amaçları üzerinde durulmaktadır. Bunun yanı sıra adı geçen eski Rus eserinin iki nüshasından söz edilmektedir." Efendiyeva, "Eski Rusça "Geçmiş Yılların Hikâyesi Adlı Eserdeki Eski Türk Kökenli Kelimeler Üzerine Bir İnceleme", s.83.

boyları tarafından kendilerine hükümet etmeleri için çağrılmış ve vergi/haraç ağını Kuzeybatı Rusya'dan Orta ve Yukarı Dinyeper Nehri bölgesine kadar genişletmişlerdir. Povesti'nin anlatımları İskandinav stili buluntular ve bazı mezarlar yoluyla doğrulanabilmektedir. Doğu Baltık'ı Bizans'a bağlayan Volhov, İlmen, Dinyeper nehir hattı "Vareng-Grek rotası" olarak bilinir. Staraya Ladoga, Baltık ve İç Rusya arasındaki ticaret yollarının en önemlilerinden biri olan Volkhov nehrini kontrol ediyordu. Yağma ve geniş çaplı kolonizasyon ile tanımlanan Batı'daki Viking faaliyetlerinin aksine Doğu'daki örgütlenme ticari çıkarlara uygun olarak inşa edilmişti.²⁵

Viking etkinliklerinin Batı Avrupa'da gerilemesinin nedenlerinden biri, işte bu büyük zenginlikler vaat eden Doğu'ya yönelik olabilir.

İslam dünyasına ait büyük miktarlarda sikkenin 790 dolaylarında bu bölgeye gelmiş olması, bölge kaynaklarının Halifelige ihraç edildiğini düşündürür. İki yüz yıl boyunca Rusya'dan İslam Dünyası'na Hazar Denizi yoluyla doğrudan ya da Don ve Volga yoluyla dolaylı olarak ihraç edilen malların karşılığı olarak ödenen çoğunlukla gümüş paralar, Doğu Avrupa'da çokça ele geçmiştir. Çağdaş Arap metinleri, bu tüccarları *Rus* olarak adlandırır. Bunların çoğunun Doğu İsveç'ten gelen Svear toplulukları olduğu tahmin edilebilir. Böylece, erken 9. yüzyılda İslam sikkelerine Baltık bölgesinde rastlanması da çok şaşırtıcı olmuyor.²⁶

Bu yüzyılın ortalarında Volkhov'daki bir adanın üzerinde yeni bir yerleşim kuruldu. Daha geç dönemlerin İzlanda sagalarında sözü geçen bu yerleşim,

²⁵ Sherman, "Vikings: Russia", s.420.

²⁶ *Rus* (Grek kaynaklarında *Rhos*) Batı ve Doğu Avrupa'daki birçok kaynakta Doğu Avrupa'daki Vikingleri tanımlamak için kullanılır. Ladoga gölü dolayındaki Finlerin İsveçliler için kullandığı *Rotsi*, Slavcada *Rus*'a dönüşmüştür. Rus isminin nereden geldiğiyle ilgili teoriler bununla sınırlı değildir. Bir tanesine göre *Swede* toplulukları Roslagen şehriden gelmişlerdi. Finlerin dönüştürdükleri kelime budur. Bir diğer teoriye göre Greklerin bu kuzeyli insanların yüzlerinin renginden dolayı onları Grek dilinde "kırmızı" olarak tanımlarken kullandıkları kelime, *Rhos*'a dönüşmüştür. Ukrayna'daki Ros nehrinin de Ruslara ismini verdiğini düşünenler vardır. (Lena, "Vikings in the East", s.,3-4.)

Holmgarðr²⁷ idi. Slav dilinde, yüz yıl sonrasında iki kilometre kadar ötede kurulacak olan Novgorod (Yeni Şehir ya da Yeni Kale) ile karşıt anlamda olmak üzere Gorodişçe (Eski Şehir ya da Eski Kale) de denirdi. Slav ve İskandinav yerleşimcileriyle Gorodişçe, Doğu ve Batı pazarlarında gitgide artacak olan Rus mallarının en önemli ticaret merkezi haline geldi.²⁸

En dikkat çekici İskandinav yayılması, Orta Dinyeper üzerindeki Kiev’le temsil olunur. Bu kent devleti, 9. yüzyıl sonlarında İskandinav soylu bir sülale tarafından yönetiliyordu. Önceleri, 7. ve erken 10. yüzyıllar arasında Hazar denizi ve Karadeniz arasında egemenlik kuran ve aşağı Don ve Volga vadilerinde yerleşik Hazarlara vergi veriyorlardı. Kiev’i yöneten sülale İskandinav kökenli olmakla birlikte 9. yüzyıl sonunda Slavlaşmıştı. Bu durum işbaşında bulunanların adlarındaki değişimden izlenebilir. 913-945 yılları arasında Kiev’in başındaki Igor (İskandinavca *Ingvar* kökeninden) ve Olga’nın (İskandinavca *Helga* kökeninden), 964-971 yılları arasında Kiev’in başında bulunan oğullarının adı Sviatoslav idi. Buna karşılık kendilerinden sonra gelenler *Rus* olarak adlandırılmaya devam ettiler. Rus adı o tarihten sonra İskandinavları tanımlamaz oldu.²⁹

Erken 10. yüzyılda İskandinavya’da dolaşan paralar incelendiğinde Samani sikkelerinin Baltık bölgesine geldiği görülür.³⁰ Yaklaşık 965’den sonraki yirmi yıllık kadar bir zamanda İskandinavya’ya ulaşan İslam sikkelerinin sayısında bir azalma olmakla birlikte, Rusya’ya ulaşan sikkelerin yoğunluğunda bir azalma olmamıştır. İskandinavya’da yüzyılın ilk yarısındaki para akışının daha sonra son derece azalması, bu paranın elde edilme yollarının kesintiye uğramasıyla açıklanabilir.

²⁷ Bugünkü Rusya’da, Novgorod Oblastı’nın başkenti Veliky Novgorod (Büyük Novgorod).

²⁸ Sawyer, “The Viking Expansion”, s.115

²⁹ Sawyer, “The Viking Expansion”, s.116.

³⁰ Rusya’ya giren İslam gümüşünün hacminin 10. yy. da dikkat çekici bir şekilde büyümesinin nedeni, Hindukuş dağlarında keşfedilen büyük gümüş yataklarıdır. Bu, Samanilere büyük miktarlarda gümüş sikke basma olanağı sağladı ki önemli bölümü Rus pazarlarından temin edilen malların ticaretinde kullanılıyordu. Bu ticaret ve gümüş bolluğu, 900’lerden sonra Batı Avrupa’yı daha az karlı bulmaya başlayan Vikingler için büyük fırsatlar sunmuştur. (Sawyer, “The Viking Expansion”, s.116.)

Buna göre bağımsız gruplarca muhtemelen ticaret, haraç ya da yağma yoluyla elde edilen para akışı, Rus prenslerinin bu tür akınlara karşı savunmalarını güçlendirmeleriyle kesintiye uğramış olabilir. Eğer durum böyleyse, bu başarının bağlı olduğu nedenlerden biri, Slavcada *varyag* olarak adlandırılan seçkin İskandinav savaşçıları Varenglerin 10 yüzyılda Rus prenslerince kiralanmasıdır muhakkak ki.

Sviatoslav'ın oğlu Vladimir (975-1015), bu birliklerin bir kısmını 988'de Bizans İmparatorluğu'na göndererek Varenglerden oluşan maiyetini azaltma yoluna gitti. Bu birlikler imparatora ciddi bir isyanı bastırma olanağı sağladı. Daha sonraları aynı varengler Bizans askerî tarihinde ciddi roller üstlendiler; nihai olarak da imparatorluğun seçkin muhafız birlikleri haline geldiler.³¹

Arkeolojik kazılar, Rusya'daki İskandinav buluntuları açısından erken 10. yüzyıl da, 9. yüzyıla göre çok daha fazla malzeme verir. Yukarı Dinyeper'deki Gnezdovo yerleşiminde, Smolensk yakınlarında, geç 9. yüzyıl ile erken 11. yüzyıl arasındaki döneme ait üç binden fazla İskandinav mezarı bulunmuştur.

Bu arkeolojik kanıtlardan çıkan sonuçlardan biri de kolonizasyonun yağmaya ve şiddete değil barışçıl süreçlere dayandığıdır. Anlaşılan odur ki çoğunlukla *Svear* topluluğuna ait bu insanlar, Fin, Slav ve Balt topluluklarıyla birlikte, nüfusça yoğun olmayan bu geniş topraklara yerleşip buraları sömürmüşlerdir.³²

I.3.1. Norman ve Anti Norman Tezlerine Bir Bakış

Rusya'nın yerli Slav unsurlar tarafından mı, yoksa dışarıdan gelen İskandinavlarca mı kurulduğu konusunda literatürde geniş ve tarihi bir tartışma halen sürmektedir. Rus milliyetçiliği ve SSCB dönem resmi tarihçiliği Anti-Norman tezine destek vermektedir.

³¹ Sawyer, "The Viking Expansion", s.117.

³² Sawyer, "The Viking Expansion", s.116.

Buna karşılık erken dönemlerde, Rusya İmparatorluğu resmi tarihçisi ve St. Petersburg'daki İmparatorluk Bilimler Akademisi üyesi Gerhard Friedrich Müller, 6 Eylül 1749'da yaptığı *Origines gentis et nominis Russorum* başlıklı tarihi konuşmasında Kiev-Rus bölgesinin Kuzeyliler (İskandinavyalılar) tarafından kurulduğunu öne sürdü. Bu tezi, Gottlieb Siegfried Bayer'in kendisinden önce, 1736'da yayımladığı makalesinden yola çıkarak geliştirmişti. Müller, bu "rezaleti" kınayan diğer üyelerin yükselen protestoları nedeniyle konuşmasını tamamlayamadı. Müller'in öne sürdüğü tez Norman Teorisi olarak bilinir. Lomonosov, Müller'in bu teorisinin Rus imparatorluk çıkarları açısından ne derece tahripkar olduğunun incelemeye alınmasını talep etmiştir.³³

Omeljan Pritsak, her iki görüşün de zayıf tarafları olduğunu düşünmektedir. Pritsak'ın vardığı sonuç, İskandinav ve Slav unsurların yüzyıllar boyu yaşanan kaynaşmanın ardından bugünkü haline geldiği ve kesin bir köken aranamayacağı yönündedir.³⁴

Riasanovsky Norman teorisine cephe alır. Buna göre Vikinglerin kuruluştaki etkisi önemsenmeye değmeyecek kadar zayıftır. Rus kanunlarında, dilinde, edebiyatında ya da dininde Viking etkisi olduğuna dair bir kanıt yoktur. Riasanovsky'ye göre Povesti'de geçen *Rus* kelimesi İskandinavlar kastedilmemiştir. Ona göre Rusya'daki İskandinavlar hızlıca geri dönmüşler ya da Slavlık içinde erimişlerdi.³⁵

³³ Pritsak, "The Origin of Rus", s. 249.

³⁴ "Norman teorisinden yana taraf olanlar Rusların kökenlerinin Kuzeyli olduğunu söylerler. Swede topluluklarının önce İlmen gölü, daha sonra da Dinyeper nehri kıyılarında yükselen siyasi organizasyonun öncü şefleri olduklarını söylerler. Diğer yandan Anti-Norman taraftarları, Rusların atalarının Kiev'in güneyinde, daha Normanlar ortada yokken, tarihöncesi zamanlardan beri yaşayan Slavlar olduğunu söylerler." (Pritsak, "The Origin of Rus", s.250.)

³⁵ Riasanovsky, "The Norman Theory of the Origin of the Russian State", s.96

Duczko Rus siyasi organizasyonunu, uzun zamana yayılmış adeta evrimsel bir devletleşme süreci tezinden ziyade, bir önderin öncülüğündeki hızlı halkın tarihi sıçraması olarak okumayı önerir. Buna göre Hazarlarla olan ilişkilerde kazanılan devlet kurucu yetenekler, Rus kağanlık döneminin temellerini attı. 8. yüzyıl sonundan başlayarak Hazarlarla ticaretin artması ve İslam sikkelerinin Rusya-İskandinavya coğrafyasına girmesiyle inşa süreci olgunlaştı.³⁶

Samuel Cross, ortaçağ tarihi ile uğraşan hemen herkesin görebileceği üzere Rusya'nın Asya, İskandinavya ve dini/kültürel açıdan Bizans ile tartışmasız ilişkisini vurgular ve sadece Viking etkisine değil, ama Germanlerle olan ticaret bağı ile Rusya'daki yönetici sınıfının Batı'daki yönetici sınıflarla kızlarını evlendirmelerini tartışır. Cross, hemen tüm bir 19. yüzyıl boyunca Rusya'daki milliyetçi akımın etkisiyle Rus tarihçilerin İskandinavlıların devlet kurucu rolünü dikkate almadıklarına dikkat çeker. Cross, Norman teorisi tarafında gibidir. En azından Viking etkisinin önemini göz ardı etmez. Ona göre Vikingler, Rusya içlerine uzanan ticaret yollarını kullanmışlar ve bu rotada yerleşikleşmişlerdir.³⁷

I. 4. Sonuç

Sonuç olarak Viking Çağı'nda dikkate değer en önemli gelişme, İskandinav dünyasının özellikle Norveçli kolonizatörler eliyle geniş alanlara yayılmasıdır. İngiltere, İrlanda, Normandiya ya da Rusya'daki İskandinav yerleşimcileri hızla asimile olmuşlardı. Buna karşılık önceden iskan edilmemiş Atlantik adaları, Faroe adaları, İzlanda, Grönland'daki yerleşimciler hem kendi dillerini konuşmaya devam ettiler, hem de Norveç anakarasıyla ilişkilerini kesmediler. Orkney, Shetland, Hebride, Man gibi adalardakiler de bundan farklı değildir.

³⁶ Duczko, *Viking Rus*, s. 13-14, 30, 64

³⁷ Lena, "Vikings in the East", s.8.

İskandinavya'da Viking Çağı boyunca birçok değişim yaşandı. Bunlardan en köklüsü Hıristiyanlığın kabulüdür. Hıristiyanlık sadece yeni bir din değil, yeni bir yönetim örgütlenmesi getirdi ve ayrıca Avrupa'yla yeni iletişim kanalları açtı.³⁸

³⁸ Sawyer, "The Viking Expansion", s.119.

II. VİKİNG TARİHİ VE KÜLTÜRÜ

Viking Çağı kültürü esnek, alımlayıcı ve gelişmeye açıktı. Çok gezen ve çok bilen İskandinavlılar, diğer uluslar, bölgeler ve kültürlerle aşınaydı. Yeni ülkelerde tüccar, savaşçı ya da kolonizatör olarak hayatlarını sürdürmelerindeki en önemli etken bu uyum yetenekleridir.

Viking Çağı kültürü ve teknolojisi hakkında bildiğimiz hemen hemen tüm bilgiler arkeolojik buluntulardan ve metinlerdendir. Gün geçtikçe artan ve dendrokronoloji yönteminin de yardımıyla kesin tarihlenmelerin yapılabildiği arkeolojik buluntular, çağdaşı olan dönemlere ışık tutar. Runik yazıtlar dışındaki metinler ise Viking Çağı'ndan çok sonraları yazıya geçirilmiştir. Dolayısıyla güvenilirlikleri halen tartışmalıdır. Buna karşılık bu metinlerin değerlendirilmesiyle yeni sorulara ve olgulara ulaşılabilmektedir.³⁹

II. 1. Bölgeler ve Topluluklar

Viking Çağı İskandinavyası, esasen ortak bir kültür dairesidir. Bunun nedenlerinden birisi Avrupa'dan oldukça uzakta, kuzeyde olması ise, bir diğer nedeni seyrek nüfuslanmış topraklarının hemen hemen tamamen denizle yalıtılmış olmasıdır. Çeşitli doğal kaynaklar ticareti ve denizciliği teşvik etmiştir. İhtiyaç duyulan hemen tüm ürünler bölge dahilinde bulunabilirdi: Sığır, hububat, balık, demir, kereste, kürk, vs. Bunların da birçoğu ihraç edilirdi. Dolayısıyla tekne, sadece genişleyen Viking Çağı ticareti için değil, daha genel anlamdaki bir genişlemenin de kilit etkenlerindendi. Teknelerin taşıdığı kültür, örneğin Güneybatı Finlandiya kıyıları, Rusya sınırları gibi bölgeleri etkisi altına almıştır. Bunun yanında köprüler, dar ve sığ nehir geçişleri, uygun tasarlanmış kızak, kayak, vb. ile dağlardaki karlı bölgeler ya da yılın birçok ayında donuk olan göl yüzeyleri de deniz dışındaki diğer güzergâhlardı.

³⁹ Roesdahl ve Sørensen, "Viking Culture", s.121.

Büyük farklılıklar ve coğrafi bölünmeler, İskandinavya'nın birbirinden farklı kültürlere, yerleşim tiplerine, ekonomik faaliyetlere sahip bölgelere ayrılmasını doğurmuştur. Böylece ne tanrılar her bölgede aynı değere sahiptir, ne de kişilerin isimleri her bölgede aynılık gösterir. Kültürel farklılıklara yol açan etkenlerden biri de İskandinavya'nın üç farklı yolla dışa açılmasıdır. Denizyolları için Danimarka, Baltık ile Batı Avrupa arasında doğal bir geçit idi. Baltık, Almanya ve Batı Avrupa, İngiltere'ye ulaşılabilirdi. Norveç topraklarının büyük kısmı batıya ve güneye bakar: Kuzey Atlantik adaları, İngiltere ve bağlı adaları, Batı Avrupa kıyıları. Kuzey Norveç'in ayrıca doğuyla güçlü karasal bağlantıları vardır. Norveç'ten bir orman kuşağıyla ayrılan İsveç toprakları çoğunlukla doğuyla, Baltık, Rusya ve Finlandiya'yla bağlantılıdır. Dolayısıyla söz konusu üç ülkeden yapılan Viking akınları bu üç yöne doğru gerçekleşmiştir.⁴⁰

İncelediğimiz saga metinlerinin yazıya geçirilip korunduğu İzlanda'nın yerleşime açılması Norveç'ten geç 9. yüzyılda yapılan göçler sonucudur. İrlanda ile İskoçya'dan nakledilmiş Kelt kökenli hizmetçi ve köle konumundaki kişiler de bu ailelere eşlik etmişlerdi. Yukarıda da belirttiğimiz gibi İzlanda'ya yerleşimin tarihsel gelişimini iki sagadan öğreniyoruz: *Íslendingabók* (İzlandalıların Kitabı) ve *Landnámabók* (Yerleşim Kitabı).

İzlandalıların Kitabı Bilge Ari olarak anılan Ari Thorgilsson tarafından 10. yüzyılda yazılmıştır ve İzlanda'nın yerleşimden sonraki ilk ikiyüz elli yılını anlatır. Yerleşim Kitabı ise İzlanda'nın kuruluşunu ve ilk yerleşimleri anlatır.

İzlanda'yı ilk keşfeden kişinin Norveçli Viking Naddodd olduğu söylenir. Norveç'ten Faroe adalarına doğru 9. yüzyılda yapılan bir denizaşırı akında yollarını kaybedip kuzeybatıda yeni topraklar bulmuşlardır. Naddodd, insan olmayan bu topraklardan geriye, doğuya doğru yelken açmış ve geri dönüp baktığında dağların karlı zirvelerini görerek burayı *Karlı Toprak* olarak adlandırmıştı. İzlanda'ya bir

⁴⁰ Roesdahl ve Sørensen, "Viking Culture", s.122.

sonraki seferi yapan İsveçli Viking Gardar Svarsson oldu. Adayı baştan aşağı keşfedip buranın yerleşime uygun olduğunu gördükten sonra kuzeydoğudaki – günümüzde halen varlığını sürdüren- *Húsavík* yerleşimini kurdu. *Karlı Toprak* ismini değiştirip *Gardar Adası* yaptı. Flóki Vilgerdason isimli bir diğer Norveçli Viking üçüncü seferin önderliğini yaptı. Ailesi, ev ahalisi ve arkadaşlarıyla gittiği İzlanda’da ikinci yerleşimi kuzeybatı bölgesindeki fiyortta kurdu. Komşu fiyordun baştan aşağı buz olduğunu görerek adaya bugünkü ismini verdi: *Island* (Buzlu Toprak).

Ari’nin kitabı *Íslendingabók*, adada yaşanan daha sonraki gelişmeleri anlatır. Takip eden yerleşimciler İsveç’ten sürülenlerdi. İzlandalılar, örneğin Kızıl Erik, sonraki zamanlarda daha da batıya giderek Grönland’ı yerleşime açtılar.

Bilge Ari’ye göre kurultay işlevi gören Althing’in açılışı 930 tarihindedir. Althing’in açılması, İzlanda’da birliğin ve kanunlarla düzenlenmiş bir sistemin başlangıcı olarak kabul edilir. İzlanda her birinden gelen temsilcilerin ulusal yasama meclisini oluşturdukları dört bölgeye ayrılmıştı. Her sene Althing’de bir araya gelen bu temsilciler, İzlanda’nın yasalı hayatının olgunlaşmasını sağladılar. İzlanda, 1262’de Norveç krallığının bir kolonisi olana kadar bağımsız yaşadı.⁴¹

II. 2. Ekonomik ve Fiziki Kısıtlar

Avrupa’nın diğer bölgelerinde olduğu gibi, tarım çeşitli biçimler altında baskın etkinlikti. Fakat yerel ve sınırlar ötesi ticaretin büyümesiyle Viking Çağı’nda, ticaret ve zanaatın esas uğraş alanlarını teşkil ettiği şehir benzeri oluşumlar görülmeye başladı. Toplum üç ana gruba ayrılmıştı: köleler, özgür insanlar ve soylular.⁴²

Her bir grup içinde önemli farklılıklar görülüyordu. Sözelimi, özgür ama topraksız insanlarla büyük toprak sahipleri arasında ya da mesleği savaçılık olanlarla zanaatkârlar arasında.

⁴¹ Fitzsimmons, “Vikings: Iceland, Icelandic Sagas”, s.415.

⁴² Roesdahl ve Sørensen, “Viking Culture”, s.126.

Çoğunluğu hizmetçileri ve köleler olmak üzere, hemen herkes bir çiftlikte barınırdı. Danimarka'da çiftlikler köy yaşamına daha yakın bir biçimde örgütlenmişken, İsveç ve Norveç'te daha birbirinden kopuk bir haldeydi. Kazılar göstermiştir ki alışıldık bir çiftlik yapısı çeşitli binalar ve bunları çevreleyen bir çitten oluşmaktadır. Danimarka'daki Vorbasse'de yapılan bir kazıda ortaya çıkan köy yerleşimi şu şekildedir: Sırt sırta vermiş altı ya da yedi çiftlik, bu çiftliklerin caddeye açılan kapıları, her bir çiftlik içinde –hemen hemen merkezi konumda– yaklaşık otuz metrelik bir ana bina, çoğu çit boyunca yerleşmiş ve bir kısmı avluya yayılmış diğer binalar. İskandinavya'daki en eski şehir benzeri yerleşimler İsveç'in doğusunda ve Danimarka'dadır. Hepsi de yaklaşık 800 civarına tarihlenir. Kurucuları ise, diğer örneklerde olduğu gibi, krallardır.

Yaşamın ve ölümün çerçevesi toplumsal dereceye ve zenginliğe bağlıdır. Oseberg mezarlığında muhtemelen kraliçe olan bir kadın, teknesi içinde gömülmüş ve üzerine büyük bir kurgan yapılmıştır. Gayet iyi korunmuş olan bu mezardan çıkan günlük hayata ilişkin gömü sunuları, devrin soylularının etkileyici yaşam tarzlarını ve sanatkarlığın ulaştığı düzeyi açıklıkla yansıtmaktadır.⁴³

II. 3. Din

Viking Çağı dini, çok tanrıdır. Din, yaşama ve kültüre içrektir. Hıristiyanlığın tersine, papazlar ya da özel dinsel yapılar eliyle yürütülmez. Günlük yaşayış ile din arasında keskin ayrılıklar yoktur. Dinsel kurallar yaşamın her anında etkili olup, yaşamın içindeki etkinlikler de dinseldir. Çiftçiler, ağalar, krallar gibi “laik” önderler, aynı zamanda dinsel önderlerdir. Yaşamın her alanındaki tanrılara her konuda dua edilmesi, her kadın ve erkeği kült ruhbanı haline getirmiştir.

Yer isimleri, run yazıları ve dikilitaş yazıtları, Viking Çağı'nda tanrılara gösterilen saygının özgün tanıklarındır. Erkek tanrılar (Odin, Thor, Freyr, Njord, Baldr, Heimdal, vd.) tüm İskandinavya'da saygı görür ve her birinin kendilerine has

⁴³ Roesdahl ve Sørensen, “Viking Culture”, s.127-129.

işlevleri vardır. Thor, çiftçilerin tanrısıdır, insanları devlere karşı korur, toprağın bereketini sağlar. Odin, karmaşık bir tanrısal figürdür; savaşçıların, şairlerin ve soyluların tanrısı. Bilgelik, büyü, ve kelimelere hükmetmesinin yanında, ölümün, cezbenin ve vahşetin de tanrısıdır. Odin'in sınırları belli bir ahlak anlayış yoktur. Thor, tanrıların ve insanların dünyasını kaosa karşı korurken, Odin tersine, bunlarla yüz yüze gelmek için uğraşır. Gizemli karakteri, dünya edebiyatının ve mitolojisinin Kuzey imgelemine besleyen en etkili kaynaklardan olmuştur.

Mitolojide iki tanrı sülalesi vardır. Æsir; Odin ve Thor'un mensubu olduğu koldur. Vanir ise Njord ile çocuklarını, oğlu Freyr ve kızı Freyja'yı kapsar. Njord deniz ve balıkçılık ile ilgilidir. Freyr ise bereketin ve insani ihtirasların tanrısıdır. Erkek kardeşi gibi Freyja da cinsellik ve bereket ile ilgilidir. Buna ek olarak, Edda'daki Grímnismál'e göre Ölümler Dünyası'nda, savaşta ölen savaşçıların bir kısmının ağırlandığı kendine ait bir krallık vardır.

Mitolojideki diğer tanrıçalar gruplar halinde anılır. Normlar, insanların yaşam sürelerini belirleyen kader tanrıçalarıdır. Valkiriler, savaş sırasında hangi savaşçıların öleceğini ve Odin'in Ölümler Ülkesi Valhalla'ya gideceğini belirleyen kadın hizmetkarlardır. Savaşçıların silahları ve atlarıyla gömüldükleri 10. yüzyıl mezarları, muhtemelen bu inancın bir kanıtıdır. Mitolojiye göre ölmüş savaşçılar, Tanrıların kıyamet günü kaosun güçlerine karşı yapacakları son savaşta (*ragnarök*) onların yanında çarpışacaklardı. Mitolojideki *dísir* hakkında ise çok az bilgi vardır. Dişi varlıklar olduğunu biliyoruz. Skaldik şiir, çiftliklerde onlar adına ayinler yapıldığını kaydeder.

Cemaat, insanların toplandıkları yerlerde aranmalıdır: çiftlik, kasaba, kral divanı. Çiftlikteki ayinler, çiftçi ve karısının önderliğinde yürütülürdü; divanda ise kral ve kraliçe tarafından. İnsanlar ve tanrılar arasındaki ilişkiler karşılıklılık esasına dayanır. Bu ilişkide tanrıların yardımına karşı, insanlarca *blót* (kurban sunma ayini) düzenlenirdi. Ayinler sonbaharda, gündönümlerinde ve ilkbaharda düzenlenirdi.

İlerleyen dönemlerin yazılı kaynaklarına göre hayvanlar kurban edilir ve “barış ve iyi bir yıl” şerefine içki içilirdi.⁴⁴

II. 4. Mitler ve Dünyayı Kavrayış

Kuzey mitleri, ortaçağ kopyalarından okuduğumuz Eddik şiirlerde ve Snorri Sturluson’un Edda’sında muhafaza edilmiştir. Bunlardan bazıları, Viking Çağı kaya yazıtlarında da tespit edilebilmektedir. Mitoloji hakkındaki anlayışımız, büyük ölçüde Snorri’nin kapsamlı eseri Edda ile şekillenmiştir.

Dünyanın ortası olan Miðgarðr (Midgard) insanların yaşadığı bölgedir. Bunun dışında ise Útgarðr (Utgard) vardır. Burada da kaosun güçleri ve devler barınır. İki bölgeden de uzakta, denizde, Midgard canavarı yaşamaktadır. Bu deniz ejderhası, yaşayan her şeyi kuşatmaktadır. Bu dünya tasarımının tam ortasında ise dünya ağacı Yggdrasil vardır. Bu imgelemin dünyasal karşılığı, maddi yaşamın ve ailenin odağı olarak temsil değeri kazanmış çiftliğin ortasındaki ağaçtır.

Hıristiyanlık öncesi çağın ikilemeci algısı, devlerle tanrılar arasındaki ilişkilerde kendini gösterir. Bu ilişki uzlaşmaz olduğu kadar, kopmaz bağlarla da birbirine bağlıdır. İlk canlı, ilkel bir dev yaratık olan Ymir’dir. Ana tarafından dev soylu Tanrılar, onu öldürerek bedeninden dünyayı yaratmışlardı. Aynı şekilde kaostan kozmosu yarattılar. Kozmos, devler tarafından tehdit edilse de tanrılar devlere bağımlıydılar; zira bilgelik ve zanaatkarlık gibi tanrıların ihtiyaç duyduğu özellikleri vardır. Ragnarök devrinde, tanrılar kaosun güçlerine karşı savaşıacaklar ve öleceklerdir. Bu savaşta dünya yok olacak, fakat küllerinden yeni bir dünya doğacaktır.⁴⁵

II. 5. Ahlak

Viking Çağı ahlak anlayışı, insanlara nasıl davranmaları gerektiğini vaz etme noktasında kendi pagan din anlayışlarından daha doktriner değildir. Temel

⁴⁴ Roesdahl ve Sørensen, “Viking Culture”, s.129-130.

⁴⁵ Roesdahl ve Sørensen, “Viking Culture”, s.131.

kavramlar, özgürlük ve onurdur. Köle olmadığı sürece tüm erkekler ve kadınlar özgürdür. Kölelik, kendi kararlarını verme hakkından yoksun şekilde başkalarının malı olmak anlamına gelir.

Yine de özgür olmak, her istediğini yapma özgürlüğü anlamına gelmemektedir. Kendi başına karar vermenin toplumca belirlenmiş kuralları vardır. Özgür insanın karşılıklı saygıya dayanan toplumsal ilişkiler çerçevesinde bir onuru vardır ve bu, onu diğerlerinin tecavüzünden korur.

Toplumda merkezi bir kuvvet yoktu; bir kişi kendi kendisini korumak ya da bunu yapabilecek kudrette olduğunu hissettirmek zorundaydı. Bu konuda başkalarının da desteğini sağlayabilirdi, zira onur yalnız kişisel bir mesele değildi. Kişinin bağlı olduğu aile, ev halkı, klan gibi üst grupları da ilgilendiriyordu. Bir tek kişinin küçük düşmesi, bütün bir grubu küçük düşürdü.

Kan davası, yani öldürme, her çeşit zarar verici soruna karşı üretilmiş bir çözüm halindeydi. İntikam, esasen kişisel bir dava değildi. Bu görev, doğrudan zarar vermemiş, ama sanık konumundaki kişiyle bağlantısı olan bir kişiye de düşebilirdi. Temel amaç, karşı gruba yapılacak tahripkâr saldırılarla dengeyi kurmaktır. İntikam öyle bir görevdi ki, ayaklar altına alınan onurunu korumak için gereğini yapmayan kişinin toplumsal konumu ciddi şekilde sarsıntıya uğrardı.⁴⁶

II. 6. Runlar

İskandinav runları, miladın 1. ya da 2. yüzyıllarından beri bilinir. Bu yazı sisteminin kökenleri tartışmalıdır, fakat şurası açıktır ki Akdeniz havzasında öteden beri var olan alfabe sistemleriyle, özellikle de Latin alfabesiyle ilişkilidir.⁴⁷ Grek ya

⁴⁶ Roesdahl ve Sørensen, “Viking Culture”, s.132.

⁴⁷ Runların biçimsel olarak Hint Avrupa dil ailesine mensup Frig abecesiyle ve özellikle de Eski Türk abecesiyle benzerliği metinde anılmamıştır.

da Etrüsk harflerinden türediğine ilişkin teoriler olmakla birlikte, birçoğunun kökeni karanlıktır.⁴⁸

Runik alfabenin, İskandinav ve Kuzey Germen kültür sahalarında kendine özgü bağımsız gelişmesi hakkında bilgimiz kısıtlıdır. Bu konudaki en eski buluntular, mücevherler ve silahlar üzerindedir. Genelde bu yazılar, bir ya da iki sözcükten oluşan, muhtemelen isim ya da dini kavramlardır.⁴⁹

Eski Kuzey geleneğinde runları icat ya da en azından keşfeden, şiirin tanrısı Odin olarak kabul edilir. Run kelimesinin kökeni gizlilikle ilgili anlamlar içerir. Büyü ya da lanet amacıyla da kullanılır. Örneğin Glavendrup taşındaki büyü ifadesi şudur: “þórr bu runları kutsasın”. Yine de genel olarak runlar İskandinav paganizmi hakkında etraflı bir bilgi vermekten uzaktır. Daha ziyade dünyevi bilgiler verirler.

İskandinav paganizmi hakkındaki bilgilerimiz –kimi zaman kesin bir tarifte bulunmak zorlanılsa da- Viking Çağı taşlarındaki son derece canlı ve ayrıntılı resimlerden de gelmektedir. Yazılı metinlerin yardımıyla bu kaya resimleri Erken Viking Çağı’na tarihlenebiliyor. Buna karşılık birçoğu hala belirsizliğini korumaktadır.⁵⁰ MS. 150-700 tarihleri arasındaki dönemde görülen ilk kuşak örnekler - günümüzün İzlanda, Norveç, Danimarka ve İsveç dillerinin kökenini oluşturan- Proto-İskandinav olarak anılır.

Viking Çağı boyunca (750-1100) ve özellikle 11. yüzyılda runik yazıtlar çoğaldı ve daha kolay yorumlanır bir çerçeve kazandı. Ortaçağlarda (yakl. 110-1500)

⁴⁸ O’Donoghue, *Old Norse-Icelandic Literature*, s.5.

⁴⁹ Sahibinin ya da yapanın adının yazıldığı kişilere ait nesnelerin en iyi örneklerinden biri Gallehaus’ ta (Danimarka) bulunan bir altın kaplama boynuzdur. MS 4. yüzyıldan kalma bu boynuzun üzerinde, “Ben Holt oğlu Hlewagastir, bu boynuzu işledim.” yazmaktadır. (O’Donoghue, *Old Norse-Icelandic Literature*, s.5.)

⁵⁰ O’Donoghue, *Old Norse-Icelandic Literature*, s.13.

taşınabilir malzemeler üzerinde olduğu kadar, kiliseler ve onlarla bağlantılı objeler üzerinde de görünür.⁵¹

Runik alfabe, ilk altı harfinin yan yana getirilmesiyle *fupark* (f, u, th, a, r, k) olarak anılır. Özgün haliyle yirmi dört harf varken, 8. yüzyılda bu sayı on altıya indirilmiştir. Bu yenilik, dildeki değişimlere ayak uydurmak üzere yapılmış olmalıdır. Bu sistemli ve planlı sadeleştirmenin yararı ileriki zamanlarda görülmüştür. Bunun yanında bu reform, Viking Çağı'nda İskandinavya'da yazılı kültüre verilen önemi de gösterir. Latin alfabesine geçilen ileriki yüzyıllarda, yazıya verilen önemde büyük bir değişiklik olmamıştır. Buna karşılık, görünen o ki hala İskandinavya ölçeğinde tek bir dilden bahsedilebilmekteydi. Yine de gözden kaçırılmaması gereken husus şudur ki runik yazıtlar geleneksel ve günlük dildeki değişimleri yansıtmayan bir geleneksellikte yazılıyordu. Bu dönemin sonuna doğru, 11. yüzyılın içinde yaşanan Doğu Kuzey (Danimarka ve İsveç) ve Batı Kuzey (Norveç ve Norveçlilerin kurduğu İzlanda, Grönland, Faroe adaları, İrlanda'daki İskandinav toplulukları, Batı İngiltere) dillerindeki ayrışmayı dilbilimciler tespit edebiliyorlar.⁵²

Kuramsal olarak runik harfler Latin alfabesi gibi uzun metinler oluşturmada kullanılabilir, fakat gördüğümüz kadarıyla bu böyle olmamıştır. Muhtemelen runik harfler kısa iletiler ve mektuplar için kullanılıyordu.

Ölmüşlerin anısına run yazıtları dikmek Viking Çağı'nda gelenek haline gelmiştir. Bu yolla, sadece sözlü kültürle taşınacak olan anılar muhafaza altına alınıyordu. Geride kalan mirasçıların ve yazıtı kazıyanın isimleri aynı metinde anılmıştır. Run yazıtları kuşaklar arasındaki değişimi yansıtmaktadır. Bunun yanında yazıtın korunmasını sağlamak için dualar ve lanetler de eklenmiştir.⁵³

⁵¹ Larsson, "Runes", s. 403.

⁵² O'Donoghue, *Old Norse-Icelandic Literature*, s.5.

⁵³ Roesdahl ve Sørensen, "Viking Culture", s.132-133.

En erken runik yazıtların çoğu çok kısa yazılar içermekle birlikte o dönemin dünyasını içeriden tanımamızı sağlayacak değerli bilgiler verirler. Bu run yazıtları günümüzdeki maceracı, tüccar, savaşçı Viking imgesini doğrular niteliktedir. Teknenin Viking dünyasındaki merkezi önemi bu yazıtlarda çok belirgindir. Bunun yanında sadakat, arkadaşlık, onur gibi kahramanca davranış motifleriyle ihanet, cinayet, utanç gibi lanetlenen davranışların da izi sürülebilir. Anı yazıtlarının temel işlevi verasetin ve akrabalığın kayıt altına alınması, yani bir çeşit şahitlik görevidir.

Bu toplum aynı zamanda paganlıktan Hıristiyanlığa geçişin en sıcak noktasındadır. Böylece bu yazıtlar hem savaşçı-yağmacı bir kültürü, ama hem de - coşkusu o denli çok olmamakla birlikte- daha etkileyici bir toplumsal hayatı gözler önüne serer.

Runları okumakla karşımıza birkaç pratik sorun çıkar. Yazıtlar bazen tahrip olmuş, aşınmış olabilir ya da runları kazıyan kişinin yanlış yazdığı durumda yaptığı özensiz düzeltmeyle okunmaz hale gelmiş olabilir. Bununla birlikte bazı yazıtlar da şaşırtıcı temizlikleriyle bize paha biçilmez bilgiler sunar. Bu yazıtlarda Viking ticaret ve yağma faaliyetlerinin genişliği ölçüsünde coğrafi adlar da bolca yer alır: İngiltere, İrlanda, Baltık Denizi, Novgorod, Bizans, Kudüs, Serkland (Abbasi etki alanı) gibi. Yazıtlar çoğunlukla kısa olmakla birlikte ikisi de 11. yüzyıldan kalma olan Hillersjö ve Rök run yazıtları gibi alışılmadık ölçüde uzunları da vardır.⁵⁴

Birçok run yazıtı, Hıristiyanlığın gelişinden sonra dikilmiştir. Özellikle İsveç'te, yeni dinin, Hıristiyanlığın tanrısına yönelik dualar bulunan çok sayıda yazıt vardır. Bu anı taşları günümüzdekilerle benzerdir. Ölen kişi Hz. İsa'nın şefaatine emanet edilir ve Tanrı'dan merhamet dlenir.

Hıristiyan runik yazıtlarının belki de en etkileyici olanlarından biri Jelling taşlarıdır. Danimarka'yı 10. yüzyılın ikinci yarısı boyunca yöneten Kral Yaşlı Gorm

⁵⁴ O'Donoghue, *Old Norse-Icelandic Literature*, s.9.

ve oğlu Karadiş Harald tarafından dikilmiştir. Gorm bir pagandır ve bir papazın ülke içinde misyonerlik faaliyeti yapmasına izin vermemiştir. Birinci taş Gorm'un karısı, kraliçesi Thyre için dikilmiştir. İkinci taşı Harald diktirmiştir. Annesi ve babası anısına dikilen taşta Harald'ın Danları Hıristiyanlaştırdığı da vurgulanmaktadır.⁵⁵

Viking Çağı şiiri runlarla muhafaza altına alınmaktan ziyade, yazılı kayıtların tamamlandığı Sagalar Çağı'ndan önceki sözlü kaynaklarla aktarılmıştır. Buna karşılık bazı ölçülü bazı şiirlerin yazıtlara geçirildiğinin örnekleri de mevcuttur.⁵⁶

Eski Kuzey yazını denince akla ilk gelen türler olan saga ve Edda metinleri, İzlanda'nın başını çektiği Batı İskandinavya kolu tarafından korunmuş ve aktarılmıştır. Elyazmalarının üretilme hikayesinin izini süren birisi, bunların Viking Çağı ve ortaçağlar boyunca pratikte Doğu İskandinav dünyasında bilinmemesi karşısında şaşırabilir; fakat durum böyle değildir. Run yazıtları kısa ve gizemli olmalarına karşın Doğu İskandinav dünyasının edebi eğilimlerinin kanıtlarını da barındırır. Runik yazıtlarda içerik ve biçim birbirinden farklıdır. İçerik skaldik övgü şiiriyle benzeşirken, biçim daha ziyade Edda tarzındadır. Run dizelerinin biçimleri genelde son derece basittir: Alliterasyonlara, sesli harflerin farklı olabileceği ama sessiz harflere dayalı bir uyak düzeni. Bu durumda edebi dizeler ile büyü amaçlı şiirler arasında bir tanımsal çizgi çekmek zorlaşmaktadır.⁵⁷

Takma isimler kullanan çeşitli şairlerin varlığı, Viking Çağı'nda İsveç'te profesyonel şiir faaliyetinin varlığını kanıtlar. Buna karşılık bu şairlerin isminin geçtiği runik yazıtlar bize kendine özgü bir edebi tarz sunmaz. Run kazıyıcıların, "bilge insan" ya da "konuşmacı" gibi anlamlara gelen *pulr* unvanı aldığı da görülmektedir. Östergötland'daki Rök run yazıtının kazıyıcısı bu unvanı taşımaktadır ve görevinin geçmiş olayları ve soy efsanelerini hatırlayıp muhafaza etmek olduğu düşünülmelidir. Danimarka'nın Snoldelev bölgesindeki bir yazıtta da

⁵⁵ O'Donoghue, *Old Norse-Icelandic Literature*, s.15.

⁵⁶ Roesdahl ve Sørensen, "Viking Culture", s.134.

⁵⁷ Larsson, "Runes", s. 404.

bu unvan kesin olarak okunmuştur. Bu kişiler faaliyetleri itibariyle, sınırları belli bölgelerden sorumlu olmalıydılar.⁵⁸

İzlandaca bütün bu dil serüveninin içinde tüm bir edebiyatın kaydedilip geliştirildiği dil olarak çok önemli bir konuma sahiptir. Hıristiyanlığa geçiş sonrası, ilerleyen iki yüzyıl boyunca Batı Kuzey dili, İzlanda ve Norveç'in ikisinde de ortak bir şekilde konuşuldu ve yazıldı. Bu noktada Eski Kuzey-İzlandaca çalışmalarındaki terminoloji sorunu ortaya çıkmaktadır. Genel dil Eski Kuzey olarak adlandırılrsa da var olan edebiyatın hemen tamamı İzlanda'da biçimlendirilmiştir. Bazı bilim adamları bu nedenle Eski İzlanda edebiyatı ile Eski Kuzey dili arasında bir ayrım yaparlar. Bu dönemde Norveççe ve İzlandaca dillerinin kesin kimlikleri olmasına karşın yine de hangi metnin hangi ülkede üretildiğinden her zaman emin olunamamaktadır.⁵⁹

Edebiyat için en uygun terim Eski Kuzey-İzlandaca olsa gerektir. Eski Kuzey ise bir dilin adlandırması olarak uygundur. Zaman geçtikçe İzlanda ve Norveç arasındaki güçlü bağlar gitgide zayıflamaya başladı ve Norveççe ayrı bir yataktan gelişmeye başladı. Bu sırada –genel olarak Eski Kuzey (Old Norse) olarak anılan-ortaçağ İzlandacası çok küçük değişikliklerle yoluna devam etti. Bu durumun nedeni İzlanda'nın coğrafi şartları olduğu kadar, modern çağların başına kadar yaşadığı yalıtıklığıdır. Bunun sonucu olarak sagalarda kullanılan dil ile bugünkü konuşma ve yazma dili –oldukça genişleyen kelime haznesi ve modern uygulamalara karşın- birbirine son derece yakındır. Yeni kelimeler türetilirken Latince, Yunanca ya da diğer Avrupa dilleri yerine öz dil kullanılır. İzlandacadaki birçok kelimeyi İngilizceyle ilişkilendirmek mümkündür. Zira bir tarafta içinde İzlandacanın da olduğu tüm İskandinav dilleri, diğer tarafta İngilizcenin yanı sıra Felemenkçe ve Almanca dilleri; hepsi de Germen kökenli bir genel dile dayanır.⁶⁰

⁵⁸ Larsson, "Runes", s. 405.

⁵⁹ O'Donoghue, *Old Norse-Icelandic Literature*, s.5.

⁶⁰ O'Donoghue, *Old Norse-Icelandic Literature*, s.7.

II. 7. Tarihçilik

Ortaçağlarda tarih ve tarihçilik çok saygın bir alan olmakla birlikte *septem artes liberales* (yedi özgür sanat) arasında sayılmaz. *Historia*, zamandizin odaklı bir anlatıdır. Bir anlatı olarak tarih, edebi bir üretilimdir ve gramer ile retorikğin alanındadır. Kurmacalar, efsaneler ve tarihi olaylar bir karışım halinde olduğu için ortaçağ tarihçiliğini kurmaca olandan ayırmak kolay değildir. Geç ortaçağda tarihyazımı, günümüzdekilerle aynı ilkeler temelindeki bir derlemeci ansiklopediciliğe evrilmiştir. Ayrıntılı bir örneği, birçok kral sagasını içeren İzlanda'daki Flateyjarbók'tur. 14. yüzyıldaki bir derleyici tarafından tamamlayıcı kaynaklardan yararlanarak oluşturulmuştur. Tarihyazımı, diğer türler gibi, özel politik ve kültürel gelişmelerle bağıntılıdır.

İskandinavya'da tarihçiliğin gelişmesi, aynı kıtada olduğu gibi, klasik kaynaklara dayanmıştır. Tarihin amacı eğitmek ve estetik zevk vermektir. Dolayısıyla bir metin bu amaçlara bağlı olarak yeni içerikler kazanabilir.⁶¹ Bunun yanında Kuzey'in tarih yazıcılığının sadece klasik devrin değil, Avrupa ortaçağının, özellikle de Anglo-Sakson geleneğinin içinde de izi sürülebilir.

İzlanda ve Norveç tarihyazımı güncel olaylara yoğunlaşmasıyla son derece pragmatik bir duruş sergiler. Bu ekolü diğer ortaçağ örneklerinden ayıran, başından beri yerli kaynakları kullanmasıdır. Norveç'te olduğu gibi İzlanda'da da yerel şiirler ve sözlü gelenek, tarihsel bir kaynak olarak geniş ölçüde kullanılmıştır. Kuzey tarihyazımı incelendiğinde, en eski tarihi olaylara ilişkin en eski değinmelerin şiirlerde bulunduğu görülmektedir. Skaldik övgü şiirleri, yaşanmış olayları ileriki kuşaklara aktarmış, bu övgü şiirleri geleneği de 12. yüzyılın tarihyazımı çağına sızmıştır. Edebiyat ve tarihin bu denli iç içe geçmesi, tarihçiliğin bir tarz olarak tanımını zorlaştırmaktadır.

⁶¹ Þorláksson, "Historical Background: Iceland 870–1400", s. 153.

Geçmişte olan olaylarla ilgili metinler İzlanda'nın en eski yazılı belgeleri arasındadır ve tarih boyunca neredeyse tüm diğer türler bu ilgiden etkilenmiştir. Tarihyazımının ilk ürünleri 12. yüzyıl boyunca yazıya geçirilmeye başlamıştır ve yerleşim öncesiyle hemen sonrası dönemi anlatır. Ek olarak İskandinavya ve İngiltere'nin tarihini anlatan İzlanda yıllıkları da bu halkın yabancı olaylara olan ilgisini kanıtlar. Tarihi olaylara ilginin en önemli kanıtlarından bir diğeri de hiç şüphesiz Hıristiyanlığa geçiş döneminin çokça anlatılmasıdır.⁶²

İzlandalılar kendilerine olan güvenlerini diri tutmak için, yazılı kaynaklara ve tanıklıklara gönderme yaparlardı. Soylarını, kurmaca bile olsa, asil köklere dayandırmak isterlerdi. Yazılı tarih, bir kurallar ve değerler bütünü olarak bu itibar yönetiminin bir parçası idi. İzlandalılar için bu tür bir sistem kurmanın önemi, yabancı istilacıların tehditlerine karşı korunmalarındaydı.

İzlanda'nın ortaçağında Latin etkisi çok güçlü değildir. Ne Sæmundr'un eserleri, ne de sagaların en eski örneklerinden Olaf Tryggvason hakkındaki metinler Latince muhafaza edilmiştir.⁶³ Anglo-Saksonlar, özellikle İrlandalılar, yazılı metinlerin okuması olmayan kitlelere ulaşması açısından Latincenin çok da gerekli olmadığını keşfetmişlerdi. İzlandalılar da İngiliz ruhanileri aracılığıyla bu çizgiyi benimsediler. İzlandalıların tarihselci yönelimlerini doktriner olarak biçimlendiren Benedikten keşişleri, İzlandalı yerli kaynakların üstünlüğünün gelişmesine de katkıda bulundular.

⁶² Würth, "Historiography and Pseudo-History", s.156.

⁶³ Sæmundr'un hiçbir eseri bugüne ulaşmamış olsa da Norveç kralları hakkında bir tarihi eser yazdığını biliyoruz. Bu eserin dili muhtemelen Latince idi. Zira Snorri, Heimskringla'nın önsözünde, Ari'nin İzlanda dilince yazan ilk kişi olduğunu söylemektedir. Sæmundr'un tarihinden geriye sadece birkaç mısra kalmıştır. Tüm ortaçağ İzlanda yazarları, Bilge Ari'nin İzlanda tarihinin müstesna bir tanığı olduğu yolundaki Snorri'nin düşüncelerini ittifakla paylaşırlar. Kendisi birçok metin kaleme almış olmasına karşın, geriye İzlanda'nın eski edebiyatının en önemli örneklerinden biri olan *Íslendingabók* kalmıştır. Bu kitabın giriş kısmından anlaşıldığı kadarıyla 1122-1133 arasında yazılmış olmalıdır. Metnin sözlü kaynaklarla olan güçlü bağı açıktır, ama yazılı kaynaklar da kullanılmıştır (Þorláksson, "Historical Background: Iceland 870–1400", s. 157.)

Bu keşiflerin öğretici amaçlı edebiyata olan eğilimleri, klasik edebî eğilimlerin yayılmasını bastırdı.⁶⁴

Norveç tarihçiliği ise muhtemelen Latince ile başlamıştır. Fakat burada da kısa bir zamanda yerli dile geçilmiştir. Özet hallerinden dolayı Norveç tarih metinleri Norveç Sinoptikleri olarak anılır. Bu sinoptikleri oluşturan üç eserin de aynı zaman dilimini kapsaması ve benzer olayları anlatması nedeniyle kaynaklarının da aynı olduğu ve karşılıklı ilişki içinde oldukları düşünülmektedir. Buna karşılık ayrıntıya inildiğinde bu ilişkinin ne düzeyde olduğu belirsizdir.

Historia Norwegiae (Norveç Tarihi), 1160-1210 arasını (bir başka öneriye göre 1140-1152) anlatır ve tahrir olmuş elyazması yaklaşık 1500-1510 tarihinde yazılmıştır. Yazarı muhtemelen Bremenli Adam'ın *Gesta Hammaburgensis ecclesiae pontificum* adlı eserini kendisine şablon olarak almıştır. Eserin hem klasik döneme ait hem de ortaçağda yazılmış Latince metinden yararlanması, yazarının bunlara yabancı olmadığını gösterir. Bunların yanında yazar Kuzeyli yerli kaynakları da kullanır.⁶⁵

Historia de antiquitate regum Norvagiensium (Eski Norveç Kralları Tarihi), yazarı kesin olarak bilinen tek sinoptiktir. Önsözünde kendisini Theodoracis Monachus olarak tanıtan bu kişi muhtemelen Norveçlidir. Çünkü birçok yerde Norveç kralı ve Norveç dili için “bizim” ifadesini kullanır. 12. yüzyılda Norveç'te, “monachus” ünvanı genelde Benedikten keşifleri için kullanılırdı. Yazar eserini Norveç iç savaşının başladığı 1130 tarihinde sonlandırır. Önsözde, elindeki birçok bilgiyi, tarihi olayları sözlü olarak ve skaldik şiir aracılığıyla muhafaza etmiş olan İzlandalılardan aldığını söyler. Yazılı kaynak olarak Ari ya da Saemundr'un Norveç kralları kataloğunu da kullanmıştır. Burada ilginç olan, Theodoricus'un yazılı Norveç kaynaklarına gönderme yapmaması, fakat Latin kaynaklarını cömertçe kullanmasıdır.

⁶⁴ Würth, “Historiography and Pseudo-History”, s.157.

⁶⁵ Würth, “Historiography and Pseudo-History”, s.159.

Ágrip af Nóregs konunga sögum (Norveç Kral Sagalarının Özeti), yerli dilde yazılmış tek sinoptik olup sadece 13. yüzyıl başından kalan bir elyazmasında korunabilmiştir. Yazma İzlanda'da üretilmiş olmakla birlikte, birçok işaretten hareketle yazarının Norveçli olduğu tahmin edilir. Yazar, İzlanda'nın tarihine çok az ilgi gösterir ve Nidaros'taki Norveç başpiskoposluğunun kuruluşuna odaklanır. Kral Kara Halfdan'ın ölümünden (y. 880) Kral Kambur Ingi'nin tahta geçişine kadarki dönemi anlatır. Diğer sinoptikler gibi bu metin de kilise politikalarıyla son derece ilgilidir. Bununla birlikte yazar diğer halk kesimlerine olan sempatisini de yansıtır. Yaklaşık 1190'a tarihlenir. Theodoricus'un Historia'sından yararlandığı düşünülmektedir. Kullandığı diğer yazılı kaynaklar konusunda açık bir delillendirme yapılamamıştır. Eserde uzun ve kimi zaman gramatik olarak son derece karmaşık cümleler kullanılır. Bunun yanında çok nadir kullanılan Latince kelimeler de vardır.⁶⁶

Sonuç olarak, ortaçağlarda yerel dillere çeviri günümüzdeki kadar yaygın olmayıp uzun zaman Latince ile yerel diller yan yana var olmuştur. Bu düzende her iki tarafın da kendi rolleri vardır. İzlanda'da ilk zamanlar Latince kullanıldıysa da bu ilk metinler çağından sonra çeviriler başladı ve metinler İzlandaca muhafaza edildi. 12. yüzyıl boyunca Norveç ve İzlanda'da birçok Latince metin çevrilmiştir. Ortaçağda çevirmenler en az yazarlar ve derlemeciler kadar saygın bir mevkide oldukları için yabancı metinleri kendi meşreplerince, dünya görüşlerine göre değiştirebiliyorlardı. Genel olarak ortaçağ çevirmenleri öncelikli önemi içeriği korumaya verirlerdi. Cicero'ya atfedilen *non verbum pro verbo*, yani kelime kelime çevirmemek düsturu, özgün metni olabildiğince aktarabilme hassasiyeti ile örtüşür. Fakat dil ve stil özellikleri göz ardı edilebilirdi.

Latineden İzlandacaya çevrilen metinler güncel şartlar ve ihtiyaçlar gözetilerek son derece serbest aktarılmıştır. Bu metinler hatta sadece içerikte değil, biçimde de saga literatürüne uyarlanmışlardır. Bu pseudo tarihler yerli yazını da etkilemiş ve İzlandalı derlemeciler antik metinlerle kendi geçmişlerini harmanlamışlardır. Böylece

⁶⁶ Würth, "Historiography and Pseudo-History", s.160-161.

İzlanda tarihi ile o günün dünya tarihi arasında bir bağ kurulmuştur. İzlandalı şefler Norveç krallarıyla akrabalık bağı iddiasıyla, Norveç krallarının İngiliz tacı ve daha da eskiye giden efsanevi Troya bağlantılarını da sahiplenmiş oldular.⁶⁷ Latince metinlerin bu denli serbest bir uyarlamasının altındaki özgüvenin bu tarihsel iddiacılık olduğu tahmin edilebilir.⁶⁸

II. 8. Şiir

Viking Çağı'nın run yazıtlarındaki ölçülü metinler ve 13. yüzyılda İzlanda'da yazıya geçirilen sözlü kaynaklardan, şiirlerin Germen aliterasyonunun genel metrik ölçülerine göre yazıldığı anlaşılmaktadır. Yine de Eski İngilizce ve Eski Yüksek Almanca'ya benzemeyen tarafları da vardır; İskandinav uygulaması kıtalarla yazılır ve kısmen hece ölçüsüdür. Bu şiirler iki ana türe ayrılır: Eddik ve skaldik. Bu iki tür biçimsel, konusal ve işlevsel olarak birbirinden oldukça farklıdır.⁶⁹ Run yazıtlarındaki dizelerde geçen bazı ifadeler eddik ve skaldik şiirlerde rastlanıyorsa da bunlar İskandinavya dışındaki kültür bölgelerinin kaynaklarında da görülmektedir. Buna göre denilebilir ki şiir dilinin sadece İskandinavya'da değil, Germen dil ailesinin geçerli olduğu alanlarda geçerliliği vardır. Sözelimi Grímnismál'deki "geniş alan" anlamına gelen *iǫmungrund* kelimesi, Beowulf'da *eormengrund* olarak geçer.⁷⁰

⁶⁷ Ortaçağda Troya bağlantısı Roma'ya göre daha revaçtaydı, çünkü ortada kökleri Troya'ya kadar götüren çok yaygın geleneksel bir inanış vardı. Troya Savaşı'nın hikayesi Kuzey Avrupa'ya erken devirlerde gelmiş olmalıdır. Veraldar Saga ve Snorra Edda'dan anlaşılabilirdiğine göre bu hikayenin Latince versiyonu İzlanda'da 12. yüzyılın sonlarında biliniyordu. Kuzey dilindeki *Trójumanna* saga, Dares Phrygius'un *De excidio belli Troiani* adlı eserine dayanır. Saganın iki versiyonu vardır: geç olanı elden geçirilmiş ve içine İlyada ile Aeneid'den parçalar gömülmüştür. Bu versiyonun tüm yazmaları 14. yüzyıldandır. Erken olan versiyon, orijinal Latince metne daha yakındır. Eldeki yazmaları 17. yüzyıla aittir (Würth, "Historiography and Pseudo-History", s.165.)

⁶⁸ Würth, "Historiography and Pseudo-History", s.164-165.

⁶⁹ Roesdahl ve Sørensen, "Viking Culture", s.134.

⁷⁰ Larsson, "Runes", s. 410.

Run yazıtları ve Kuzey şiiri arasındaki ilişki, klasik yazın için de kurulabilir. Bergen'deki bir yazıtta Vergilius'un meşhur deyişinin (*omnia vincit amor, et nos cedamus amori*) çevirisi yer alır.⁷¹ Runik yazıtlar aynı zamanda sanat tarihi açısından da değerlidir. Özellikle Viking Çağı'nın geç dönemlerinden başlayarak resimlerle süslenmeye başlamıştır.⁷²

Runik yazıtlar çeşitli tarihi bilgiler de sunmaktadır. İskandinavya'nın en önemli kırılma noktalarından biri olan Hıristiyanlaşma gibi. Bunlardan iki örnek, Danimarka Kralı Karadiş Harald'ın tüm Danları Hıristiyanlaştırdığını yazan bir yazıt ve Jämtland bölgesinden bir başka yazıttır.⁷³

Runik yazıtlar genelde anı taşları olarak düşünülür, fakat çeşitli başka işlevleri de vardır. Bu işlevlerden bir tanesi kişilerin yasal konumlarını belirtmesidir. Buna göre yazıtta anılan kişinin o bölgedeki mülk hakları zikredilir. Yazıtlar bize kişilerin övgüye değer özellikleri hakkında da bilgi edinme fırsatı sunar. Savaşçıların cesaret ve yetenekleri kadar, daha barışçıl kişilik özelliklerinden de söz edilir. Bazı yazıtlarda kişiler cömertliklerinden dolayı övülmüştür. Bazılarında ise kişilerin güzel konuşma yetenekleri anlatılır. Yazıtlarda kadınlara da yer verilirse de erkekler kadar sık anılmazlar. Bunların en güzel örneklerinden biri İsveç'teki Västmanland'da *Óðin-Dísa* isminde bir kadının anısına dikilmiş olan yazıttır.

Sagalarda, yasal konuların çözüme kavuşturulduğu ve yeni içtihatların yapıldığı Thing'e ve yasaları ezberinde tutan *lögsögumaðrlar* (yasa adamları) hakkında ayrıntılı ve çarpıcı bilgiler vardır. Runik yazıtlarda yasalarla ilgili değinmelerin büyük ölçüde kayıp olduğu düşünülmelidir. Buna karşılık günümüze az miktarda da olsa örnek kalabilmiştir. İsveç Hålsingland'daki Forsa'da dikili erken Viking Çağı'na tarihlenen

⁷¹ Larsson, "Runes", s. 416. Vergilius'un bu sözü dilimize yaklaşık şu şekilde çevrilebilir: "Aşk her şeyi fetheder, haydi biz de aşka teslim olalım."

⁷² Larsson, "Runes", s. 418.

⁷³ Larsson, "Runes", s. 420.

ve yasalarla ilgili bir içeriğe sahip en erken örnek olduğu düşünölen bir yazıt bunlardan biridir.⁷⁴

II. 8. 1. Edda Şiiri

Edda şiirleri geleneksel, anonim ve muhtemelen toplumsal yaygınlık gösteren bir türdür. Uzak geçmişteki tanrıların ve kahramanların antik hikayelerini, mitik bilgileri ve anlatıları içerir.

Edda'nın ana kaynağı, İzlandaca bir elyazması olan ve yaklaşık 1270 yılına tarihlenen Codex Regius'tur. Bu yazmada on bir adet mitolojik şiir ve dokuz adet kahramanlık şiiri bulunmaktadır.

Uzmanlar Edda şiiri ya da Poetik Edda ile herhangi bir yazın okulunu ya da stilini değil Codex Regius ya da Eski Edda olarak bilinen ortaçağ yazmasını kast ederler. Yaklaşık 1270'de kaleme alınan bu el yazması Eski Kuzey dilindedir ve yirmi dokuz bölümden oluşur. On tanesi mitolojik, kalanları antik devirlerin İskandinav ve Germen kahramanları hakkındadır.

Codex Regius, ilk ve olgun malzeme derlemesidir. Günümüzde İzlanda'nın milli hazinesi sayılmaktadır. Danimarka'dan İzlanda'ya 1971'de dönen ilk iki elyazmasından biridir. Yalnız İzlandalı yerleşimcileri değil, pagan dininin egemen olduğu bir dünyayı, dolayısıyla tüm İskandinavya'yı anlamının da anahtarıdır. Snorri Sturluson, yaklaşık 1220'de Edda'yı, Saxo Grammaticus ise yaklaşık 1200'de Gesta Danorum'u (Danimarka Tarihi) yazarken bu ortak şiir malzemesinden yararlanmışır. Şu da unutulmamalıdır ki metnin yazılış tarihi İzlanda'da Hıristiyanlığın resmen kabulünden (999-1000) neredeyse üç yüz yıl sonradır.

Codex Regius'un kökeni ve erken tarihi hakkındaki bilgilerimiz çok sınırlıdır. Kendi devrinde, saga elyazmalarının koleksiyonları olan Möðruvallaþók ya da

⁷⁴ Larsson, "Runes", s.423

Flateyjarbók denli üzerinde durulmamıştır. Kesin olarak bilinen, yazmaların Güney İzlanda'daki bir bölgenin piskoposu Brynjólfur Sveinsson'un sahipliğinde olmasıdır. Piskopos bu yazmaları 1662'de Danimarka kralına hediye olarak göndermiştir. Metni "Edda" olarak adlandıran muhtemelen odur, çünkü özgün halinde bir başlık yoktur. Sveinsson, bu metinleri Snorri'nin Prose Edda'sından ayırt edecek şekilde ve Saemundr Sigfússon tarafından yazıldığına inanarak Sæmundr Edda olarak adlandırmıştır.

İncelikli bir işçiliği olan Codex Regius'un en azından bir "editör" tarafından denetlendiği açıktır. Lindblad'ın tahminince Codex Regius, Snorri'nin Edda'yı yazmaya başladığı tarihlerde, yani yaklaşık 1200'de derlenmeye başlamıştı. Şu açıkça görülüyor ki Snorri, Edda'nın bazı bölümlerinin (Völuspá, Grímnismál, Vafþrúnismál) önceki tam versiyonlarından haberdardı. Codex Regius'da da bu bölümler hemen hemen aynıdır. Ayrıca bazı bölümleri ana hatları itibariyle biliyordu. Hávamál'ın parçalarından Þrymskviða ve Rúnatal gibi bazı bölümleri ise anlaşılan hiç bilmiyordu. Lindblad'ın dikkatli paleografik bir çalışmaya dayanan savına göre, şiirler farklı insanlar tarafından farklı zamanlarda ve farklı ilkelere dayanarak derlenmiştir. İçinde kahramanlık şiirleri bulunmayan mitolojik içerikli erken örneklerden birisinin, AM 748 numaralı el yazmasının, Snorri'nin elinin altında olduğu tahmin edilir ve dolayısıyla Poetik Edda'nın temel malzemesi Codex Regius'tan aktarmadır.⁷⁵

Codex Regius, Völuspá, yani "Falcıların Kehanetleri" bölümü ile açılır. Pagan dünyasının, yaradılıştan Ragnarök ile yok oluşuna ve yeniden kuruluşuna uzanan süreci anlatır. Völuspá'yı takip eden Hávamál, "Yüceler Yücesinin Sözleri" (yani Odin'in), kısmen katı gerçekçi ve mantıklı, kısmen de esrarlı bir dizi öğretici şiirden oluşur. Ardından, Odin'in başrolü aldığı üç bölüm gelir. Grímnismál (Grímnir'in Sözleri) ve Vafþrúðnismál, (Vafþrúðnir'in Sözleri), ilki tek taraflı, ikincisi ikili olmak üzere konuşma üslubuyla mitolojik bilgiler aktarır.

⁷⁵ Gunnell, "Eddic Poetry", s.82- 84.

Üçüncüsü olan Skírnismál'da, Tanrı Freyr ile gönül verdiği dişi dev Gerd miti anlatılır. Tanrının elçileri yeminler, tehditler ve hatta lanetlemeler yoluyla onu, tanrıyla tanışması için ikna etmeye çalışırlar. Bir tanrı ile tanrıların düşmanı devlere mensup bir dişi dev arasındaki *hieros gamos* (kutsal evlilik) miti, Hıristiyanlık öncesi kraliyet soyağacını açıklamada kullanılmıştır. Zira bu evlilikten soy alan Kral Fjölnir, İsveç ve Norveç kraliyet ailelerinin atası olarak kabul edilir.

Thor birçok şiirin ana karakterlerinden biri durumundadır. Hymiskviða, (Hymir'in Şiiri), onun Midgard Canavarı ile mücadelesini anlatır. Þrymskviða (Thrym'in Şiiri), Hıristiyanlığın ikileme anlayışına daha uygun bir mit anlatır. Devlerden Thrym, Thor'un çekicini, yani tanrıların en önemli savunma gerecini çalar ve bunu geri vermenin koşulu olarak da Freyja ile evlenmeyi talep eder. Thor bunun üzerine bir hile yapar, gelin kılığına girerek devi kandırır ve tüm ailesini katleder. Bu mit, tanrıların ve devlerin birleştiği Freyr ve Gerd mitinin karşıtıdır. Bir tanrıça ile bir devin evlenmesi mitik düşüncede kabul edilebilir bir ilişki biçimi değildir; tanrıların evren üzerindeki egemenliğinin yitilmesiyle sonuçlanabilir.

Edda'daki kahramanlık şiirlerinin çoğu, Völsunglar ve Niflunglar hakkındaki efsanelerden aktarmadır.

Elimizdeki Edda şiirlerinin tarihlendirilmesi üzerinde halen tartışmalar vardır. Bunların Hıristiyanlık öncesinde de aynıyla var olduğu şüphelidir. Buna karşılık yüzyıllar içinde, sözlü gelenekler yoluyla gelişmişlerdir. Şiirlerin yazıldığı metrik ölçü eskidir ve konuları oluşturan mitler ve kahramanlık hikayeleri muhtemelen Viking Çağı'ndan da öncesine uzanmaktadır.

Bazı şiirlerin dili, diğerlerine göre daha eskidir. Kahramanlık şiirlerinden biri olan ve Gudrun'un ikinci kocası, Hun kralı Attila'yı anlatan (metinde *Atli*) Atlakviða, buna bir örnektir. Bu kısım muhtemelen eski bir şiirden aktarma olup, Viking Çağı'ndaki biçimiyle korunmuştur.

Edda şiirlerinin coğrafi kökenleri de tarihlenmeleri kadar tartışmalıdır. Hepsi de İzlanda'da yazıya geçirilmiştir, ancak görünen o ki benzer şiirler Viking Çağı boyunca tüm İskandinavya'da biliniyordu. Elimizdeki şiirlerden bazılarının köken ülkesi, dili İzlandaca ile ortak olan Norveç olabilir.

Dan kahramanlık şiirleri ise, Saxo Grammaticus'un 1200 civarında yazdığı Gesta Danorum'daki Latince çevirilerden bilinmektedir.⁷⁶

II. 8. 2. Skaldik Şiir

Edda şiirlerinin tersine skaldik şiirler, mekan ve konu olarak gerçek yaşama aittir. Profesyonel şairler ve skaldlar tarafından yazılmıştır. İsimleri bilinmektedir ve birçoğu sagalarda anılmaktadır. Skaldlar soylu şeflerin kökenleri, kendi deneyimleri, bir kadına duyulan aşk ya da nefret edilen düşmanlarla ilgili şiir yazabilirdi. Skaldların sanatlarındaki en dikkat çeken özellik doğaçlamacılık ve skaldik ölçüden sapmadan uygulanan hazırcevaplık idi. İzlanda sagalarında bu konuda pek çok örnek vardır.

Böylece hepsi gerçek olmadığı halde, skaldların gerçekçi bir portresi elde edilebilmektedir. Edda şiirleri geleneksel ve kişisellikten uzak iken, skald, eserini tam bir kişisellekle işleyebilmektedir. Şiir, onun kişisel ve kendine özgü üretimidir ve bu yolla şanını yürütme azmindedir. Skaldik şiir özünde, şefler ve onların kralî ortamıyla buluşur; günümüze gelen bu tür, Viking dîvanının şiiridir.

Bilinen en eski skaldlar, Norveç'te 9. yüzyıl'da görülür. "Yaşlı" lakaplı Brage Boddason, Danimarka kralı Ragnar Lothbrok için kaleme aldığı Ragnarsdrápa isimli şiirdir. Yine büyük olasılıkla 9. yüzyıldan Tjodolv'un Ynglingatal'ı, Norveç'in Vestfold bölgesinin ve İsveç'in efsanevi krallarını ve onların ölümlerini konu alır.

⁷⁶ Roesdahl ve Sørensen, "Viking Culture", s.134-135.

Hıristiyanlığa geçiş sürecinde yaşayan Eyvind Finnsson, Kral İyi Hakon için yazdığı etkileyici şiiri Hákonarmál'ı 961'de kaleme almıştı.

Birçok büyük skald, daha sonra İzlandalıların Sagaları'nda anılmıştır. Dîvan şiiri diyebileceğimiz örnekleri ise esasen Kral Sagaları'nda buluyoruz. Bu şiirler hem belgesel kaygılarla, hem de aynı zamanda sanatsal süsleme anlayışıyla yazılmıştır. İskandinav krallarının maiyetindeki İzlandalı skaldlar arasında en ünlülerinden biri, Norveç kralı Aziz Olaf ve oğlu Magnus ile Danimarka kralı Knut için şairlik yapan Sighvatr Thórðarson'dur. Sighvatr'un Aziz Olaf'ın elçiliğini de yapması, şairlerin yüksek toplumsal konumunu kanıtlar.⁷⁷

Hiçbir sanat dalı, skaldların ürettiklerinden daha fazla ilgi görmemiştir. Bu insanlar, krallar ve şefler tarafından himaye görmüşlerdir.⁷⁸ Yazılan şiirler, yazanın kendini kanıtlayabileceği bir alandır.

Skaldik şiirin en karakteristik özelliklerinden biri mecazlardır. Adeta bilmece gibi olan bu mecazi kullanımlara sıkça başvurulur. Örnek vermek gerekirse; “denizin atı” tekne, “cücelerin yükü” gök anlamına gelir. Mecazlar çoğunlukla mitlere ve efsanelere dayanır. Sözelimi göğün cücelerin yükü olması, mite göre tanrıların onu Ymir'in kafatasından oluşturup dört köşesine de taşısın diye dört cüceyi koymalarına dayanır. Bir şiiri anlamak için, öncelikle mecazları anlamak gerekir.⁷⁹

⁷⁷ Roesdahl ve Sørensen, “Viking Culture”, s.138.

⁷⁸ Sagalarda sık sık değinilen uygulamalardan biri, şairlerin savaş sırasında kralın teknesinde pruva bölgesine, yani en itibarlı kısma yerleştirilmeleridir. Zaten, devrin soyluluk anlayışı uyarınca bir kişi aynı anda hem şair, hem tüccar, hem akıncı, hem de hukuk adamı olabiliyordu. Njall ve özellikle Skallagrimoğlu Egil bu tipin tartışmasız en meşhur örnekleridir.

⁷⁹ Roesdahl ve Sørensen, “Viking Culture”, s.139

II. 9. İzlanda Saga Türleri

Eski kuzey dilinde saga kelimesinin anlamı öyküdür. *Segja* (“söylemek”) kökünden gelir ve herhangi bir biçim, köken ya da içeriğe bağlı olmadan serbestçe kullanılabilir.⁸⁰ İzlanda sagaları ise, ortaçağ İzlandasında 1150’den sonra Eski Kuzey diliyle yazıya geçirilmiş uzun şiirsel anlatılardır. Bunların bir kısmı kaynağını, bölgesel sözlü gelenekten ve İskandinav toplumunun geçmiş efsanelerinden alır. Bu yerli sagaların en eski ve ünlü olan tipleri şunlardır: Fornaldarsögur⁸¹ (Eskilerin Sagaları; çoğunlukla mitler ve kahramanlarla ilgili), konungasögur (Kral Sagaları; Norveç kralları hakkında), Íslendingasögur (İzlandalıların Sagaları ya da Aile Sagaları; 850-1050 arası dönemdeki İzlandalı namlı aileler ve kişiler hakkında). Bu üç grup, Viking Çağı anlatı geleneklerini yansıtmaktadır.

Başka saga türleri de vardır. Biz bu metinleri inceleme dışı tuttuk. Samtiðarsögur (Çağdaşların Sagaları), 12.-13. yüzyıl İzlanda toplumundaki olayları konu alan vakayinamelerdir. Heilagra mana sögur ve Biskupa sögur azizlerin, piskoposların yaşamöykülerini anlatır. Riddarasögur şövalyelerin, özellikle de Kral Arthur ve Büyük Karl’ın çevresindekilerin hikayeleridir. Bunların yanında, İzlandalıların klasik kültüre aşina olduğunu kanıtlayan Kıta Avrupası metinlerinin çevirileri vardır.

En erken saga metinleri 12. yüzyılın ikinci yarısından kalan el yazmalarında korunmuştur. Çok az bir kısmı Norveççe, birçoğu İzlandacadır. Kesin bilinmektedir ki bu metinler genelde keşişler ya da rahipler tarafından yazılmıştır ve içerikleri

⁸⁰ *Saga*: Hikaye, masal, efsane, tarih; *Segja*: Söylemek, aktarmak (Cleasby-Vigfusson, Icelandic-English Dictionary), *Saga*: Masal, hikaye, tarih; *Segja*: söylemek, demek (Zoëga, A Concise Dictionary), *Sage*: Efsane, aktarım; konuşmak, deklarasyon, masal, söylence anlamındaki Orta Yüksek Almanca > *sage*, Eski Yüksek Almanca > *saga* kökünden > *sagen*: söylemek, anlatmak, dile getirmek; Orta Yüksek Almanca > *sagen*, Eski Yüksek Almanca > *sagén*, Aşağı Almanca > *seggen* kökünden (Kluge, *Etymological Dictionary*)

⁸¹ *Forn*: eski; *Öld*: çağ, devir (gen. *aldar*) *Forn-aldar* > *Forn*: eski; *Öld*: çağ, devir (gen. *aldar*)

dinseldir. 13. yüzyılda İzlanda’da yazılan namlı ve klasikleşmiş birçok saga ise dünyasal nitelikli bir içeriğe sahiptir. Bu zaman dilimi, Snorri Sturluson⁸² ve Sturla Thorðarson gibi güçlü şeflerinin etkin siyasi liderliği altında baskın siyasi etkinlikleriyle öne çıkan Sturlung ailesinden hareketle Sturlunglar Çağı olarak adlandırılır. Bu kişiler sadece siyasi kimlikleriyle değil, saga yazıcıları olarak da sivrilmişler ve başka yazarları da desteklemişlerdi.⁸³

Sözlü geleneklerin pagan ve dünyasal hikayeleri, edebiyatı kilisenin tekeline girmiş Avrupa’da yazıya nadiren geçirilirken, İzlanda’da durum bundan çok farklıydı. Kilise ve dinsel eğitim kurumları, dolayısıyla da edebi etkinlikler, ailelerin kontrolü altındaydı. Bu dinsel/dünyevi çift kimlikli şefler kendilerini, Hristiyanlık öncesi dönemde yaşamış Norveç ve İzlanda’daki atalarının ve o dönemden her türlü kahramanlık hikayesi, soy kütüğü, efsane, skald şiirlerinin koruyucusu kabul ediyorlardı. Bu ilginin 12. yüzyıldaki ilk meyvesi, İzlanda’daki ilk yerleşimcileri ve İzlanda ile Norveç’in kısa tarihini anlatan, Bilge Ari ile Bilge Saemundr tarafından

⁸² Snorri Sturluson: 1179-1241 yılları arasında yaşadı. Birçok eserin yazarı ve devrinin etkili politik simalarındandır. Eserleri arasında birçok şiirin yanında, çok bilinen ve modern edebiyatı da etkilemiş olan Prose Edda da vardır. Kendisi Norveç’i iki kez ziyaret etmiştir. Eserlerinin birçoğu Norveç’in erken dönem krallarının hayatlarından meydana gelir. Bu eserlerden ilki Ólaf sagasıdır. Geniş ölçüde Styrmir Kárason’un bitmemiş sagasına, kısmen de Bilgin Ári’nin çalışmalarına, antik kaynaklara ve sözlü geleneğe dayanır. Sturluson’un daha önce başkalarınca da işlenmiş olan Ólaf’ı ele alışıdaki farklılık, bu kutsal şahsiyeti menkıbevi bir şekilde ya da bir vakanüvis gibi değil ama hataları da olan bir kişi gibi tasvir etmesindedir. Böylece St. Ólaf, tipik ve adeta trajik bir Viking kahramanından kamusal bir azize dönüştürülmüştür. Sturluson bu sagayı daha sonra Norveç krallar tarihi olan Heimskringla ile harmanlamıştır. Heimskringla sagası birçok erken dönem kralını ayrıntılı olarak anlatmıştır. Metin 1184’te noktalanır. Sturluson, yöresel dillerdeki “tarihlerin” sadık okuyucusudur. Bu eski metinleri, ki birçoğu kayıptır, ve anlattıkları olayları yapıtlarına aktarmıştır. Sturluson’un anlattığı hayat hikayelerini gerçek olarak kabul etmemek için bir neden yoktur, ancak yine de bilimsel bir tarihçiliği amaçladığı söylenemez ve yapıtları bu gözle okunmalıdır. Tarzı yaratıcılık üzerine kurulmuş olup kahramanları kurgusal özellikler taşır. Birçok bilim adamı, İzlandalı kahramanları anlatan sagalar içinde en heyecanlı ve maceralılarından biri olan Egils saga’nın da kendisi tarafından yazıldığına inanır (Encyclopædia Britannica, “Snorri Sturluson”)

⁸³ Lönnroth, “Icelandic Sagas”, s.304.

yazılan Landnámabók'tur (Yerleşimin Kitabı). Buna karşılık 13. yüzyıla kadar, dünyasal içerikli yoğun bir saga yazımı etkinliği görülmez. Perde konungasögur ile açılmış, onu birkaç on yıl sonra Íslendingasögur izlemiş, yüzyılın sonuna doğru da fornaldalsögur ortaya çıkmıştır.

Geleneksel efsaneleri içeren fornaldalsögur ve mitik kahramanlık hikayelerini anlatan Edda şiirlerinin tersine, her ikisi de Viking Çağı öncesindeki antik döneme ait olmak üzere, konungasögur ve Íslendingasögur Viking Çağı'nın tarihi olaylarıyla işlenir. Dolayısıyla önceki anlatılara göre çok daha güvenilirdir, gerçeklere dayalıdır ve bu yüzden öncekiler kurmaca olarak kabul edilirken, bu ikisi *historiyografi* olarak sınıflandırılır.⁸⁴

Sagaları yazarların gerçek ve kurmaca arasındaki ayrımı kesin sınırlarıyla koydukları söylenemez; fakat bu hikayelerden tarihi anlamda yararlanabilmek için gerçekle sıkı sıkıya ilintilendirilmesi gerektiği fikrinden artık uzaklaşmaktadır. Modern tarihçiler için bu metinler hala güvenilir olmamakla birlikte, bir roman gibi de değerlendirilmemektedir.

Hangi sagaların sözlü geleneğin, hangisinin edebi yaratımın ürünü olduğu, saga çalışmalarının ana tartışma konularından biridir. Bu tartışmanın iki tarafı, Serbest Şiir (*freeprose*) ve Edebi Şiir (*bookprose*) teorilerini savunur.

Bunlardan ilki, sagaların kuşaktan kuşağa sözlü olarak geçtikten sonra sonunda yazıya geçirildiğini savunur. İkinci teorinin tarafındakiler ise sagaların ortaçağın edebi yaratımları olduğunu, sadece bir kısmının sözlü geleneklerden aktarıldığını iddia eder. Günümüzde bilim adamlarının eğilimi, iki teorinin de uzlaştırılabilir

⁸⁴ Axel Kristinsson, Landnámabók dahil olmak üzere sagaların yazıya geçirildikleri tarihte İzlanda'da vuku bulan siyasi çalkantıları merkeze aldığı çözümlemesinde, bu metinlerin -topraklara ve merkezi iktidara ilişkin- meşruiyet mücadelesine zemin hazırlayacak bir ideolojik inşanın siyasi araçları gibi kullanıldığını tartışır. Bu tarihsel çözümlemede ana malzeme olarak, sözü edilen historiyografi sınıflamasının dışında kalan fornaldalsöguru kullanmıştır. (Kristinsson, *Lords and Literature*, s.1-17.)

durumda olduğu yönündedir. Zira sözlü ve yazılı gelenek arasındaki ilişkiler, sadece farklı saga türleri arasında değil, aynı saganın farklı bölümleri arasında da değişkenlik arz edebilmektedir.

Yazılı metinlerin en erken örneklerini içeren fornaldalsögur norðrlanda (Kuzey ülkesinin antik devir sagaları), Edda şiirlerinin metrik ölçülerinde yazılmış antik şiirlere bağlıdır. Bu şiirler, göçler döneminden inen Büyük Theodoric, Attila, Volsunglardan Sigurd gibi Germen kahramanlarının hikayelerini konu alır. Erken Viking Çağı'ndan başlayarak sözlü gelenekle aktarılmış Edda'nın en eski şiirlerinden bazıları, fornaldalsögura dahil Völsunga saga, Hervarar saga, Hrólfs saga kraka gibi bazı metinlerde geniş ölçüde alıntılanmıştır. Yine de bu sagaların özellikle daha geç örneklerindeki şiirler, yazılı edebiyattan ve büyük ölçüde de Fransızcadan çevrilen saray romanslarından etkilenmiştir.⁸⁵

Konularından hareketle içerdikleri ortak özellikleri itibariyle (Kuzeyli kahramanların cesaretinin yanı sıra pagan teofanisi, hatırı sayılır ölçüde sahne alan doğüstü yaratıklar ve haydutlar) gerçekçi yapılara sahip diğer saga gruplarıyla (Íslendingasögur, Sturlunga saga gibi) çarpıcı bir karşıtlık içindedir.

Otuz civarında geç ortaçağ devri İzlandaca metni içeren bu kahramanlık ve efsaneler sagalarının modern çağdaki gruplaması ve tanımlaması, 19 yüzyılda P.E. Müller (1818) ve Carl C. Rafn (1829) tarafından yapılmıştır, ancak uzmanların bir kısmı bu gruplama konusunda hemfikir değildir.⁸⁶ Fornaldarsaga Norðurlanda, yukarıda da belirttiğimiz gibi, antik zamanların kuzeyli hikayesi anlamına gelir. İngilizler Efsanevi sagalar (*legendary sagas*) ve Mitik-kahramanlık sagaları (*mythical-heroic sagas*) olarak da adlandırır. Son iki adlandırma edebi bir bakış açısıyla yapılmıştır. Bu sagalarda olaylar, Çağdaşların sagaları ya da İzlandalıların

⁸⁵ Lönnroth, "Icelandic Sagas", s.305.

⁸⁶ Bu eserler sırasıyla: Müller, P.E. , *Saga-Bibliothek med Anmærkninger og indledende Afhandlinger* V. 2, Copenhagen 1818; Rafn, Carl C. (ed.) *Fornaldar Sögur Norðrlanda, eptir gömlum handritum I-II-III*, Copenhagen 1829–30

sagalarının aksine İzlanda’da değil, Kuzey, yani Cermen dünyasında cereyan eder. Kral Sagaları’ndan farklı olarak da Norveç’in Kral Güzelsaçlı Harald tarafından birleştirilmesinden önceki dönemini anlatırlar.⁸⁷

Fornaldarsögur, zaman zaman birbiriyle çakışan iki alt konu grubuna ayrılır: macera anlatıları ve kahramanlık anlatıları. Macera anlatıları (örn. Bósa saga) tipik olarak namılı bir kahramanın mutlu sona ulaşan hikayesini anlatır. Kahramanlık anlatıları ise (örn. Ragnars saga loðbrókar) tam karşıt bir kurguyla, genelde kahramanın ölümüyle sonlanır. Başkahramanın Viking olarak anılmasına bağlı olarak, türün bazı örnekleri Viking sagaları alt başlığı altında toplanır. Kesin sınırları çizilmiş bir sınıflama yapmak güç olsa da bu tür alt gruplamalar türün bütünü anlamada yararlıdır. Günümüze kadar ulaşabilmiş metinlere ek olarak, bazı kayıp sagalar da (Ásmundar saga flagðagæfu gibi) yazılı belgelerden saptanabilmektedir.

Bugünkü modern sınıflama algısı, ortaçağ İzlanda çevrelerinde de paylaşılmış görülmektedir. Fornaldarsögur ve bazı “romantik” sagalar o devirde de bir arada değerlendirilmiştir. Bu türe dahil sagaların İzlanda’da ne denli revaçta olduğu, bunların toplandığı ve dizinleri ortaçağ İzlanda kiliselerinde bulunan elyazmalarının bolluğu ile ölçülebilir. Öte yandan bazı sagalar tek bir elyazmasında korunarak günümüze gelebilmiştir. Bu saga türünün karmaşık durumu şuradan da anlaşılabilir ki günümüze kadar birbirinden büyük ölçüde farklı çeşitlemeleriyle ulaşmıştır. Diğer saga türlerinde olduğu gibi ve hatta belki daha da derin olarak fornaldarsögur, kaynaklarından süzülüp gelen unsurlarla çeşitlenmiş ve bezenmiştir. Buna ek olarak, Alfræði íslenzk gibi yazılı ruhanî kültürden etkilenen örnekler de vardır. Fornaldarsögur Kuzey Avrupa’nın eski kahramanlık geleneklerinden beslendiği için, kahramanların yapıp ettikleri İzlanda’ya göçlerden önceki zamanlara aittir. Yngvars saga víðförla gibi bazı örneklerdeki maceralar ise açıkça o günkü okurun bildiği dünyanın dışında bir yerde geçmektedir. Olayların gerçekleştiği ve sonuçlandığı

⁸⁷ Tulinius, “Sagas of Icelandic Prehistory”, s.447.

atmosfer, Íslendingasögur ya da diğer gerçekçi yapıdaki saga türlerinin aksine, İzlanda'nın gerçek dünyasından oldukça uzaktır.

Fornaldarsögur grubuna dahil metinlerin, içerdikleri kahramanlık anlatıları ile ilgili olarak yarattıkları gelenek, diğer komşu kültürleri de etkilemiştir. Bunlardan en namılı olan Völsunga saga, tüm Kuzey Avrupa'ya etkisini yaymıştır. Saxo Grammaticus'un Gesta Danorum'u, fornaldarsögur metinlerinden (örn. Örvar-Odds saga, Hervarar saga ok Heiðreks) alıntılarla doludur. Ayrıca Faroe, Norveç, İsveç ve Danimarka balad geleneğinde ve İzlanda romanslarında (*rímur*) izleri görülür.

Fornaldarsögur üzerine yapılan edebi değerlendirmeler eskiden bir dengesizlik gösterirken (sözgelimi Völsunga saga'yla ilgili, diğerlerini gölgede bırakacak denli), bu durum artık değişmiştir. Kuzey'in ortaçağını çalışırken yol gösterecek her türlü verinin bu metinlerin incelenmesiyle elde edilebileceği görülmüş ve uzmanlar diğer metinlere de artan önemde değer vermeye başlamıştır.⁸⁸

Konungasögur, Viking Çağı ve ortaçağ krallarıyla ilgili metinlerdir ve 9.- 13. yüzyıl arasındaki olayları kapsar. Tarihsel gerçek ve kurmaca arasındaki çizgiyi kesin hatlarıyla çizmek bu tip sagalarda zordur. Hemen hepsi İzlanda'da 12. ve 13. yüzyıllarda kaleme alınmıştır. Üç ana yazı geleneğiyle şekillendirilmiştir: Latin yıllıkları, azizlerin Latince efsaneleri, yerli ve Latin dilindeki hikayeci tarihler. Birçoğu Norveç krallarıyla ilgili olmakla birlikte Danimarka krallarını anlatan sagalar da vardır. Son derece değerli bir derleme olan Heimskringla'nın giriş metni Ynglinga saga dışında İsveç krallarına özel olarak yer verilmemiş olduğu görülmektedir.⁸⁹

Konungasögur, kısmen, kendisinden söz edilen kralı onurlandırmak için yazılmış skald şiirlerine dayanır. Bu şiirler bazı durumlarda Viking Çağı'ndan

⁸⁸ Mitchell, "The Heroic and Legendary Sagas", s. 319-321.

⁸⁹ Holman, "King's Sagas", s.164.

süzülüp gelen sözlü geleneğin ürünleridir. Skald şiirlerine ek olarak bu tür sagaların yazarları, kralların saray çevrelerinde anlatılagelen savaşları ve onlar hakkındaki hikâyeciklerden de beslenmiş olmalıdır. Son olarak da bazı kral sagalarının tarzları, azizlerin ya da prenslerin hayatlarını anlatan Latin kökenli metinlerden ödünçlemedir.

Íslendingasögur, 9. – 11. yüzyıllar arasında var olduğuna inanılan olayların ve insanların canlı bir anlatımını sunar. Birçok saga karakterinin gerçek hayatta da biliniyor olması, bu metinlere tarihi bir güvenilirlik havası katar. Buna karşılık, Norveç ve Britanya'dan İzlanda'ya yapılan göçler ve paganlık devirlerini anlatan bu metinler güvenilir değildir. Geçmişten aktarılan sözlü anlatılar ile Hristiyan ortaçağının edebi geleneklerinin karmaşık etkileşimi, İzlandalıların Sagaları'nı Viking Çağı'nı açıklayan güvenilir kaynaklar olarak değerlendirmemizin önünde engeldir.⁹⁰ Özellikle, öne çıkmış Egill Skallagrímsson ya da Hallfreðr Vandraeðaskáld gibi Viking skaldları hakkında yazılanları kısmen skald şiirlerine dayanır. Ayrıca erken yerleşimcilerin soy kütükleri, yerel şefler ya da toplumun öne çıkan kişilikleri arasındaki kan davalarını da konu içeren meşhur hukuki olaylar hakkındaki bilgiler de işlenir. Bu sagaların bazıları sözlü geleneklere fazlasıyla bağlıyken, Njáls saga gibi yüksek edebi nitelikler gösteren bazıları da yabancı kaynaklardan, en azından kısmen, etkilenmiştir.⁹¹

Bu saga grubu özellikle üç ölçütle değerlendirilebilir: Olayların oluş zamanı, mekan ve olayların gerçekleştiği yerler, yazılış zamanı. Bu üç ölçüt, gruba dahil sagaların birinden öbürüne değişir. Olayların oluş zamanı hepsinde aynı zamana denk gelmese de devinilen zaman dilimi yaklaşık 870-1070 arasındadır. Bazıları 9. yüzyılda başlayıp yaklaşık 1000 yılı civarındaki Hristiyanlığa geçiş dönemine ulaşmaz iken, bazıları 11. yüzyıldaki Hristiyanlığa geçiş çağına odaklanır. Metinlerin yazılması oldukça geniş bir zamana yayılır: Erken 13. yüzyıldan 15. yüzyılın ortalarına kadar. Bazı erken sagaların eldeki yazmaları 17. yüzyıla

⁹⁰ Nordal, "The Sagas of Icelanders", s.315.

⁹¹ Lönnroth, "Icelandic Sagas", s. 305-306

tarihlenirse de bunların şu anda kayıp olan daha erken yazmaların kopyaları olduğu açıktır.⁹²

Birçok sagada olaylar çoğunlukla İzlanda'da, kısmen de Grönland (hatta Amerika), Britanya adaları, Konstantinopolis'te geçer. Bazı görüşlere göre anlatının gerçekçi üslubu, İzlanda ve Norveç'teki tanıdık bölgelerden uzaklaşınca dağılmaya başlamaktadır.

Konunun günümüzdeki uzmanları, yaklaşık kırk sagayı kendi içinde farklı biçimlerde gruplamaktadır. Sigurður Nordal, her bir metindeki tarihi ve fantastik unsurların denge durumuna göre İzlanda sagalarını, 13. yüzyılın başından yaklaşık 1400 yılına kadarki zaman dilimi içinde, yazılış tarihlerini önererek beş grupta toplar. Vésteinn Ólason, içerikleri ve yazılış zamanlarına göre bu sagaları üç alt grupta toplar: a- Erken sagalar (yakl. 1200 – 80), b- Klasik sagalar (yakl. 1240-1300), Geç sagalar (yakl. 1300-1450). Theodore Andersson ise yakın tarihli çalışmasında üç alt gruplama yapar: a- Yaşamöykücü, b- Bölgesel ya da vakayinameci, c- Kan davası ya da çatışma içerikli. Bu gruplama girişimleri, örneklerden sadece üçüdür.⁹³

İzlanda'nın pagan ve yerleşme dönemlerine ilişkin anılar sözlü edebiyatla, 9.-10. yüzyıllardan, İzlandalıların sagalarının yazıya geçirildiği döneme dek canlı tutulmuştur. Erken dönem ürünü olan Landnámabók (Yerleşim Kitabı), erken 12. yüzyılda hakim ailelerin toprak üzerindeki hakimiyetlerini tescillemek için yazılmış olabilir.⁹⁴

⁹² Nordal, "The Sagas of Icelanders", s.315.

⁹³ Bu eserler sırasıyla şunlardır; Ólason, V. (ed.) *Konungsbók Eddukvæða. Codex Regius, Stofnun Árna Magnússonar á Íslandi Gl. Kgl. Sml. 2365 4to* (Íslensk miðaldahandrit: Manuscripta Islandica Medii Aevi 3), Reykjavík: Lögberg Edda. 2001; Andersson, Th.M., *The Growth of the Medieval Icelandic Sagas (1180–1280)*, Ithaca, NY and London: Cornell University Press. 2006

⁹⁴ Nordal, "The Sagas of Icelanders", s.316

Giriş, İzlanda'nın yerleşime açılması dönemi ile (yakl. 870 – 950) başlayan sagalar şunlardır: Bárðar saga Snæfellsáss, Egils saga, Eyrbyggja saga, Flóamanna saga, Gísla saga Súrssonar, Grettis saga, Hallfreðar saga, Harðar saga, Hrafnkels saga, Kjalnesinga saga, Kormaks saga, Laxdæla saga, Reykdæla saga, Svarfdæla saga, Vatnsdæla saga, Víga-Glúms saga, and Þórðar saga hreðu Víglundar saga, Þorskfirðinga saga.

Muhtemelen Egils saga, skald sagaları ve Laxdæla ile Eyrbyggja sagaları bunların dışında olmak üzere, çoğu İzlandalıların Sagaları yazıldığında ülke, Norveç egemenliği altına girmişti (yakl. 1262-1264). Bazı sagalar İzlanda seçkinlerinin Norveç'le, şimdi kralın oturduğu eski anavatanla yakın ilişkilerine yönelik ilgisini yansıtabilir. Buna karşılık her bir saga yerleşim konusunu farklı dokur; olaylar İzlanda'da başlatılarak bu anavatan bağlantısı üzerinden işlenmez. Sagalar, yerleşim konusunu aşağıdaki dört kalıp ile işler:

1) Karmaşık bir göç öyküsü içeren ve kralla göç eden aile arasındaki ilişkileri ayrıntılı ele alan sagalar: Laxdæla saga, Vatnsdæla saga, Eyrbyggja saga ve saray şairlerini konu edinen Egils saga, Hallfreðar saga, Kormaks saga gibi. Bu sagalardan bazıları, 13. yüzyıla tarihlenen eski el yazmalarında korunmuştur ve muhtemelen İzlandalıların sagaları içinde en eski örnekleri teşkil ederler.

2) Ailelerinin Norveç'teki etkinliklerine ayrıntılı olarak değinilen savaşçı şairlerin yaşamlarını konu alan sagalar: Grettis saga, Gísla saga Súrssonar, Harðar saga og Hólmverja (göç hikayesi içermez), Víga-Glúms saga, Víglundar saga ve Þórðar saga hreðu gibi. Bu kahramanların betimlenmesi, skald sagalarındaki saray şairlerine benziyor olsa da tamamen farklı konulara odaklanmışlardır. Hepsi de kişilerin yıkımları, toprakların elden çıkması, özgürlüğün yitirilmesini içeren - bazıları trajik şekilde biten- sagalardır. Bu sagaların hepsinde de esas kahramanın, ailesinin Norveç'teki geçmişiyle bağlantılandırılarak anlatılması eğilimi vardır. Hrafnkels saga ve Reykdæla saga gibi örneklerde yerleşim dönemine çok kısa

değınmeler vardır. Bu metinlerde göç hikayeleri yer almaz ve yerleşme süreci çok az anlatılır.

İzlanda'ya göçlere bu sagalarda değişik düzeylerde değınılmesi, Viking geçmişine ilişkin tartışmaları da beraberinde getirmiştir.⁹⁵

Sagaların sözlü geleneklerden kaynaklanan nitelikleri, özellikle Íslendingasögur'da, fakat bunun yanında fornaldalsögur ve konungasögurda da uç verir. Dil günlük konuşmaya yakın, açık ve diyaloglarla bezeli olup, tipik sahneler ve basmakalıp anlatı kalıpları içerir. Tüm öykü, güvenilir tanıklar aracılığıyla kuşaklar boyu aktarılan sağlam bilgilerin nesnel havasıyla anlatılır. Kişiler ya da olaylar, zaman zaman okuyucu tarafından çok iyi biliniyormuşçasına aktarılır: “Bu olay A'nın öldürülmesinden sonraki kış gerçekleşti” gibi. Bu, önceki metinlere yapılan bir göndermeye ya da edebi tekniklere bağlanırsa da çoğu durumda yaşayan sözlü geleneklerle ilişkilendirilmelidir.

Olayların gelişimi çoğunlukla tahmin edilebilir. Bir ailenin üyesi başka bir aile üyesi tarafından öldürüldüğünde intikam gecikmeyecek ve her iki ailenin kadınları, erkek kardeşlerini ve kocalarını, savaşmadıkları durumda korkak olacakları tehdidini savurarak kışkırtacaklardır. Bir kahraman korkunç rüyasında kurt ya da yırtıcı hayvan görürse, gerçek hayatta saldırıya uğrayacağı ve öldürüleceği beklenmelidir.

Bütün bu kendini yineleyen yapılara karşın, bazı sagaların düzeyi son derece yüksektir. Şu açıktır ki bazı uzun sagalar, bölümlerden ya da thættir olarak anılan parçalardan oluşan yazılı üretimlerdir. Şöyle ki, kaynağını sözlü edebiyattan alan bu bölümlerin her birini anlamlı bir bütün haline gelecek şekilde örmek için bir edebiyatçıya gereksinim vardır. Erken saga örnekleri, birbirine gevşek olarak bağlanmış parçaların oluşturduğu kısa metinlerken, ilerleyen zamanlarda Snorri

⁹⁵ Nordal, “The Sagas of Icelanders”, s.317.

Sturluson gibi edebiyatçıların Njáls saga gibi eserlerinde açık bir ustalık görülmektedir.

Sagalarda resmedilen dünya modern okuyucuya çoğunlukla pagan ya da en azından Hıristiyanlıktan farklı görünür. Olaylar kader ve talih tarafından yönlendirilir; kahince rüyalar ya da görümlerle öngörülür. Putperest ritüeller betimlenir, büyücüler yeteneklerini sergiler, mitsel figürler sıklıkla arzı endam ederler. Fornaldalsögura dahil bazı örnekler dışında, Odin ya da Thor gibi pagan tanrılardan anlatılarda söz edilmez. Soylu pagan kahramanlarının Odin'e tapmayı reddetmesi tipik bir tutumdur. Bunun yerine kendi güçlerine ya da daha sonra Hıristiyan tanrısı olarak belirginleşecek belirsiz bir yaratıcıya güvenirler. Din değişiminden sonraki dönemin İskandinav kahramanları iyi Hıristiyanlar olarak betimlenir. Dolayısıyla sagaların dünyasını pagan olarak belirlemek bir hata olur. Şöyle denilebilir; bu metinler Hıristiyan bakış açısıyla yazılmıştır, ama eski ataların kayıp pagan çağına hayranlığı da elden bırakmaz.⁹⁶

Peki sagalar bu kayıp dünyayı yansıtabilir mi? Bu soru tarihçiler arasında tartışma konusudur. Genel anlamıyla tarihçiler; İzlanda'nın yerleşime açılması, Svolder Savaşı, Danların İngiltere'yi fethi gibi Viking Çağı'nın büyük ölçekli ana konularına ilişkin, sagaların güvenilir kaynaklar olmadığı üzerinde anlaşır. Sagaların bu konularda sunduğu belgelerin doğruluğu, arkeolojik buluntular ya da erken yazılı metinler tarafından çürütülmüştür. Pagan dini hakkında çizdiği resim oldukça çarpıktır. Aziz Olaf gibi bilinen tarihi kahramanlar da, anlatıcının zekice üzerine örttüğü nesnellik şalına rağmen, son derece idealizedir.

Buna karşılık sagalar Eski Kuzey dünyasındaki zihniyet dünyası, toplumsal yapı, çiftlik hayatı, günlük hayat alışkanlıkları gibi konularda genel anlamda iyi bir kaynak teşkil eder. Çünkü bu toplum modeli İzlanda'da Viking Çağı'ndan Sturlunglar Çağı'na, dinsel geçiş dışında fazlaca değişikliğe uğramamıştır. Sturlung

⁹⁶ Lönnroth, "Icelandic Sagas", s.308.

Çağı'nı anlatan çağdaş sagalardan bildiğimiz kadarıyla, insanlar hala eski yaşam tarzlarını sürdürmekteydiler. Hatta kendilerini Hristiyan olarak tanımlamalarına karşın, hala kan davası güdüyorlardı. Odin ve Thor'u reddetmelerine karşın kaderin ve şansın belirleyiciliğine, devlere, troll kadınlara, skald şiirlerine ve kahince rüyalara hala bağlıydılar. Siyasi tarihçiler artık sagaları 19. yüzyıldaki meslektaşları kadar ciddiye alarak okumuyorlar, fakat zihniyet tarihi çalışanlar için bu metinlerde etnoloji, folklor, tarihi antropoloji adına çok malzeme vardır.⁹⁷

⁹⁷ Lönnroth, "Icelandic Sagas", s.309-10

İKİNCİ BÖLÜM

I. TÜRKLÜKLE İLGİLİ DEĞİNMELER

I. 1. Efsanelerin Sagaları (*Fornaldarsögur*)

I. 1. 1 Hervarar Sagası (*Hervarar saga ok Heiðreks*)⁹⁸

Heiðreks saga ya da anıldığı diğer şekliyle Hervarar sagası 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren çok çalışılmış bir metindir. İki versiyonu vardır. Eski olanı *R* elyazması olarak adlandırılır ve son derece hasarlıdır. Diğer versiyon, *U* (17. yüzyıl) ve *H* (14.yüzyıl) elyazmalarında korunmuştur. Angantyr'in Uyanışı şiiri sagadan daha eskidir ve İngilizceye çevrilen ilk Kuzey şiiri örneklerinden biri olmasından da anlaşılacağı üzere büyük ilgi çekmiştir. Knut Liestøl'ün işaret ettiği üzere Hervarar sagası kendisinin adlandırdığı şekliyle “Babaların Yerinde Öğütleri” başlığı altına sokulabilecek çok yaygın bir formun örneklerindedir. *Geoffrey de la Tour Landry'nin Kitabı* bu bağlamda benzerlik arz eden yabancı kaynaklardan biridir. Odin'in kılık değiştirerek onun yerine geçip Heidrek'e bilmeceler sorduğu Gestumblindi ile ilgili bahis, Poetik Edda'nın bölümlerinden biri olan Vafþrúðnismál ile benzerlik göstermektedir. Yalnız burada Odin kendisine sorulan değil, bilmeceyi sorandır. Got-Hun Savaşı bölümü, saganın diğer bölümlerinden daha farklı bir dünyanın anlatısıdır ve Kuzey dünyasının en ilginç, en eski şiirlerinden biridir. Burada anlatılan olayların gerçekliği konusunda tartışmalar vardır.⁹⁹

H versiyonu edebi değeri yanında başka değerli malzemeler de sunar: 4. yüzyıldaki tarihi Got-Hun savaşları ve İsveç ortaçağının tarihine ilişkin veriler. Tolkien'in Yüzüklerin Efendisi roman dizisinde yarattığı Orta Dünya, ilhamını buradan alır. Bir çok elyazmasında muhafaza edilmiştir.

⁹⁸ Tunstall, *The Saga of Hervor*

⁹⁹ Tolkien, *The Saga of King Heidrek*, s.VIII-XXI

Konusu kısaca Şu Şekildedir. Dwarf cüceleri Dvalinn ve Durin tarafından kral Svafrlami için Tyrfing isimli büyülu bir kılıç yapılır. Kral bu kılıcı berserk Arngrim'e kaybeder. Arngrim kılıcı oğlu Angantyr'e verir. Angantyr Samsö'de İŐveçli kahraman Hjalmar'a karşı savaşında yenilip ölünce, Hjalmar'ın arkadaşı Orvar-Odd ölüyle birlikte kılıcı da gömer. Angantyr'in kızı Hervor kılıcı çıkarıp kaçırr. Hervor'un oğlu Heidrek'in iki oğlu Angantyr ve Hlod, babaarının mirası için mücadeleye tutuşurlar. Hlod'un destekçisi Hunlardır. Hlod yenilir ve ölü. Saganın sonunda Heidrek oğlu Angantyr ve ondan devam eden soyu anlatılır ki bu kısımda anılan bazı kral isimleri tarihi gerçeklik taşır.¹⁰⁰

8. Bölüm

“Bir yaz zamanı Kral Heidrek ordusuyla güneye, Hun ülkesine yürüdü. Humli isimli kralla [Hun hükümdarı] çarpıştı ve galip geldikten sonra kızı Sifka'yı aldı. Kızı kendi evine götürdü. Ertesi yaz kadını, çocuğu Hlod'la birlikte baba evine geri gönderdi. Yakışıklı çocuğu dedesi Humli evlat edindi.”

9. Bölüm

“Humli'nin kızı Sifka yeniden kralın yanına döndü.”

12. Bölüm

“O devirde ülkelere hükmeden egemen krallar Őunlardı:

Eski zamanlarda

Hunları Humli yönetirdi

Gautları Gizur

Angantyr Gothların başında

Valdar Danların

Sezar Roma'da

Cesur Alrek İngiliz halkının.”

¹⁰⁰ http://en.wikipedia.org/wiki/Hervorar_saga_ok_Hei%C3%B0reks

“Heidrek’in oğlu Hlod, dedesi Humli tarafından yetiştirilmişti. Hlod babasının ölümünü ve kardeşi Angantyr’in babasından kalan tüm mirasa hükmetmeye başladığını haber aldı. Dede ve torun, Hlod’un Angantyr’in yanına gidip kendisine düşen asli payı önce güzel sözlerle istemesi konusunda görüş birliğine vardılar. Hlod, Arheimar’a büyük bir orduyla gelerek Angantyr’e haber saldı. Angantyr ve maiyeti Hlod’un yanına geldi. Hlod, krallıktan ve babasından kalan her ne varsa hepsinden, hakkı olan yarı payımı istedi. Angantyr bunu adil bulmadı ve anlamazlığın savaşla zmleneceğini söyledi.”

“Heidek oğlu Hlod:
Hun lkesi’nde doğan
Mızrağı ve kaması
Ve uzun zincirli zırhı
Yuvarlak miğferi
Keskin kılıcı
En iyisinden atı
İle
Kutsal ormandaydı”

13. Bölüm

“Kış boyunca Humli ve Hlod, ordu için adam topladı. Öyle ki, bahar geldiğinde Hunland’da eli silah tutan kimse kalmamıştı.”

“Bu ordu Gothland ile Hunland’ı ayıran Mirkwood ormanlarına geldiklerinde Angantyr’in kızkardeşi Hervor ve kızın atalığı Ormar’ın komuta ekibinde olduğu bir tahkimatla karşılaştılar. Oraya Hunları karşılamak üzere büyük bir ordunun başında gelmişlerdi.”

14. Bölüm

“Hervor, bir sabah gün ağarıırken uzakta büyük bir toz bulutu gördü. Ormanın güney tarafında, tozun arasından ışıl ışıl parlayan bu kalabalık, Hun ordusuydu.

Alarm verildi. Hervor, Ormar'dan, Hunları güney kapısında karşılaşmasını istedi. Hervor, Hun ordusuna meydan okuyarak, onlara güney kapısının orada çarpışma için çağrıda bulundu. Tahkimata geri döndüğünde Hervor ve ordu silahlanmış durumda hazır bekliyordu. Ordu ortaya çıktı ve Hunlarla şiddetli bir çarpışma başladı. Hunlar kuvvetçe daha üstün olduğu için Gothlar kırılmaya başladı. En sonunda Hervor ve çevresindekiler öldü. Ormar bunu görünce elinde kalan kuvvetlerle geri çekildi. Gece gündüz hiç durmadan Arheimar'daki Angantyr'in yanına vardı. Hunlar artık ülkeye yayılıp yağmaya ve yakıp yıkmaya başlamışlardı.”

“Kral Heidrek'in kanunları uyarınca eğer ülkede bir işgalci güç varsa ve ülkenin kralı bu orduya karşı savaşmak üzere bir alan belirlerse, savaşa karar verilene kadar işgalci ordu hareket edemezdi. Gizur atına atladı ve Angantyr'e, Hunların önünü nerede kesmesi gerektiğini sordu. Angantyr cevap verdi ve onları Dylgja ve Dun kırlığında durdurmasını istedi. Gizur Hun ordusunun yanına varıncaya dek at sürdü. Yaklaştığında yüksek sesle seslendi: 'Size Dun kırlığında ve Dylgja'da, Jassar Tepeleri'nde bir savaş öneriyorum. Odin'in gazabına uğrayacaksınız.'

Humli cesurca karşılık verince Gizur Hunların korkmadığını gördü ve gerisin geri döndü. Angantyr'e, Hunlara savaş yeri önerisini iletliğini söyledi. Angantyr, Hun ordusunun büyüklüğünü sordu. Gizur büyük olduğunu; altı tugay, her tugayda beş alay, her alayda on üç bölük, her bölükte dört savaşçı olduğunu söyledi. Angantyr bunun üzerine her yere haber saldı ve toplayabildiği kadar insanı topladı. Hun ordusuyla karşı karşıya geldiğinde, onların kendilerinden iki kat büyük olduğu görülüyordu.”¹⁰¹

15. Bölüm

“Dun kırlığında savaş başladı. Gothlar anavatanlarını Hunlara karşı büyük bir cesaretle ve güçle savundular. Gün kavuşurken yaptıkları şiddetli bir atakla Hun

¹⁰¹ Bir Norse kullanımı olarak “regiment” 1000'e, “squadron” 100'e karşılık gelir. Fakat burada, alay ve bölük olarak, askeri birlik anlamında kullanılmıştır.

saflarını parçaladılar. Bunu gören Angantyr, Hun krallarının kalkan korumasına hücum etti ve kılıcı Tyrfing’le muhafız saflarını dağıttı. Hlod ve Humli orada öldü.”

I. 1. 2. Norveç Nasıl Kuruldu (*Hversu Noregr byggðist*)¹⁰²

Norveç’in kuruluşunu anlatan Frá Fornjóti ok hans Ættmönnum (Fornjót ve Hısmılarına Dair) isimli saga derlemesinin üç kitabından biridir. Efsanevi Norveç ailelerinin soylarını anlatır. Finlandiya’nın efsanevi kurucu kralı Fornjót’un soyu, Norveç’e ismini veren Nór’a indirilir. Orijinali, 14. yüzyılın sonlarında derlenen Flatejyarbók elyazmasındadır.¹⁰³

4. Bölüm: “Harald’m, Odin’den İnen Soyu”

“Burri isimli kral Turkland’ı yönetirdi. Çocuğu Burr, onun çocuğu Tanrıların Kralı Odin, çocuğu Frey, çocuğu Njard, çocuğu Frey, çocuğu Fjolni, çocuğu Sveigdi, , çocuğu Vanland, çocuğu Visbur, çocuğu Domalda, çocuğu Domar, çocuğu - bizim Tryggva dediğimiz- Dyggva, çocuğu Dag, çocuğu Agna Skjalfarbond, çocuğu Alrek, çocuğu Yngva, çocuğu -bizim Jorund dediğimiz- Jorumfrod, çocuğu - bizim Aun dediğimiz- Yaşlı An idi, ki ölmeden önceki dokuz yıl boyunca ileri yaşının şerefine içip durmuştu. Aun Egil Tunnadolg’un babasıydı, onun çocuğu Ottar Vendilskraku, çocuğu Uppsalalı Adils, çocuğu Eystein, çocuğu Sırık Yngvar, çocuğu Braut-Onundur, çocuğu Kötü Ingjald, çocuğu Ağaçyontar Olaf, çocuğu Akkemik Halfdan, çocuğu Eystein, çocuğu Hastalıklı Halfdan, çocuğu Avcıkral Gudrod, çocuğu Kara Halfdan, çocuğu Güzelsaçlı Harald.”

6. Bölüm: “Harald’m, Adem’den İnen Soyu”

“Adem, Tanrı’nın yarattığı ilk insandı; oğlu Seth, oğlu Enos, oğlu Kaynan, oğlu Malaleel, oğlu Phareth, oğlu Enoch, oğlu Yaşlı Mathusela, oğlu Lamech –ki dünyanın ilk döneminde yok oldular-, oğlu gemiyi yapan Nuh’tu, oğlu Japet, oğlu Japhan, oğlu Zechim, oğlu Ciprus, oğlu Cretus ya da Celius, oğlu Giritli Saturnus, oğlu Jupiter, oğlu Darius, oğlu Erichonius, oğlu Troeg, oğlu Ilus, oğlu Lamidon,

¹⁰² Hardman, *How Norway was Settled*, 2011

¹⁰³ http://en.wikipedia.org/wiki/Hversu_Noregr_bygg%C3%B0ist

oğlu Ana Kral Priamos idi. Troya'nın kralı Munnon ya da Mennon'du. Priamos'un kızı Troana ile evliydi; oğlu –bizim Thor dediğimiz- Tror, oğlu –bizim Hlorrid dediğimiz- Lorich, oğlu –bizim Eindrida dediğimiz- Eredei, oğlu Vingithorr, oğlu Vinginer, oğlu Modi, oğlu –bizim Magna dediğimiz- Magi, oğlu Seseþh, oğlu Bediugg, oğlu Atra, oğlu Trinan, oğlu –bizim Hermod dediğimiz- Heremoth, oğlu –bizim Skjöldr dediğimiz- Skjaldin, oğlu –bizim Bjar dediğimiz- Beaf, oğlu Godolf, oğlu –bizim Finn dediğimiz- Burri, oğlu –bizim Bors dediğimiz- Frjalaf, oğlu –bizim Odin dediğimiz- Voden idi. Odin, Türklerin kralıydı; oğlu Skjöldr, oğlu Fridleif, oğlu Frid-Frodi, oğlu Herleif, oğlu Sertyumruk Havarr, oğlu Frodi, oğlu Bilge Vemund, kızı Olof. Olof, Barışçıl Froda'nın annesiydi; oğlu Fridleif, oğlu Cesur Frodi, oğlu Halfdan, oğlu Hroarr, oğlu Hassas Valdarr, oğlu Yaşlı Harald, oğlu Halfdan Snjalli, oğlu Uzakgezer Ivarr, kızı Müreffeh Audr, oğlu Randver, oğlu Sigurd Hring, oğlu Ragnar Lodbrok, oğlu Yılangöz Sigurdr, kızı Aslaug, oğlu Sigurd Hjart, kızı Ragnhild, oğlu Güzelsaçlı Harald.”

I. 1. 3. Bosi ve Herraud'un Sagası (*Bósa Saga ok Herrauds*)¹⁰⁴

1300 dolaylarında yazıya geçirilmiştir. Üç adet 15. yüzyıl el yazmasında muhafaza edilmiştir.¹⁰⁵ İki arkadaş Herraud ve Bosi'nin fantastik maceraları anlatılır.

1. Bölüm

“Hringur, Doğu Gothland kralıydı. Kuzey bölgesinin en namlı kral sülalesi olan ve Asya'dan gelip Svitjod'a (Svíþjóð) hükmeden Odin'in soyundan inen Goth krallarının torunuydu.

I. 1. 4. Çolak Egil ile Berserkkiyıcı* Asmund'un Sagası (*Egils saga einhenda ok Ásmundar berserkjabana*)

14. yüzyılda yazıya geçirildiği tahmin edilmektedir. Elimizdeki en eski elyazması 15. yüzyıldan İzlandacadır.¹⁰⁶ Hikaye, Çolak Egil ve Berserkkiyıcı

¹⁰⁴ Hardman, *The Saga of Bosi and Herraud*

¹⁰⁵ http://en.wikipedia.org/wiki/B%C3%B3sa_saga_ok_Herrau%C3%B0s

¹⁰⁶ http://en.wikipedia.org/wiki/Egils_saga_einhenda_ok_%C3%81smundar_berserkjabana

Asmund'un, Gardariki (Kiev-Rus) ile Hunaland arasındaki Rússía'da yaşadıklarını anlatır. Berserkler arasındaki savaş anlatılır. Olaylar Halogaland ve Jotunheim'da da (Devler Ülkesi) cereyan eder. Asmund, başka sagalarda da anılmıştır.

1. Bölüm

“Hertryggur doğuda Rusya hakimiydi. Burası büyük ve mamur bir ülkeydi. Hunland ile Gardariki arasında konumlanmıştı.”

6. Bölüm

“Asmund'un karşısına, ormanda kayboluşunun üçüncü gününde, endanı ve giysileriyle görkemli, ipek gibi altın saçları olan bir adam çıktı. Pek tekin birisine benzemiyordu. Asmund adama ismini sordu. Adam 'Aran' dedi, 'Tatar Kralının oğluyum.’”¹⁰⁷

18. Bölüm

Tattaria'ya vardıklarında Kral Tryggvi ölmüş, yerine Egil geçmişti. ... Asmund, Serkland Kralı Soddáns'ın kızıyla evlendi.

I. 1. 5. Yürüyen Hrolf sagası (Göngu-Hrólfs saga)¹⁰⁸

14. yüzyılda İzlanda'da yazıya geçirildi. Hikayenin kahramanı, tarihsel bir figür olan Normandiya'nın kurucu atası Rollo'yu andırır. Hrolf'un Rusya'ya olan seyahati hakkındaki romantik ve fantastik bir sagadır. Yürüyen lakabının kaynağı, Hrolf'un hiçbir atın taşıyamayacağı kadar ağır olmasından dolayı hep yürümek zorunda kalmasıdır.¹⁰⁹

¹⁰⁷ “Þrjá daga villtist hann á skóginum. Þá sá hann mann ganga á móti sér mikinn ok fríðan í skarlataskyrtli, en hárit gult sem silki. Eigi þóttist Ásmundr vænna mann sét hafa. Heilsar nú hvár öðrum. Ásmundr spurði hann at nafni. Hann kveðst Árán heita, sonr Róðíáns konungs af Tattaría, - hefi ek verit í hernaði.”

¹⁰⁸ http://www.heimskringla.no/wiki/G%C3%B6ngu-Hr%C3%B3lfs_saga

¹⁰⁹ Holman, “Göngu-Hrólfs saga”, s.105.

17. Bölüm

“Menelaus, Tattarariki'nin kralıydı. Tattarariki, doğuda, altınla dolup taşan zengin bir ülkeydi. Çünkü büyük, güçlü ve savaşçı bir ülkeydi. Menelaus'un krallığı altında birçok kral vardı. Tattarariki ve Gardariki arasında Heðins isimli bir ada vardı. Bu ada bir jarlsríki (kontluk) idi. Adayı ilk yerleşime açan, Danimarka'dan Hindistan'a dek yolculuklar eden Hjarrandason idi ve adaya kendi ismin vermişti. Ada, Tattarariki egemenliği altındaydı ve Menelaus tarafından Soti isimli büyü sanatlarında söz sahibi, olağandışı güçlü ve zaferler kazanmış birisinin idaresine bırakılmıştı. Eirik, Soti'nin olmadığı bir zamanda adayı işgal etti. Soti, Menelaus'un sağladığı binlerce kişilik güçle Gardariki'ye yürüdü.”

I. 1. 6. Çalışkan Sturlaugs'un Sagası (*Sturlaugs saga starfsama*)¹¹⁰

14.yüzyılda yazıya geçirilmiştir.¹¹¹ Bir Norveç soylusunun oğlu olan Sturlaug'u anlatır. Sturlaug, rakiplerinden birini öldürüp, diğerini de safdışı ettikten sonra Güzel Asa ile evlenir. Asa, Sturlaug'a öğüt ve kehanetleriyle yardımcı olur. Sturlaug, efsanevi boğa Aurochs'un boynuzunu bulmaya atılmıştır. Zamanla İsveçlilerin ordusunda üst düzey bir şef durumuna gelir. Oğlu Göngu-Hrolf'tur.

1.Bölüm

“Herkesin bildiği gerçek odur ki, İskandinavya'yı Türkler ve Asia'dan gelen insanlar kurmuştur. Daha sonradan bütün topraklara yayılan dilin kaynağı budur. Bu halkın (topluluğun) önderi Odin'dir ve insanlar soyunu ona dayandırır.”

I. 2. İzlandalıların Sagaları (*Íslendingasögur*)

I. 2. 1 Kormaks Saga¹¹²

Tarihte var olmuş gerçek bir Viking ozanının, dehasının tüm zayıflıkları ve yücelikleriyle betimlenen bir şairin hikayesidir. Metinde gerçek olaylar ve kişiler yer

¹¹⁰ Tunstall, *The Saga of Sturlaug the Industrious*

¹¹¹ http://en.wikipedia.org/wiki/Sturlaugs_saga_starfsama

¹¹² Collingwood & Stefansson, *The Saga of Cormac the Skald*, 1901

alır. 13. yüzyılın ikinci yarısında yazıya geçirilmiştir. Hikayenin kahramanı Kormak, ölümsüz aşkı Steingerðr için mücadele etmiş, şiirler yazmış; en sonunda bu aşkta umut kalmamış, fakat dudaklarında onun ismiyle ölmüştür. Hikayenin ana motifi budur. Parlak bir metinden ziyade bir Yunan piyesinin sadeliğiyle tanımlanabilir. Gerçekçi etkiler bırakır.

Kormak'ın ismi Landnámabók ve Egil'in Sagası'nda da anılır. Prose Edda'nın Skáldatal (Şairler Listesi) kısmında etkinlik yılları 960-965 olarak belirtilir.¹¹³ İçerdiği şiirler otantik Viking çağı şarkılarıdır.¹¹⁴

3. Bölüm

Kormak, Thorkel kızı Steingerd için yaktığı şiirde; onu devrin bilinen ülkeleriyle, İzlanda'yla, uzaktaki Danimarka'yla, İngiltere'yle, İrlanda'yla karşılaştırır. Şiirin bir dizesinde ise, onun, Hun halkının cesur ülkesinden daha değerli olduğunu söyler.

İngilizce çeviride “Hun halkı” şeklinde verilmiş olan anlam, özgün metinde “Hun ülkesi ve ötesi” anlamını veriyor:

“Alls met eg auðar þellu
Íslands, þá er mér grandar,
húnalands og handan
hugstarkr sem Danmarkar.
Verð er Engla jarðar
Eir há-Dyrnis geira,
sól-Gunni met eg svinna
sunds, og Íra grundar.”

¹¹³ Liestøl, *The Origin of The Icelandic Family Sagas*, s.3-4.

¹¹⁴ Liestøl, *The Origin of The Icelandic Family Sagas*, s.6

“The tree of my treasure and longing,
It would take this whole Iceland to win her:
She is dearer than far-away Denmark,
And the doughty domain of the Hun-folk.
With the gold she is combing, I count her
More costly than England could ransom:
So witty, so wealthy, my lady
Is worth them, - and Ireland beside!”

I. 3. Kral Sagaları (*Konungasögur*)

I. 3. 1. Fagrskinna

Asıl ismi Nóregs Konunga Tal (Norveç Kralları Kataloğu) olan bu anonim derleme, 17. yüzyıldan beri “güzel parşömen” anlamına gelen Fagrskinna olarak anılır. Metin 9. yüzyıl başındaki Kara Halfdan’dan başlayıp 1177 Ré savaşında sonlanır. İki elyazması, 1728 Kopenhag yangınında kaybedilmiştir. Erken 13. yüzyılda Norveç’in Trondheim şehrinde yazıldığına inanılır. Heimskringla ile birçok benzerlik taşır.¹¹⁵

24. Bölüm

Kral Olaf şunları söyledi: “O at eti yiyici İsveçlilerden korkmamızı gerektirecek bir şey yok. Onlar sunu çanaklarını yalamayı, Ormr inn langi’de silahlarınızla karşılaşmaya yeğlerler”¹¹⁶

I. 3. 2. Norveç Tarihi (*Historia Norwegiæ*)

Latince yazılmış anonim Norveç tarihi. El yazmalarında bazı eksikler vardır, ancak 3. bölümde ve final bölümünde paganlıkla Hıristiyanlık arasındaki

¹¹⁵ Holman, “Nóregs Konunga Tal”, s.196.

¹¹⁶ Finley, *Fagrskinna*, s.123. At eti yiyiciliği hakkında bkz. 128. dipnot

mücadelenin anlatıldığı anlaşılmaktadır. Yazar, çok sayıda kaynağa ulaşmış ve onları kullanmıştır.¹¹⁷

Konumuzla ilgili olan kısmı şudur: “Oğlu Dómaldi, İsveçliler tarafından mahsulün bereketini sağlamak için, Tanrıça Ceres’e asılarak kurban edildi.”¹¹⁸

I. 3. 3. Eski Norveç Krallarının Tarihi (Historia de Antiquitate Regum Norwagiensium)

Kral Güzelsaçlı Harald’dan Haçlı Sigurd’a kadar olan Norveç tarihi kitabı. En eski Norveç tarihlerinden biridir. Son olay 1177’de gerçekleşir. Hakkında fazla bir bilgi bulunmayan Keşiş Theodoricus tarafından yazılmıştır. Yazarın üslubundan klasik bir eğitilden geçmiş olduğu anlaşılmaktadır. İzlandaca yazılmış tarihi kaynaklardan farklılaştığı noktalar bulunmaktadır. Theodoricus, kaynakları arasında İzlandalıların sözlü tanıklıklarını da saymıştır.¹¹⁹

“Keşiş Theodoricus’un Norveç Krallarının Eski Tarihi Hakkındaki Açıklamaları İçin Giriş”:

“Parisli Aziz Victor, her konudaki alimliği tartışılmaz bilge, kendi kroniğinde halkımız için şunları söylüyor: ‘Kuzey insanı Nethe Scythia’nınkinden ayırır -hiç şüphesiz burada kastettiği bizim İsveç olarak adlandırdığımız Yukarı Scythia’dır- ve filolarıyla Galya’ya yelken açıp, Sen Nehri yoluyla içeri girmişler, her şeyi demir ve ateşe boğmuşlardır.’ ”¹²⁰

¹¹⁷ Holman, “Historia Norwegiae”, s.135.

¹¹⁸ Kunin ve Phelpstead, *A History of Norway*, s.12., Ynglinga sagasının 15. bölümüyle ve 121. dipnotla

karşılaştırmız

¹¹⁹ Holman, “Historia de Antiquitate Regum Norwagiensium”, s.134-135.

¹²⁰ Theodoricus Monachus, *An Account of The Ancient History*, s.1

17. Bölüm: “Charybdis’in Doğası Hakkında ve Langobardlar ile Hunlar Üzerine”

“Pannonia, Hunların Konstantinopol İmparatorundan kuvvet kullanarak söküldükleri dönemden bu yana ‘Hungary’ olarak anılır. Ülkesini yağmalayıp taş taş üstünde bırakmalarını engellemek için bölgeyi onlara verdi. Bölgede yaşayanlar ise zorla başka yerlere sürüldüler. Jordanes’in anlattığına göre bu Hunlar, Filip oğlu İskender’in onları hapsediği Azak Denizi bataklıklarından kopup gelmişlerdi. Yarı canavar kılıklı, Allahsız bir ırktı ve görünüşleri itibariyle iğrendiriciydiler. Çünkü kafalarında göz olması gereken yerde ziftle dolu iki çukur vardı. Daha çok küçükken, anne sütü emerlerken, acıya karşı dayanıklı olmaları için yanakları kesilirdi. Hapsedildikleri yerden bir erkek geyiğin geçebileceği kadarlık çıkış yolu bulduklarında, başlarında kralları Atilla, tüm dünyaya çekirgeler gibi yayıldılar. Galya’nın tüm bölgelerine yayılıp, her gittikleri yere yağma, ateş ve vahşeti taşıdılar; kutsal mekanlara saygısızlık ederek onları tahrip ettiler. Reims Başpiskoposu mübarek Nicasius’u ve bakire kızkardeşi mübarek Eutropia’yı katledip, Reims şehrini ateşe koyan da onlardı. Şimdi Köln olarak anılan Agrippina’yı kuşattıklarında, Briton kralının kızkardeşi mübarek Ursula ve onun yoldaşları ve sayısı bilinmeyen erkekler ve kadınlar onların elinde acı çekerek şehit oldu. Bütün bu suçları işledikten sonra, ilahi müdahale gecikmeden hükmünü yürüttü ve kaçıp gittiler; şehir, bakirelerin inayetiyle özgürleşti. Kutsal Kitap’ın sözleri bunlar için söylendi: ‘Kötü kişi, kendisini kovalayan olmasa bile kaçır’, ve Mezmurlar’da şöyle söylendi: ‘İşte kalpleri kötülükle dolu olanlar yaptıklarıyla mahvoluyor, defediliyorlar ve tutunamıyorlar.’ ”

I. 3. 4. Heimskringla

Norveç kralları hakkında saga derlemesi. Snorri Sturluson tarafından yaklaşık 1220’de yazılmıştır. Değişik isimlerle de anıldığı olmuştur: Konungabók (Krallar Kitabı), Nóregskonunga bók (Norveç Kralları Kitabı) gibi. Ynlinga sagasından sonra, Kara Halfdan’dan Magnus Erlingsson’un 1184’teki ölümüne kadarki zamanı anlatan on altı tane saga gelir. Çok sayıda elyazma kopyası bulunmaktadır. En eski elyazması Kringla olarak bilinendir. Bu metin *Kringla heimsins* (dünyanın çemberi)

kelimeleriyle açılır. Kral sagaları tarihi belge olarak güvenilirlik arz etmese de Snorri kaynaklarını eleştirel değerlendirmiştir. Skaldik şiire özel önem vermiş ve onlara güvenmiştir. Zira ona göre bir şair, kralın huzurunda onun hakkında yalan yanlış şeyler söylemezdi. Sonuç olarak Heimskringla, edebi ve sözel geleneklerin ürünleri yanında tarihi gerçekleri de içermektedir.¹²¹

a) Ynglinga Saga

Heimskringla saga derlemesinin ilk sagasıdır. İsveç'in efsanevi Ynling kral sülalesi hakkında mitsel kökenlerinden başlayarak 9. yüzyılın ortasına kadar bilgi verir. Snorri, sülalenin çöküşünü, Asya'dan İskandinavya'ya göçen pagan tanrıları *Aesir*'den başlayarak anlatır.¹²² Bu sagaya göre sülalenin ismi tanrılardan Frey'e dayanır: Yngvi-Frey. Sülale Svear topluluğuyla ilgili olsa da Norveç kralı Güzelsaçlı Harald da soyunu buraya dayandırır. Nitekim Snorri'nin ana kaynaklarından biri, Norveçli şair Thjodolfr tarafından 9. yüzyılda yazılan ve Vestfold krallarının zaferini yücelten Ynglingatal'dır. *Historia Norwegiae* ve *Íslendingabók* da Yngling krallarının listelerini içerir. Buna karşılık anılan bu üç kaynakla Ynglinga sagası arasındaki olası bağlantılar kesinlik kazanmamıştır.

2. Bölüm

“Asya'da, Don Nehri'nin (Tanakvist) doğusundaki ülkeye Asaland (Asa ülkesi, Asya) ya da Asa hem (Asa Yurdu) denirdi. Buradaki baş kaleye de Asgård (Asyalılar kalesi) deniyordu. Buraya bir önder egemendi. Adı Oden'di.”¹²³

¹²¹ Holman, “Heimskringla”, s.130- 131.

¹²² Aesir: Asgard'da yaşayan ve liderleri Odin olan Tanrılar ırkı.

¹²³ Sturluson, *The Stories of the Kings of Norway*, s.12. Metin incelemesi ve çeviri sırasında şu iki edisyon da karşılaştırmada kullanılmıştır: Laing, *The Heimskringla: or, Chronicle of the kings of Norway*, 1844; Hollander, *Heimskringla: History of Kings of Norway*, 2002

5. Bölüm

“Kuzeydoğudan güneybatıya doğru uzanan ve İsveç'i (Svitjod) diğer ülkelerden ayıran büyük bir dağ vardır. Bu dağın güney yamacı Turkland'dan uzak değildir. Burada Oden in çok geniş mülkleri vardır.”¹²⁴

11. Bölüm

“Sveigder ülkeyi babasından devraldı. Tanrılar yurdunu ve ilk Oden'i ziyaret etme sözü verdi. Kendisiyle birlikte on iki yoldaş dünyayı dolaştı. Türklerin ülkesine (Turkland) ve Büyük İsveç'e (Svitjod det stora) geldi. Orada pek çok akrabasını buldu. Bu yolculuk beş yıl sürdü. Sonra İsveç'e geri döndü.”¹²⁵

15. Bölüm

“Domald babası Visbur'un ardından ülkenin başına geçti. O yıllarda İsveçliler (Swedeler) açlık ve kıtlıkla boğuşmaya başladı. İsveç topluluğu bunun üzerine Uppsala'da büyük sunu törenleri düzenlediler. İlk sonbaharda öküz kurban ettiler, fakat toprağın verimi artmadı. Ertesi sonbahar insan kurban ettiler, fakat verim hala aynıydı, hatta daha da kötü. Üçüncü sonbaharın sunu zamanı İsveçliler Uppsala'ya kalabalık geldi. Soylular meşverete oturdu ve kıtlığın nedeninin Domald olduğuna karar verildi. Kıtlığın önüne geçmek için kralın kurban edilmesinde ve iş olup bittikten sonra da adak taşının onun kanıyla sıvanmasında anlaşıldı. Dedikleri gibi de yaptılar.”¹²⁶

¹²⁴ Sturluson, *The Stories of the Kings of Norway*, s.15.

¹²⁵ Sturluson, *The Stories of the Kings of Norway*, s.22.

¹²⁶ Sturluson, *The Stories of the Kings of Norway*, s.29. Mesûdî şöyle diyor: “Hazar ülkesinde kuraklık olur, ülkenin başına bir felaket gelirse veya başka bir milletin saldırısına uğrarsa, idareci sınıf ve halk ayaklanıp Hazar hükümdarının yanına giderler, ona ‘Bu Hakan ve devri bize uğursuzluk getirdi. Onu öldür veya bize teslim et öldürelim.’ Derler. Bazen hükümdar Hakan'ı onlara teslim eder ve onu öldürürler. Bazen hükümdar onu öldürülmesini kendi üzerine alır. Bazen ise ona acır. Haksız yere öldürülmemesi için onu müdafaa eder.” (Şeşen, *İslam Coğrafyacılarına Göre Türkler ve Türk Ülkeleri*, s.47)

b) Athelstan'ın Evlatlığı Hakon'un Sagası (*Hákonar saga Aðalsteinsfóstra*)

16. Bölüm: “Sunu Törenleri Hakkında”

“Babası Hakon gibi, Hlader jarlı¹²⁷ Sigurd da sunu törenlerinin en önemli isimlerinden biriydi. Kralın inayetiyle, Throndhjem bölgesinde yapılan bu törenleri yönetirdi. Eski gelenekler uyarınca, beylerin (bond) tapınağın bulunduğu yere, tören için getirmeleri gereken sunularla gelmeleri gerekirdi. Bu festival için beraberlerinde bira (ale) ve at dahil her çeşit büyük hayvan getirilirdi. Bu hayvanlar kurban edilir ve akan kanları ‘hlaut’ olarak adlandırılırdı. Bu kanların toplandığı kaplara ise ‘hlaut kabı’ denirdi.”

18. Bölüm: “Kral Hakon Sunu Önerisi”

“Ertesi gün, herkes masadaki yerini aldığıında, beyler at eti yemesi için kralı zorladılar. Kral bunu reddedince suyunu içmesi için zorladılar. Kral bunu da reddedince, en azından sosunu tatması gerektiğinde ısrar ettiler. Kral bunu da reddedince gerginlik yaşandı, fakat Jarl Sigurd araya girip barışı sağladı.”¹²⁸

¹²⁷ Güzelsaçlı Harald sonrası unvanların sırası yukarıdan aşağıya şu şekilde düzenlenmiştir; kral, jarl, hersir, höldr, buandi. Bunlar, soylular sınıfına dahil olanlardır. Güzelsaçlı Harald’dan sonraki dönemde hersirlerin iktidarları daraltılmıştır. Özgür insanlar ve köleler, İskandinav toplumunun kral ve soylular dışındaki iki alt sınıfıdır. Bunların yanında bir de *Goði* unvanı vardır. Godi, İzlanda’daki 36 şeflikten (*goðorð*) her birinin başındaki yöneticiydi. Bu sayı 965 yılında 39’a, 1005 yılında da 48’e yükseltildi. Goðorð; miras bırakılabilir, satın alınabilir, değiş tokuş edilebilir, paylaşılabilir. Bu şeflikler coğrafi değil, politik bir anlam taşır. Özgür insanlar hangi godiyi seçeceğine karar verebilirdi. Bu yüzden farklı godilere bağlı insanlar birbiriyle komşu olabiliyordu. 13. yüzyılda başlayan Norveç egemenliği döneminde bunlar lağvedilip yerine eyaletler (*sýsla*) sistemi getirildi. Hıristiyanlık öncesi dönemde dini ve siyasi işlevler godide birleşmiştir (Aygün, *Skallagrím Oğlu Egil Sagası*, 41. ve 90. dipnotlar)

¹²⁸ Sturluson, *The Stories of the Kings of Norway*, s.29. Editör, bu bölüme düştüğü dipnotta, dini festivallerde at yemenin “görünüşe göre Asyalı atalara ve kökene saygı gereği” yapılan bir uygulama olup Olaf tarafından sakatlama ya da ölüm cezası konularak yasaklandığını ifade ediyor. Buna karşılık dipnottaki Asyalılık göndermesi, somut bilgilerle gerekçelendirilmemiş ve herhangi bir kaynağa dayandırılmamıştır.

c) Olaf Haraldsson saga

56. Bölüm: “Kral Olaf’ın Tabiatı Üzerine”

“Kral Olaf iyi ve nazik bir insandı. Az konuşan, eli açık fakat parayı da seven bir tabiatı vardı. Daha önce de değinildiği üzere Ozan Sigvat -ve birçok İzlandalı-Olaf’ın yanında barınıyordu. Kral, Hıristiyanlığın İzlanda’da nasıl karşılandığını sordu ve kendi görüşüne göre olması gerekenden çok uzak noktada bulduklarını ekledi. Çünkü krala anlatıldığı kadarıyla hala at eti yemek, çocukları ölüme terk etmek ve bunun gibi Hıristiyanlıkla bağdaşmayan pek çok uygulamadan vazgeçmemişlerdi.”

1.3.5. Sörlü’nin Hikayesi (*Sörla þátttr*)

Geç 14. yüzyıldan kalma bir kısa hikayedir. Jon Thordson ve Magnus Thorhalson isimli iki papaz tarafından derlenmiş ve yazılmıştır. Olaylar 9. ve 10 yüzyıllarda geçmektedir. Heimskringla, Lokasenna, Húsdrápa, Hjaðningavíg gibi erken dönem metinlerle paralellikler göstermektedir. Finalde Hıristiyanlık geleneksel olarak Ragnarök devrine kadar devam edecek olan eski laneti bozar.¹²⁹

1.Bölüm

“Asya’daki Don Nehri’nin doğusunda, Asya Ülkesi ya da Asiaheim olarak anılan bir bölge vardı. Burada yaşayanlar Aesir diye bilinirdi. Başkentleri Asgard, kralları Odin idi. Büyük bir pagan tapınağı vardı. Odin, Njördur ve Frey’i bu tapınağın kutsal görevlileri olarak görevlendirmişti. Njördur’un kızı olan Freyja [erkek kardeşi Freyr ile karıştırılmamalı - çev.] Odin’in yoldaşı ve yavuklusuydu. Asia’da; Alfregg, Dvalin, Berling and Grer isminde dört kişi yaşardı. Evleri Kralın sarayına çok uzak değildi. Çok becerikli ve akıllı insanlardı ve Dwarf olarak anılırlardı. Bir taşın içinde yaşarlardı, fakat bugünküne göre insanlarla daha fazla içli dışlıydılar. Odin, devrinin en güzel kadını olan Freyja’ya aşıkta. Freyja kendisine ait,

¹²⁹ http://en.wikipedia.org/wiki/S%C3%B6rla_%C3%BE%C3%A1tttr

çok güzel ve korunaklı bir yerde yaşardı. Denilirdi ki, kapısını kapatıp kilitlediği zaman, kendisi istemedikçe kimseler giremezdi içeri.”¹³⁰

I. 4. İzlandalıların Kitabı (*Íslendingabók*)

a) 7. Bölüm

“...Yasa uyarınca herkesin Hıristiyan olması gerektiği ilan edildi. Ülkede henüz vaftiz olmamış her kim varsa vaftiz olacaktı, fakat çocukları ölüme terk etme ya da at eti yeme gibi eski yasaların kalması gerekiyordu. İnsanların, arzu ediyorlarsa eski inançlarını gizlice sürdürme hakkı vardı, ama tanıklarla kanıtlanırsa hafif kanundışılık* ile cezalandırılabilirdi.”¹³¹

b) “Anılanlar Ynglinglerin ve Breida Fiyordu Halkının Atalarıdır”

Yngvi, Türklerin kralıydı. Njörðr, İsveçlilerin kralıydı. Freyr. Fjölnir, Friðfróði’de öldü. Svegdir. Vanlandi. Visburr. Domaldr. Domarr. Dyggva. Dagr. Alrekr. Agna. Yngva. Jörundr. Yaşlı Aun. Vendill Kargası Egill. Ottar. Uppsalalı Adils. Eysteinn. Yngvarr. Braut-Önundr. Kötü Ingjaldr Ağaçyontar Olaf. Upplandlıların Kralı Akkemik Halfdan. Gudrod. Olaf. Helgi. Tüypantolon Ragnar oğlu, Ingjaldr. Ak Olaf. Kızıl Thorstein. İzlanda’ya ilk yerleşenlerden Mahçup Olaf Bağırman Thordr. Hıristiyanlık İzlanda’ya geldiğinde ileri yaşlarında vaftiz olan Eyjolfr. Thorkell. Gelir, Thorkell’in babası; Thorkell, Brandr’un babası; Thorgill, benim babam ve ben Ari.¹³²

¹³⁰ Kershaw, “Sörla þátr”, s.43.

*Hafif kanundışılık: Ortaçağ İzlanda yasa kitabı Grágás’da iki çeşit hafif kanundışılık cezası vardır. İlki İzlanda’dan üç yıllığına sürgün ve mala el koyma, ötekiyse ömür boyu sürgün ve mala el koyma şeklindedir. Fakat bir davacının bir davalıya aynı anda yapacağı hafif kanundışılık cezası gerektiren iki suçlama, tam kanundışılık olarak hükme bağlanabilirdi (Aygün, E., *Skallagrim Oğlu Egil Sagası*, 125. dipnot)

¹³¹ Grönlie, *Íslendingabók*, s.7.

¹³² Grönlie, *Íslendingabók*, s.14. Grönlie, aynı sayfada şu notu düşüyor: “Görünüşe göre Ari, Karadeniz’den (Thrace) İskandinavya’ya olan göçü, Germen halklarının kökenleri hakkındaki klasik yazınla uyumlu bir şekilde ele alıyor. Ayrıca ulusların kökenlerini Troya’nın düşüşüne kadar geri

I. 5. Prose Edda¹³³

Snorre Edda ya da Genç Edda olarak da bilinir. Poetik Edda'yla birlikte Kuzey mitolojisinin ve kozmolojisinin en önemli iki kaynağından biridir. 1220 dolaylarında Snorri Sturluson tarafından kaleme alınmıştır. Üç ana bölüme ayrılır: Gylfaginning, Skáldskaparmál, and Háttatal. Bunlardan önce bir giriş vardır. Bu giriş kısmında Odin'in Asya'dan göçü anlatılır.

Giriş:

1. “Her şeyi yapabilen tanrı önce gökyüzünü ve yeryüzünü ve onları izleyen her şeyi yarattı. En son soyların kaynağı olan iki insan yarattı, Âdem ile Havva. Onların soyları çoğalıp tüm dünyaya yayıldı. Ne var ki, zamanla halk ile halk arasında ayrımlar girdi: Bazıları iyi ve doğru inançlıydı ama pek çoğu dünyanın zevklerine daldı ve Tanrı'nın emirlerine karşı geldi. Tanrı o nedenle dünyayı ve orda yaşayan her şeyi kaban sularla boğdu. Salt Nuh'un gemisinde olanlar kurtuldu. Nuh Tufanı'ndan sonra sekiz kişi hayatta kaldı. Bunlar yeniden dünyayı kurmaya ve burada yaşamaya başladılar ve bunlardan yeniden soylar türedi. Yeniden her şey eskisi gibi oldu. Dünyada yaşayan insanlar çoğalınca zenginlik ve şöret peşinde koşmaya başladılar, Tanrı'yı dinlemez oldular, hatta öyle ileri gittiler ki, Tanrı'nın adını ağızlarına almaz oldular. Bu durumda onların çocuklarına Tanrı'nın göz kamaştırıcı eserlerini kim anlatacaktı? O zaman Tanrı'nın adını unuttular. Tüm dünyada, yaratıcıları hakkında bilgisi olan kimse kalmadı. Ama dahası, Tanrı onlara yine de dünyadan zevk alabilmeleri için bol nimetler, zenginlik ve refah verdi. Dünyayı, havada ve yerde gördükleri her şeyi anlayabilmeleri için onlara akıldan pay verdi. Onlar bunun ayırımına vardılar. Dünya ve dört ayaklı hayvanların ve kuşların bazı konularda aynı özellikleri olduğunu gördüler ve değişik yapılarda yaratılmış olmalarına karşın bunun nasıl olduğunu merak ettiler. Bir özellik şuydu: Dünyanın yüksek yaylalarında bir yeri kazınca su çıkıyordu. Derin vadilerdekenden çok kazmaya da gerek kalmayabiliyordu. Aynı şey dört ayaklı hayvanlarda ve

götüren (ki Türkler ve Troyalılar birbirine çok yakın kimliklendirilir) kıtasal ölçekteki geleneksel düşünüş uyarınca hareket ediyor.”

¹³³ Gürğün, “İskandinavların Türk Ataları”, *Bilim ve Ütopya*, Nisan 2009

kuşlarda da geçerliydi. Baştan da ayaktan da aynı derinlikten kan gelebiliyordu. Başka bir özellik şuydu: her yıl yerden otlar ve çiçekler çıkıyor. Aynı yıl hepsi soluyor dökülüyordu. Hayvanlar ve kuşlarda da öyleydi. Her yıl saçlar ve tüyler çıkıyor sonra da dökülüyordu. Bir üçüncü doğa özelliği: Yeri açıp kazınca en üstteki katmanda bitki çıkıyordu. Kaya ve taşlar, canlıların diş ve kemiklerine benziyordu. Bunlar, yer yaşıyormuşçasına birlikte duruyorlardı. Biliyorlardı ki, yer inanılmaz yaşlıydı ve çok güçlü bir yapıya sahipti. Tüm canlıları doğurmuş ve beslemişti. Ölenlerin sorumluluğunu da o almıştı. Bu nedenle ona isim vermişler, tüm soylarını ondan saymışlardı. Aynı şekilde akrabalarının izlerini sürdürdüler. Yüzyıllardır yer aynı yer, gök cisimleri aynı gök cisimleriydi. Ancak gök cisimlerinin gidişi değişiyordu. Bazılarının yolu daha uzun, bazılarının daha kısaydı. Bu tür şeyler onlara gök cisimlerini kendi isteğine göre yöneten birinin olduğunu düşündürdü. O çok güçlü kuvvetli olmalıydı. Ve yaratılan ana parçalara egemen olduğuna göre, gök cisimleri yaratılmadan önce var olması gerekiyordu. Gök cisimlerine egemense, onun uzantısı olarak güneşin ışınlarına, havanın çiğine, yerin yeşillenmesine ve aynı şekilde havanın rüzgârlarına ve denizlerin fırtınalarına da egemen olması gerektiğini açık seçik gördüler. Onun ülkesinin nerede olduğunu bilemiyorlardı ama tüm dünyada ve uzayda her şeye, gök cisimlerine ve denize ve rüzgârlara egemen olduğunu düşünüyorlardı. Tüm bunları kolay anlatabilmek ve akılda tutabilmek için her şeye bir ad verdiler. Halkın ayrı yönle dağılması ve konuşulan dilin dallara ayrılması nedeniyle, bu inanış da pek çok değişikliklere uğradı. Ama bir dünyasal anlayışla her şeyi kavradılar. Çünkü ruhsal bilgelik mutlak değildi. Her şeyin bir maddeden oluştuğunu anladıkları kanısındaydılar.”

2. “Dünya üçe ayrılmıştı. Güneyden batıya uzanan ve Akdeniz'e giren parçaya Afrika adı verilmiştir. Bunun güneyde kalan bölümü kızgın güneşten cayır cayır yanar. Diğer parça batıdan kuzeye ve denizin içine uzanır. Buraya Avrupa ya da Enea denir. Kuzey kıyıları o denli soğuktur ki, orada ne ot çıkar ne de kimse yaşar. Kuzeyden ve doğu yanından ta güneye uzanan parçanın adı da Asya'dır. Dünyanın bu bölümü hoş ve güzeldir. Her yeri bitkilerle örtülüdür. Her yerde altın ve değerli taşlar vardır. Orası aynı zamanda dünyanın ortasıdır. Orası, öteki parçaların her

yerinden daha güzel ve iyi olduğu gibi, halkı da armağanları, bilgeliği, güçleri, güzellikleri ve her türden bilimiyle ünlüdür.”

3. “Dünyanın ortasının yakınlarında bizim Turkland dediğimiz yere, en gösterişli yapı yapıldı ve yurt kuruldu. Buraya Troja dendi. Burası diğerlerinden çok daha fazla büyütüldü, masrafa bakılmaksızın, el sanatlarına önem verildi. Orada on iki krallık ve bir krallar kralı vardı. Her krallığa bir bölge düşüyordu. Kentte on iki bey vardı. Bu beyler, yiğitlikte her bakımdan, dünyanın gelmiş geçmiş tüm diğer erkeklerinden çok daha üstündüler. Orada Munon ya da Mennon isimli bir kral vardı. O Krallar kralı Priamus'un kızıyla evlendi. Kızın adı Troan idi. Tror adlı bir oğulları oldu. Biz ona Tor diyoruz. O Trakya'da Lorikus isimli bir duk tarafından yetiştirildi. Ne var ki, dokuz yaşındayken babasının silahını devralmak zorunda kaldı. En yakışıklı oydu. Meşeyle fildişinin kıyaslanamayacağı gibi, diğer erkeklerin arasında ona bakmaya doyumazdı. Saçları altından güzeldi. On iki yaşına bastığında gücü tam yerine gelmişti. On ayı postunu yerden kayırabiliyordu. Sonra kendini yetiştiren duk Lorikus'u ve karısı Lora ya da Glora'yı öldürdü ve kendisini, şimdi bizim Trudheim dediğimiz, Trakya ülkesi için çalışmaya verdi. Daha sonra ülkeden ülkeye gezmeye başladı. Dünyanın tüm parçalarını tanıdı. Tek başına dünyanın en çılgın savaşçılarını, devlerini, çok büyük bir ejderhayı ve pek çok yaban hayvanı yendi. Dünyanın kuzeyine doğru bir yerde falcı bir kadınla karşılaştı. Adı Sibil idi. Biz ona Siv diyoruz. Onunla evlendi. Siv'in sülalesi hakkında anlatacak bir şey bilmiyorum. Kadınların içinde en güzeliydi. Saçları altın gibiydi. Oğullarının adı Loride oldu. Babasına benzedi. Onun oğlunun adı Einride oldu. Onun oğlu Vingetor, onun oğlu Vingener, onun oğlu Moda, onun oğlu Mage, onun oğlu Seskef, onun oğlu Bedvig, onun oğlu, bizim Annan diyebileceğimiz Athra, onun oğlu İterman, onun oğlu Heremod, onun oğlu, bizim Sköld diye çağırdığımız Skajdun, onun oğlu, bizim Bjar dediğimiz Bjaf, onun oğlu Jat, onun oğlu Gudolf, onun oğlu Finn, onun oğlu, bizim Fridleif dediğimiz Friallaf. Onun da bir oğlu vardı. Adı Voden idi. Biz ona Odin diyoruz. O bilgeliği ve becerileriyle ünlüydü. Karısının adı Frigida'ydı. Biz Frigg diyoruz.

4. Hem Odin hem de karısı çok dil biliyorlardı. Bu bilgeliğiyle dünyanın kuzeyinde onun adının çok yüksek tutulacağını ve tüm kralların hepsinden daha fazla onurlandırılacağını anladı. Bu onda Türkiye'den ayrılma isteği uyandırdı. Arkasında, genç, yaşlı, kadın, erkek, kalabalık bir grupla yola çıktı. Yanlarında çok değerli şeyler vardı. Hangi ülkede, nereden geçerse geçsinler haklarında övgüyle söz ediliyordu. Onların insandan çok Tanrılara benzedikleri söyleniyordu. Saxland'a gelinceye dek durmadılar. Odin burada uzun bir süre konakladı ve buraların büyük bir bölümünü egemenliği altına aldı. Ülkenin korunmasını üç oğluna verdi. Birinin adı Vegdeg idi. Çok güçlü bir kraldı. Doğu Saksonya'ya hükmediyordu. Onun oğlu Vittergils'di, onun oğulları Hengets'in babası Vitta ile bizim Svipdag dediğimiz Svebdeg'in babası Sigar'dı. Odin'in oğullarından bir diğerinin adı Beldeg idi. Biz ona Balder diyoruz. O bizim şimdi Västfalen dediğimiz ülkenin sahibi oldu. Onun oğlunun adı Brand'dı, onun oğlu, bizim Frode dediğimiz Frjodigar'dı. Onun oğlu Freovin'di. Onun oğlu Vigg'di. Onun oğlu, bizim Gave diye çağırdığımız Gevis'ti. Odin'in üçüncü oğlunun adı Sige'ydi. Onun oğlu Rere'ydi. Bu aile de şimdi Frankland dediğimiz ülkeye egemen oldu. İşte Völsungar adıyla anılan hanedan bunlardan geliyor. Bunlardan da çok sayıda, büyük soylar türedi. Odin daha sonra yolunu kuzeye doğru sürdürdü ve Fteidgotaland'a geldi. Burada canının istediği her şeyle uğraştı. Sonra burayı oğlu Sköld'ün korumasına bıraktı. Onun oğlunun adı Fridleif idi.

Sköldsungar soyu da bunlardan geliyor. Onlar Danimarka kralları oldular. O zaman Reidgotaland denen yerin adı da şimdi Jutland.”

5. “Oden, kuzeye doğru yolunu sürdürdü. Bugün Svitjod dediğimiz ülkeye geldi. Oramın kralının adı Gylfe idi. Aslar denen Asyalıların geldiğini duyan Gylfe hemen davrandı ve onları karşılamaya çıktı. Odin'e baş eğerek ülkesinin egemenliğini sundu. Nereden geçseler bu mutluluk sürdü ve buralara mutlu yıllar ve barış geldi. Herkes onların barış ve mutluluk gibi şeyler üzerinde denetimleri olduğunu düşünüyordu. Nedeni, büyüklerin, onların hem güzellikte hem de mertlikte diğerlerinden apayrı yapıda olduklarını görmeleriydi. Odin, oraların kendileri için

çok güzel ovalar ve çok iyi bir ortam olduğunu düşündü. Kendine, şimdiki adı Sigtuna olan güzel bir kale kent seçti. Orada beyleriyle Truva'dakine benzer bir düzen kurdu. On iki beyini ülkenin yasalarına göre yönetmek üzere kente yerleştirdi. Her yere, Türk geleneklerine uygun ve eskiden Truva'da var olana benzer, adalet getirdi. Daha sonra kuzeye doğru yola çıktı. Tüm karaları çevirdiğini düşündükleri denize dek geldiler. Bugün Norveç denilen bu yere de oğlu Sämning'i kral yaptı. Håleygja Anlatısı'nda (Håleygjatal) belirtildiği gibi, tüm Norveç kralları, vezirleri ve diğer büyük adamlar onun soyundan türemişlerdir. Odin'in yanında, kendinden sonra gelecek olan ve şimdi İsveç (Svitjod) Kralı olan oğlu Yngve vardı. Onun soyundan gelenlere de Ynglingler (Ynglingar) denecekti. Asyalılar bu ülkede kendilerine eşler buldular. Oğullarına eşler seçtiler. Ve Saxland ve kuzeyinde soyları sayıca güçlendi. Dünyanın kuzey bölgelerine yayıldılar. Asyalıların dili tüm bu ülkelerin içinde konuşulan dil oldu. Ataların, kayda geçirilen tüm adları bu dilleri izledi. Ve Asyalılar dillerini de birlikte dünyanın bu Ataların, kayda geçirilen tüm adları bu dilleri izledi. Ve Asyalılar dillerini de birlikte dünyanın bu bölgelerine, Norge, Svitjod, Danimarka ve Saxland taşıdılar. Ve İngiltere'de şimdikinden değişik bir dilde verilmiş olan eski yer adları ve isimler olduğu görülür.”

SONUÇ

Viking Çağı'nın etkin dönemi 8.-11. yüzyıllar arasındadır. 8. yüzyılın sonundan itibaren başlayan istilalarla önceleri korsan, daha sonra da kolonizatör olarak tüm Avrupa tarihinde iz bıraktılar. Rusya'ya ismini verdiler. Viking Çağı İskandinav toplulukları yoğun olarak yaptıkları ticaret ve seyahat faaliyetleri sayesinde yeniliklere uyum sağlayabilmişler ve bu sayede varlıklarını güçlü bir şekilde sürdürebilmişlerdir. İtici gücü bu uyum yeteneği olan çok yönlü alışveriş, denizcilik tekniklerini geliştirmelerini sağlamıştır. İleri denizcilik teknikleri Viking akınlarının ve ticari faaliyetlerinin, popüler uzantılarıyla günümüze kadar ulaşan karakteristik temelini teşkil eder. Çeşitli doğal kaynaklar ticareti ve denizciliği teşvik etmiştir.

Bu öyle geniş ölçekli bir ticari faaliyettir ki Doğu Roma altın sikkeleri, Kuzey Hindistan'dan Buddha heykelciği, 790'lar gibi erken bir döneme tarihlenen İslam sikkeleri, erken 10. yüzyılda İskandinavya'da dolaşan Samani sikkeleri gibi buluntularla karşılaşmıştır.

Viking Çağı'ndaki yayılmanın iki ana rotası vardır: İngiltere dahil Batı Avrupa ve Doğu Avrupa (Rusya). Bu yayılmanın nedeni olarak, İskandinavya'daki toprakların yetersizliği gösterilir. Bu görüş verimsiz Batı Norveç için geçerliyse de esasen ilk kuşak Vikinglerinin -nispeten verimli topraklarda oturmaları dolayısıyla- zenginlik ve şan peşinde olduğu düşünülmelidir. Tüm Viking çağı boyunca bu yayılmacıların başlıca amaçları yağma yoluyla doğrudan ya da köle satışı gibi dolaylı yollarla zengin olmaktı. İskandinavya ve Doğu Baltık, B. Avrupalıların ideal kürk alım noktalarıydı. 8. yüzyıl boyunca, yaz mevsimlerinde Baltık bölgesinde bu kürklerin alışverişi yapılıyordu. Viking akınlarının rotasını bir yerde Batı ve Kuzey Avrupa arasındaki bu ticari ilişkiler çizdi. Yukarıda değinilen tekne teknolojisindeki gelişmeler Batı Avrupalılar yoluyla İskandinavya'da tanındı.

Batı Avrupa'daki kayıtlı ilk akınlar 793 yılından başlayarak Britanya'daki manastırlara karşı olmuştur. 8. yüzyılın sonundan itibaren yoğunlaşan bu akınlara karşı

kanalın her iki yanındaki Karl Magnus gibi krallar savunma önlemleri almaya başlamıştı. Küçük akınlardan sonra Vikingler 866'da *Great Army* ile Doğu Anglia'ya çıkarma yaptı. Eş zamanlı olarak, Norveçliler de İzlanda'da yerleşimi başlattılar. 10. yüzyılda Kızıl Erik Güneybatı Grönland'a yönelip yerleşime uygun bölgeler araştırmaya girişmişti. Buna karşılık 10. yüzyılda Batı Avrupa'daki zenginlik vaad eden hedefler artık sağlam tahkimatlarla korunuyor ve iyi örgütlenmiş ordularla savunuluyordu.

Doğu Avrupa Slavları Vikingler için *Vareng* kelimesini kullanır. Rusya'daki faaliyetlere dair en önemli kaynak Rus Birinci Kroniği'dir. Bu kronikte anlatıldığına göre Rurik ve hısımları 862'den itibaren egemenliklerini Kuzeybatı Rusya'dan Orta ve Yukarı Dinyeper Nehri bölgesine kadar genişletmişlerdir. Batı'daki faaliyetlerin aksine Doğu'daki örgütlenme ticari çıkarlara dayalıdır; yağmaya ve şiddete değil barışçıl süreçlere dayanır. En dikkat çekici merkez, Orta Dinyeper üzerindeki Kiev'dir. Kiev'i yönetenler İskandinav kökenli olmakla birlikte 9. yüzyıl sonunda Slavlaştı. Doğudaki Viking faaliyetleri üzerine günümüzde yoğun tartışmalar vardır. Rusya'nın yerli Slav unsurlar tarafından mı, yoksa dışarıdan gelen İskandinavlarca mı kurulduğu konusundaki bu geniş ve tarihi tartışmada Rus milliyetçiliği ve SSCB devri resmi tarihçiliği, Rusya'nın yerli unsurlarca kurulduğunu savunan Anti-Norman tezine destek vermektedir.

Viking Çağı hakkındaki bilgilerimiz arkeolojik buluntular yanında, bu çalışmanın omurgasını oluşturan ve saga olarak adlandırılan metinlerden de elde edilmektedir. En erken saga metinleri 12. yüzyılın ikinci yarısından kalan el yazmalarında korunmuştur. Çok az bir kısmı Norveççe, birçoğu İzlandacadır. Eski Kuzey literatürünü oluşturan saga ve edda metinleri esasen, İskandinav dil ailesinin batı kolundan olan İzlandaca ile yazıya geçirilip korumaya alınmıştır. İzlandaca bu özelliğiyle çok önemli bir konuma sahip olup, İzlandalıların dünya mirasına nüfuslarıyla orantısız ölçüde önemli bir armağandır. 12.-14. yüzyıllar arasında yazıya geçirilen ve 9.-11. yüzyılların olaylarını konu edinen sagalar, Eski Kuzey (*Old Norse*) dilinde yazılmış olup toplumsal olaylar, tarihi kişileri işleyen metinlerdir. Bunun yanında

içeriklerinde mitik ve kurmaca olaylar da vardır. Runik yazıtlar dışındaki bu saga metinleri Viking Çağı'ndan çok sonraları yazıya geçirilmiştir. İçerdikleri bilgilerin gerçekliği bilimsel olarak tartışmalıdır ve bir kısmı da çürütülmüştür. Buna karşılık, gerçek ile kurmaca arasındaki sınırların bu belirsizliğine karşın, söz konusu metinlerden yararlanabilmek için gerçeklikle katı ilintiselliğe sahip olması gerekmediği konusunda bir eğilim vardır ve etnoloji, folklor, tarihi antropoloji gibi alanlarda değerli veriler sunmaktadırlar. Dolayısıyla neredeyse hayal ürünü edebi metinler gibi değerlendirilmemektedirler ve onlar üzerinden yeni sorulara, yeni olgulara ulaşılabilirlerdir.

Metin incelemesiyle ulaşılan verilerden hareketle, sözgelimi İskandinav kadınlarının Viking toplumunda başat bir konumları olduğunu öğrenebilmekteyiz. Bunun yanında toplumun köleler, özgür insanlar ve soylular olarak üç ana gruba ayrıldığını ve hemen herkesin bir çiftlikte barındığını arkeolojik kanıtların da desteğiyle bilebiliyoruz. Bağlı olarak, toplumsal yaşam ile hukuk düzeni arasındaki ilişkiler hakkında da fikir sahibi olmaktayız.

Viking Çağı dini, çok tanrıdır. Din, yaşamın tam göbeğinde olup onun ayrılmaz bir parçasıdır. Hristiyanlığın tersine, Günlük yaşayış ile din arasında papazlar ya da kurumlar yoktur. Dinsel kurallar yaşamın içindeyken, yaşamın içindeki etkinlikler de dinseldir. Mitoloji hakkındaki bilgilerimiz hemen hemen neredeyse Snorri Sturluson'un paha biçilmez eseri Prose Edda ile şekillenmiştir. İskandinavya'da Viking Çağı boyunca yaşanan değişimlerin en köklüsü Hristiyanlığa geçiştir. Hristiyanlık aynı zamanda Avrupa'yla yeni iletişim kanalları da açmıştır.

Çalışmamızda Asya'dan İskandinavya'ya yapılan efsanevi büyük göçün önder kralı olarak değerlendirmeye alınan Baş Tanrı Odin, savaşçıların, şairlerin ve soyluların tanrısı olmasıyla çok yönlü bir figürdür. Odin bilgelik, büyü, ve kelimelere hükmetmesinin yanında, ölümün, cezbenin ve vahşetin de tanrısıdır. Sınırları ve belli bir ahlak anlayış yoktur. Eski Kuzey geleneğinde runları icat ya da en azından keşfeden, şiirin de tanrısı kabul edilen Odin'dir.

Gerçekte İskandinav runları, miladın 1. ya da 2. yüzyıllarından beri bilinir. Kökenleri tartışmalıdır. En eski örnekler mücevherler ve silahlar üzerindedir. Çoğunlukla bir ya da iki sözcükten oluşurlar ve muhtemelen özel isim ya da dini kavramlardır. Runik alfabe, ilk altı harfinin yan yana getirilmesiyle *fupark* (f, u, th, a, r, k) olarak anılır. Önceleri yirmi dört harf varken, 8. yüzyılda bu sayı on altıya indirilmiştir.

Runik alfabenin, 8. yüzyılın birinci yarısına tarihlenen ilk yazılı Türkçe metinler olan Orhun yazıtlarında kullanılan alfabe ile benzerliği dikkate şayandır. Kelimelerin ve yazının Tanrısı olduğunu ifade ettiğimiz Odin'in aynı zamanda İskandinav halkalarının bilinçaltında yer ettiği şekliyle önder kral kimliği, dikkatimizi tarihteki olası bir kültürel geçişmeye yoğunlaşmaya davet etmektedir. Bu bağlamda çalışmamızın ikinci bölümünü oluşturan İskandinav metinlerindeki Türklükle ilgili değinmeler son derece ilgi çekici ve araştırılmaya muhtaçtır. İskandinavya'nın Odin'den sonraki hikayesini anlatan ve ağızdan ağıza aktarılıp yüceltilirken çok muhtemeldir ki bozunuma uğratılan bir tarihi geçmişin kalıntısı olan bu efsaneleşmiş hikayeler, bizi öncelikle Türk ve İskandinav kök tarihlerinin çakışması gerçeğine ulaştırabilir niteliktedir.

Saga metinlerinin modern bilim adamlarınca tarihi/linguistik eleştirel okumalarının benimsendiği günümüzde, efsanelerin tarihi katmanlarının izini sürme konusunda elimiz rahat olmalıdır. Zira metinlerde adlı adınca övünçle yad edilen Ata Kral Odin önderliğindeki büyük göç, tipik bir kuruluş efsanesidir: Coğrafi koordinatlarla belirlenmiş bir masal! Goth-Hun çatışmaları, Avrupa yazınında yaygınlık arz eden Troya efsanesinin sahiplenilmesi gibi unsurlar Latin edebiyatı etkisiyle yapılan geç dönem ödünclemeleri de olabilir elbette. Buna karşılık farklı bir yorum getirilebilir ki o da İskandinav topluluklarının aslında Türklüğe hiç de yabancı olmamaları, dolayısıyla sözü edilen bu unsurları ödüncleme yapmayıp, bilakis Odin'in göçü anlatisıyla ifadesini bulan tortulaşmış kök kimliğe kendiliğinden ve son derece doğal bir katkı olarak düşünmeleridir.

Bu bilimsel rotanın, yani olası bir arkaik İskandinav-Türk çakışmasının keşfedilmesinin bize sağlayacağı bir yarar olacaksa o da özellikle Doğu Avrupa çalışmalarında hem devrimci veriler elde edilmesi ve hem de bu verilere bağlı olarak önyargıların yıkılmasıdır. Çalışmamızın girişinde belirttiğimiz üzere, günümüzde bilimsel/gündelik önyargıları besleyen eğilimlerin etkinlik nedeninin çok basitçe ve hatta düpedüz pasaportlu-vizeli sınır kapıları olduğu göz ardı edilmemelidir.

Ortaçağ İskandinaviasında yazıya geçirilmiş tüm metinlerin taranması yoluyla mevcut değinmelerin serimlenmesi yoluna gidilen çalışmamızda don değiştirme, ozan savaşıklık, insanüstü savaşçılar, düello geleneği, at eti yeme, şaman gelenekler, Althing-Kurultay benzerlikleri, erken Rus devletinde kaganlık unvanı, antik metinlerdeki İskandinavya-Scythia bağlantısı, hukuk tarihi incelemeleri gibi birçok karşılaştırmanın ve çalışmanın yapılması sırasını beklemektedir. Kafkasya, Doğu ve Kuzey Anadolu, Avrasya coğrafyalarındaki arkeolojik çalışmalardan çıkan sonuçları değerlendirmek de elzemdir.

Dolayısıyla, eğer bu derleme çalışmasının sonucunu ifade etmek gerekirse, Türkiye ve Türk tarihi için zengin ve bâkir bir alanda tarihi, etimolojik, coğrafi ilintiselliklerin daha da derinleştirilmesi ve analitik çözümlenmelerin yapılması için, doktora çalışmaları başta olmak üzere, taze bir hevesle dolu olarak yeni bir ufuk açılmış olduğudur.

KAYNAKLAR

Adams, D. A. F., *The Vikings in The East: A Survey of Settlement Trade and Military Activity 700 – 1100*, (M.A. Thesis), University of Canterbury, 1988

Altier, S. S., *Osmanlı Bahriyesi'nin Yelken Devri ve Türk Korsanları*, Boğaziçi Yayınları, İstanbul, 1995

Aygün, E., *Skallagrim Oğlu Egil Sagası* (yayımlanmamış çeviri)

Bósa Saga ok Herraud̄s

http://en.wikipedia.org/wiki/B%C3%B3sa_saga_ok_Herrau%C3%B0s

(erişim tarihi: 10 Şubat 2010)

Collingwood, W. G. - Stefansson J. (trans.), *The Saga of Cormac the Skald*, 1901

http://www.sagadb.org/kormaks_saga.en (erişim tarihi: 6 Mart 2010)

Duczko, W., *Viking Rus: Studies on the Presence of Scandinavians in Eastern Europe*, Brill-Leiden-Boston, 2004

Efendiyeva, Ç., “Eski Rusça ‘Geçmiş Yılların Hikâyesi’ Adlı Eserdeki Eski Türk Kökenli Kelimeler Üzerine Bir İnceleme”, *Bilig*, Sayı 16(Kış 2001),s.83-95

Egils saga einhenda ok Ásmundar berserkjabana

<http://www.heimskringla.no/wiki/>

[Egils saga einhenda ok %C3%81smundar berserkjabana](http://www.heimskringla.no/wiki/Egils_saga_einhenda_ok_%C3%81smundar_berserkjabana) (erişim tarihi:

10 Şubat 2010)

Egils saga einhenda ok Ásmundar berserkjabana

<http://www.heimskringla.no/wiki/>

[Egils saga einhenda ok %C3%81smundar berserkjabana](http://www.heimskringla.no/wiki/Egils_saga_einhenda_ok_%C3%81smundar_berserkjabana) (erişim tarihi: 10 şubat 2010)

Encyclopædia Britannica, “Snorri Sturluson”, V. 20, 753-b

Ergün, N. , *Yanık Njall’ın Sagası*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1996

Faux, D., K., “The Genetic Link of the Viking – Era Norse to Central Asia: An Assessment of the Y Chromosome DNA, Archaeological, Historical and Linguistic Evidence”, http://www.davidkfaux.org/CentralAsiaRootsofScandinavia-Y_DNAEvidence.pdf (erişim tarihi: 24 Ocak 2012)

Finley, A. (trans.), *Fagrskinna, a Catalogue of the Kings of Norway*, Brill, Leiden-Boston, 2004

Fitzsimmons, S., “Vikings: Iceland, Icelandic sagas”, *Encyclopedia of World History II*, Infobase Publ., 2008

Grönlie, S. (trans.), *Íslendingabók & Kristni Saga (The Book of the Icelanders & The Story of the Conversion)*, Viking Society for Northern Research, London, 2006

Göngu-Hrólf’s saga

http://www.heimskringla.no/wiki/G%C3%B6ngu-Hr%C3%B3lf_saga

(erişim tarihi: 10 şubat 2010)

Göngu-Hrólf’s saga

http://www.heimskringla.no/wiki/G%C3%B6ngu-Hr%C3%B3lf_saga

(erişim tarihi: 10 şubat 2010)

Gürgün, A., *İsveçlilerin Türk Kökenleri Üzerine*, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2011

Gürgün, A., “İskandinavların Türk Ataları”, *Bilim ve Ütopya*, Nisan 2009

Hálfðanar saga Eysteinsonar

http://en.wikipedia.org/wiki/H%C3%A1lfðanarsaga_Eysteinsonar (erişim tarihi: 20 Ekim 2011)

Hardman, G. (trans.), *The Saga of Bosi and Herraud*, 2011

<http://www.germanicmythology.com/FORNALDARSAGAS/BosaSagaHardman.html> (erişim tarihi: 10 Mart 2010)

_____, *The Saga of Halfdan Eysteinson*, 2011

<http://www.germanicmythology.com/FORNALDARSAGAS/HalfdanEysteinsonHardman.html> (erişim tarihi: 10 Mart 2010)

_____, *How Norway was Settled*, 2011

<http://www.germanicmythology.com/FORNALDARSAGAS/FraFornjotiHardman.html> (erişim tarihi: 10 Mart 2010)

Hervarar Saga

http://en.wikipedia.org/wiki/Hervarar_saga_ok_Hei%C3%B0reks (erişim tarihi: 10 Mart 2010)

Hollander, L. M., *Heimskringla: History of Kings of Norway*, University of Texas Press, 2002

Holman, K., *Historical Dictionary of the Vikings*, The Scarecrow Press, London 2003

Ingram, J (trans.), *Anglo-Saxon Chronicle*, Everyman Press Edition, London 1912

Karatay, O., *İran ile Turan: Hayali Milletler Çağında Avrasya ve Ortadoğu*, Karam Yay., Ankara, 2003

_____, *Türklerin Kökeni*, Kripto Yay., Ankara, 2011

_____, “Karadeniz’de İlk Ruslar ve Şarkel’in İnşası”, *Belleten* (Ayrıbasım), Cilt:LXXIV, Sayı: 269, Nisan 2010, Ankara

_____, “Kral Odin’in Turklend’dan İskandinavya’ya Göçü”, *Halk kültüründe Göç Uluslararası Sempozyumu*, 28-30 Mayıs 2010, Balıkesir

Kershaw, N. (trans), “Sörla þátrr”, *Stories and Ballads of the Far Past*, sf. 38-58, Cambridge at the University Press, G. Britain, 1921

Kluge, F., *Etymological Dictionary of The German Language*, trans. J. F. Davis, London, 1891

Kormaks Saga

http://en.wikipedia.org/wiki/Korm%C3%A1ks_saga (erişim tarihi: 20 Ekim 2011)

Kristinsson, A., “Lords and Literature: The Icelandic Sagas as Political and Social Instruments”, *Scandinavian Journal of History* V. 28, s.1-17

Kunin, D. – Phelpstead, C., *A History of Norway and The Passion and Miracles of the Blessed Olaf*, Viking Society for Northern Research, London, 2001

Lagerbring, S., *İsveççenin Türkçe İle Benzerlikleri, İsveçlilerin Türk Ataları*, çev. A. Gürgün, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2008

- Laing, S., *The Heimskringla: or, Chronicle of the kings of Norway*, London, 1844
- Lane, K., “Vikings in the East: Scandinavian Influence in Kievan Rus”, 2005
<http://www.wou.edu/las/socsci/history/Senior%20Seminar%20Thesis%20 Papers%20HST%20499/2005/Katie%20Lane.pdf> (erişim tarihi: 15 Şubat 2011)
- Larsson, P., “Runes”, *A Companion to Old Norse-Icelandic Literature and Culture*, ed. R. McTurk, Blackwell Publ., 2005
- Liestøl, K., *The Origin of The Icelandic Family Sagas*, Oslo, 1930
- Lönnroth, L., “Icelandic Sagas”, *Viking World*, Routledge, 2008
- Mellor., S., “Multiform and Life Cycle: An Armenian and a Scandinavian Narrative”, *The Journal of the Society for the Advancement of Scandinavian Study*, LXXIII/3 (2001)
- Pritsak, O., “The Origin of Rus”, *Russian Review*, XXXVI/3 (1977)
- Roesdahl, E. - Sørensen, P. M., “Viking Culture”, *The Cambridge History of Scandinavia: Prehistory to 1520 I*, ed. K. Hele, Cambridge University Press, 2008
- Mitchell, S., “The Heroic and Legendary Sagas”, *Viking World*, Routledge, 2008
- Nizamüddin Şâmî, *Zafernâme*, çev. N. Lugal, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1949
- Nordal, G., “The Sagas of Icelanders”, *Viking World*, Routledge, 2008
- O’Donoghue, H., *Old Norse-Icelandic Literature: A Short Introduction*, Blackwell Publ., 2004

Pal, V., “Vikings: Norway, Sweden and Denmark”, *Encyclopedia of World History II*, Infobase Publ. 2008

Riasanovsky, N., “The Norman Theory of the Origin of the Russian State,” *Russian Review*, VII/1 (1947)

Sawyer, P., “Viking Expansion”, *The Cambridge History of Scandinavia: Prehistory to 1520 I*, ed. K. Hele, Cambridge University Press, 2008

Sherman, H. M., “Vikings: Russia”, *Encyclopedia of World History II*, Infobase Publ. 2008

Sörla þáttur

http://en.wikipedia.org/wiki/S%C3%B6rla_%C3%BE%C3%A1ttur (erişim tarihi: 15 Şubat 2011)

Sturlaugs saga starfsama

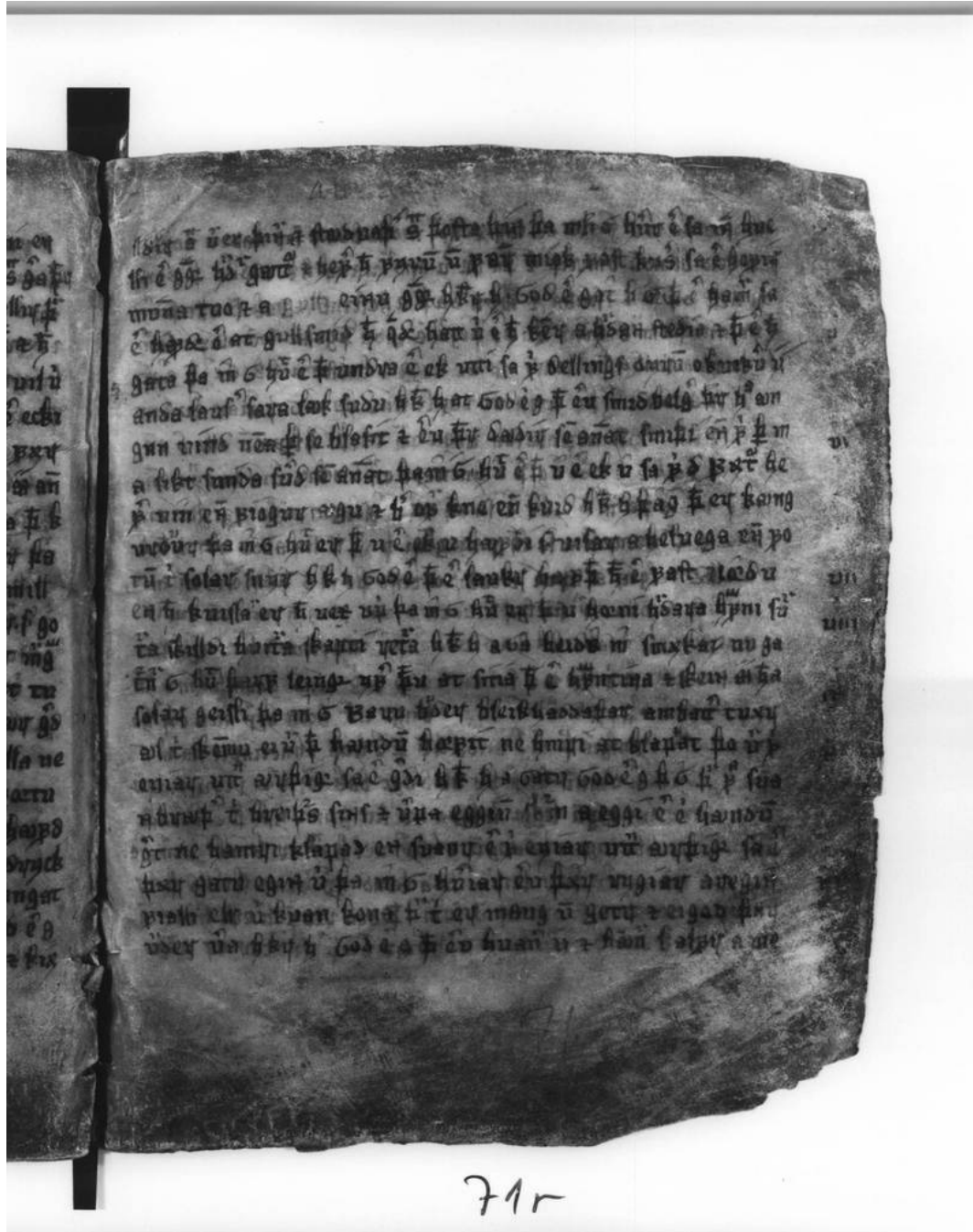
http://en.wikipedia.org/wiki/Sturlaugs_saga_starfsama (erişim tarihi: 15 Şubat 2011)

Sturluson, S., *The Stories of the Kings of Norway Called the Round World*, trans. Morris, W. - E. Magnússon, E., *The Saga Library III*, London, 1893

Şeşen, R., *İslam Coğrafyacılarına Göre Türkler ve Türk Ülkeleri*, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2001

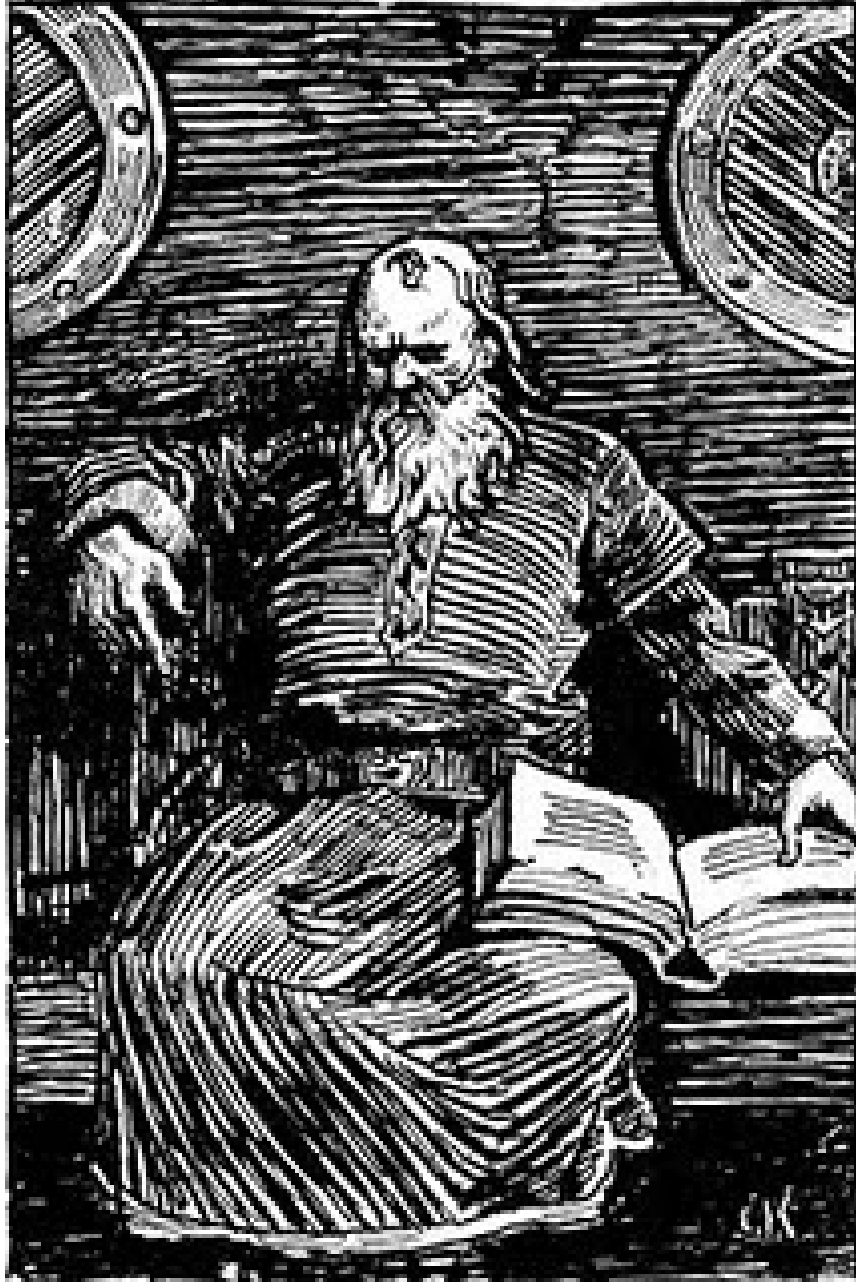
Theodoricus Monachus, *An Account of The Ancient History of the Norwegian Kings*, trans. McDougall, D. - McDougall I., Viking Society for Northern Research, London, 1998

- Tolkien, C. (trans.), *The Saga of King Heidrek the Wise*, Thomas Nelson and Sons Ltd, London, 1960
- Tulinius, T. H., “Sagas of Icelandic Prehistory (fornaldarsögur)”, *A Companion to Old Norse-Icelandic Literature and Culture*, ed. R. McTurk, Blackwell Publ., 2005
- Tunstall, P., *The Saga of Hervor and King Heidrek the Wise*, 2005
<http://www.germanicmythology.com/FORNALDARSAGAS/HervorarSagaTunstall.html> (erişim tarihi: 10 Mart 2010)
- _____, *The Saga of Sturlaug the Industrious*, 2008
<http://www.oe.eclipse.co.uk/nom/Sturlaug.htm> (erişim tarihi: 21 Ağustos 2010)
- Würth, S., “Historiography and Pseudo-History”, *A Companion to Old Norse-Icelandic Literature and Culture*, ed. R. McTurk, Blackwell Publ., 2005
- Watson, T., “American Indian Sailed to Europe With Vikings?”, *National Geographic News*, 2010
<http://news.nationalgeographic.com/news/2010/11/101123-native-american-indian-vikings-iceland-genetic-dna-science-europe/> (erişim tarihi: 15 Şubat 2011)
- Zoëga, G. T. A., *A Concise Dictionary of Old Icelandic*, Oxford University Press, London, 1967
- Þorláksson, H., “Historical Background: Iceland 870–1400”, *A Companion to Old Norse-Icelandic Literature and Culture*, ed. R. McTurk, Blackwell Publ., 2005

Şekil 1. Hervarar sagasının yaklaşık 1450 yılından kalma bir elyazmasından Gestumblindi'nin hikayesinin anlatıldığı sayfası

(Kaynak: <http://skaldic.arts.usyd.edu.au/db.php?if=teach&table=images&id=26292>)

Şekil 2. Snorri Sturluson (1178 – 1241)

Christian Krogh'un Heimskringla'nın 1899 edisyonu için hazırladığı gravür

(Kaynak: http://en.wikipedia.org/wiki/Snorri_Sturluson)

Şekil 3. Kızıl Erik Thorvaldsson (950 - 1003)
Arngrímur Jónsson'un 1688 tarihli *Gronlandia* kitabından
(Kaynak: <http://rnc.library.cornell.edu/exhibits/sagas/eric.html>)

Şekil 4.İskandinavya Haritası (yakl. 1570)

Abraham Ortelius'un *Septentrionalium Regionum Descrip* eserinden

(Kaynak:http://www.oldworldauctions.com/archives/img_detail.asp?lotno=429&title=Septentrionalium+Regionum+Descrip&filename=117-429&strType=Antique-map-chart)

Şekil 5. *Ardre Odin Sleipnir*

Sekiz ayaklı atı Sleipnir'le Odin'e atfedilen 8. yy.dan bir bezeme (Tjängvide
Bezeme Taşı'ndan bir ayrıntı)

(Kaynak: http://en.wikipedia.org/wiki/File:Ardre_Odin_Sleipnir.jpg)

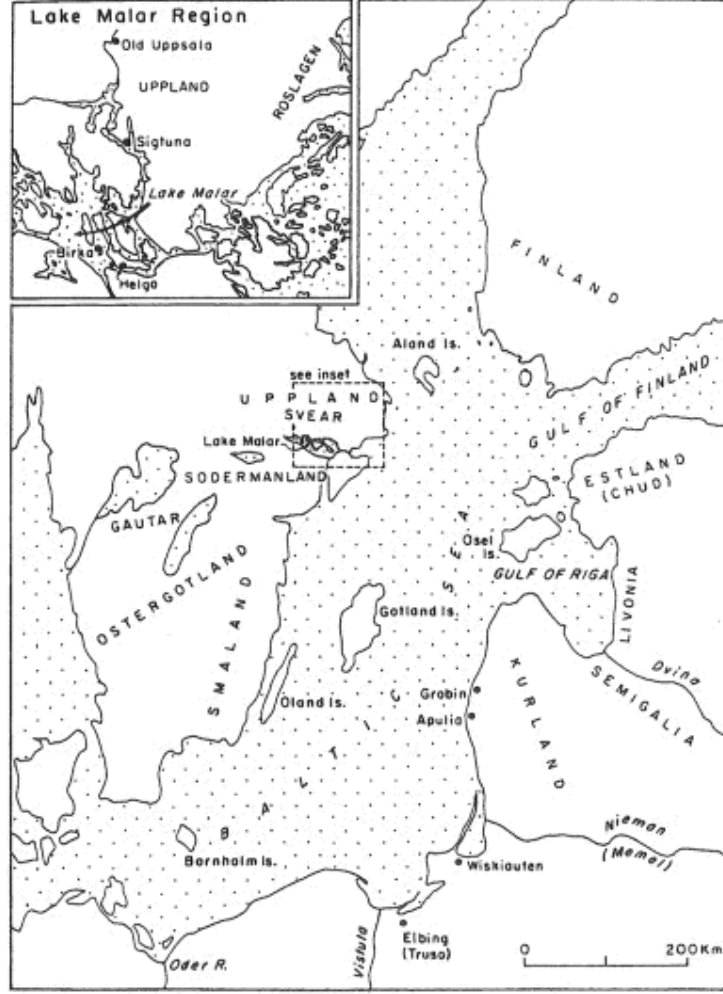
Şekil 6. Hillersjö run yazıtı (İsveç'in Uppland bölgesindeki Hillersjö mevkiinden)

(Kaynak: <http://runes.verbix.com/vikingage/Uppland.html>)

Şekil 7. Egil Skallagrimson'un bir 17. yy. elyazmasındaki tasviri

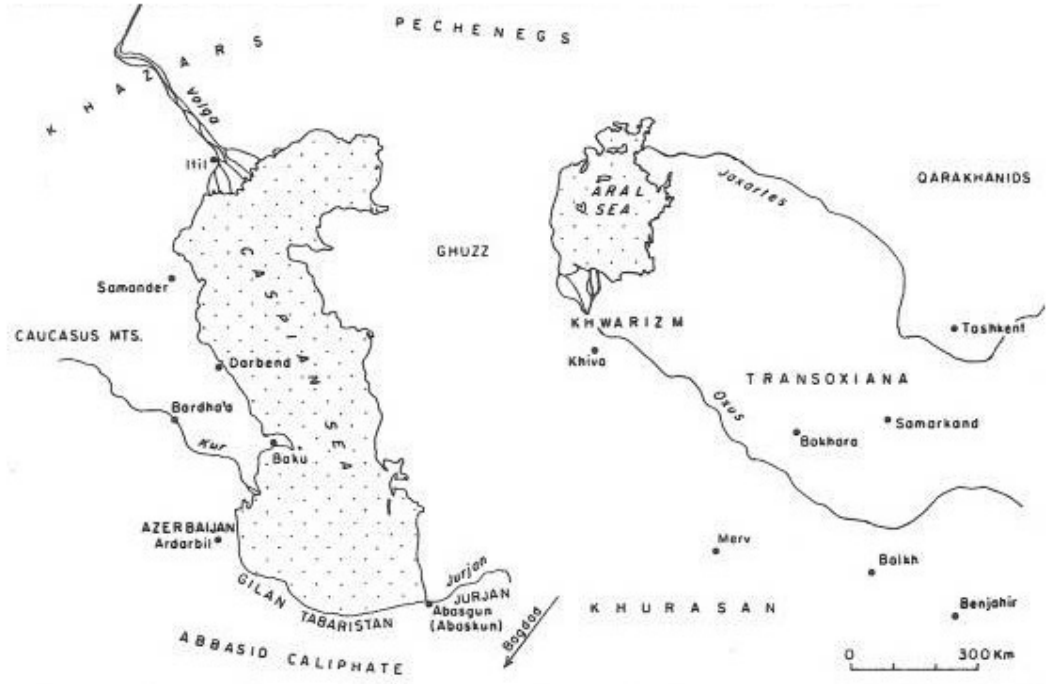
(Kaynak:http://en.wikipedia.org/wiki/File:Egil_Skallagrimsson_17c_manuscript.jpg)

Şekil 8. Viking Çağı'nda Baltık
(Kaynak: Adams, *The Vikings in the East*, s.III.)

Şekil 9. Viking Çağı'nda Doğu Avrupa
(Kaynak: Adams, *The Vikings in the East*, s.IV.)

Şekil 10. 9.-10. yüzyıllarda halifeliğin kuzeybatı bölgesi

(Kaynak: Adams, *The Vikings in the East*, s.V.)

ÖZGEÇMİŞ

20 Ekim 1974'te Manisa'da doğdum. İlk ve orta öğrenimimi İzmir'de tamamladım. Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Ege Üniversitesi Klasik Arkeoloji Bölümü ve Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi'nde okudum. Tarih öğretmenliği bölümünden mezun olduktan sonra Ege Üniversitesi Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü'ne lisansüstü öğrencisi olarak girdim. 2009 yılı sonbaharında Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü'nün araştırma projesi kapsamında İsveç'in Stockholm ve Uppsala kentlerinde kaynak çalışması yaptım. Yayımlanmış ve yayımlanmayı bekleyen çalışmalarım şunlardır:

A- Makaleler

Egil'in Sagası'ndan İki Uzun Şiir: "Sonatorrek" ve "Arinbjarnarkviða", *Kardeş Kalemler Dergisi*, S. 46, 2010

İskandinav İnanışlarında Elfler, *Bilim ve Gelecek Dergisi*, S. 88, Haziran 2011

Karatay, O. - Aygün, E., "Alpler ve Elfler: Türk ve İskandinav Dünyasında Kahramanlık Olgusu", II. Uluslararası Türk Dünyası Kongresi (19-25 Nisan 2010, Çeşme), (Baskıda)

B- Çeviri Kitap

Skallagrímoğlu Egil'in Sagası (Baskıya hazır)

ÖZET

Viking akıncıları, 9.-11. yüzyıllardaki Viking Çağı'nda Hazar, Bizans, Levant ve İspanya'ya inmişlerdir. Denizcilikte ileri durumda olmaları nedeniyle ve Avrupa nehirlerine uygun tekneleri vasıtasıyla Avrupa'nın içlerine kadar ulaşabilmişlerdir. Bu faaliyetleri sırasında hem akıncı/yağmacı, hem de tüccar kimlikleriyle hareket etmişlerdir. Bu bağlamda İskandinavya'da ele geçen İslam sikkeleri önemli buluntulardır. Rusya'yı kuranların da İskandinavlar olduğu, ortaçağ Rus metinlerinde ifade edilmektedir. Bu hareketli çağın diğer rotaları İngiltere, İzlanda, Grönland ve tartışmalı olmakla birlikte Kuzey Amerika'nın bugünkü Kanada kıyılarıdır. Çoğu 13. yüzyılın ilk yarısında ve neredeyse hepsi İzlanda'da yazıya geçirilen sagalar, konularını genelde -Çağdaşların sagaları dışında- Viking Çağı İskandinaviasından almakla birlikte, köklü bir sözlü gelenekten geldiği için diğer birçok unsurla katışık haldedir. Bunlar mitolojik ve efsanevi hikayelerdir. Çalışmamızda odaklanılan efsanevi ve efsanevi/tarihi unsurlar Türklükle ilgili olanlardır. Buna göre Odin, Don nehrinin doğusuna düşen, Turkland denilen anavatandaki Troya şehrinden kalkıp İskandinavya'ya kadar gelmiştir. Turkland dünyanın ortası olarak anılır ve Asya'da yer alır. Metinlerde, buradan yola çıkıp İskandinavya'ya gelenlerin aynı zamanda dillerini de beraberlerinde getirdikleri söylenir. Bunun yanında Odin'in oğlu Yngvi, Türklerin kralı olarak anılır. Geleneksel İskandinav alfabesi olan run harflerinin, bilinen en eski Türk alfabesiyle olan benzerliği de dikkat çekicidir. Alfabe benzerliği, üzerinde durulmaya değer görünmektedir. Zira Odin, efsanevi Turkland'dan başlatılan göçün önderi olmasının yanında yazının da Tanrısıdır.

Anahtar Kelimeler: Odin, Turkland, Saga, Runlar, Viking Çağı, İzlanda

ABSTRACT

Viking warriors spread over Khazaria, Byzantium, Levant and Spain during Viking Age of 9.-11. centuries. Due to their advanced sailing technology and fixed boats for European rivers they reached inner lands of continent. While this proceeding they both act as raider/plunderer and business men. In this sense Islamic coins which discovered on Scandinavian land are remarkable. Medieval Russian chronicles indicate that founder of Russia was Scandinavians. Other routes of Viking Age was England, Iceland, Greenland and –doubtly- Canadian shores of modern age of North America. Almost all of the sagas wrote down in 13. century in Iceland usually contain Viking Age events except of Contemporary sagas. On the other hand because of their oral literature background there are various elements like as mythology and legends. In this thesis focused on these legendary motifs which related to Turkishness. Odin and his people immigrated from Troja City where settled in Turkland mentioned as *urheimat* in texts to Scandinavia. They had been accept Turkland as “the middle of the world”. In sagas narrated that they had had their own language when immigration was completed. Besides Yngvi son of Odin also narrated as “King of Turks”. Similarity between traditional Scandinavian alphabet of runes and archaic Turkish alphabet of Göktürks is remarkable. It seems that similarity worth to seeking. Because Odin who leading person of legendary immigration from Turkland was also Lord of the script.

Keywords: Odin, Turkland, Saga, Runes, Viking Age, Iceland